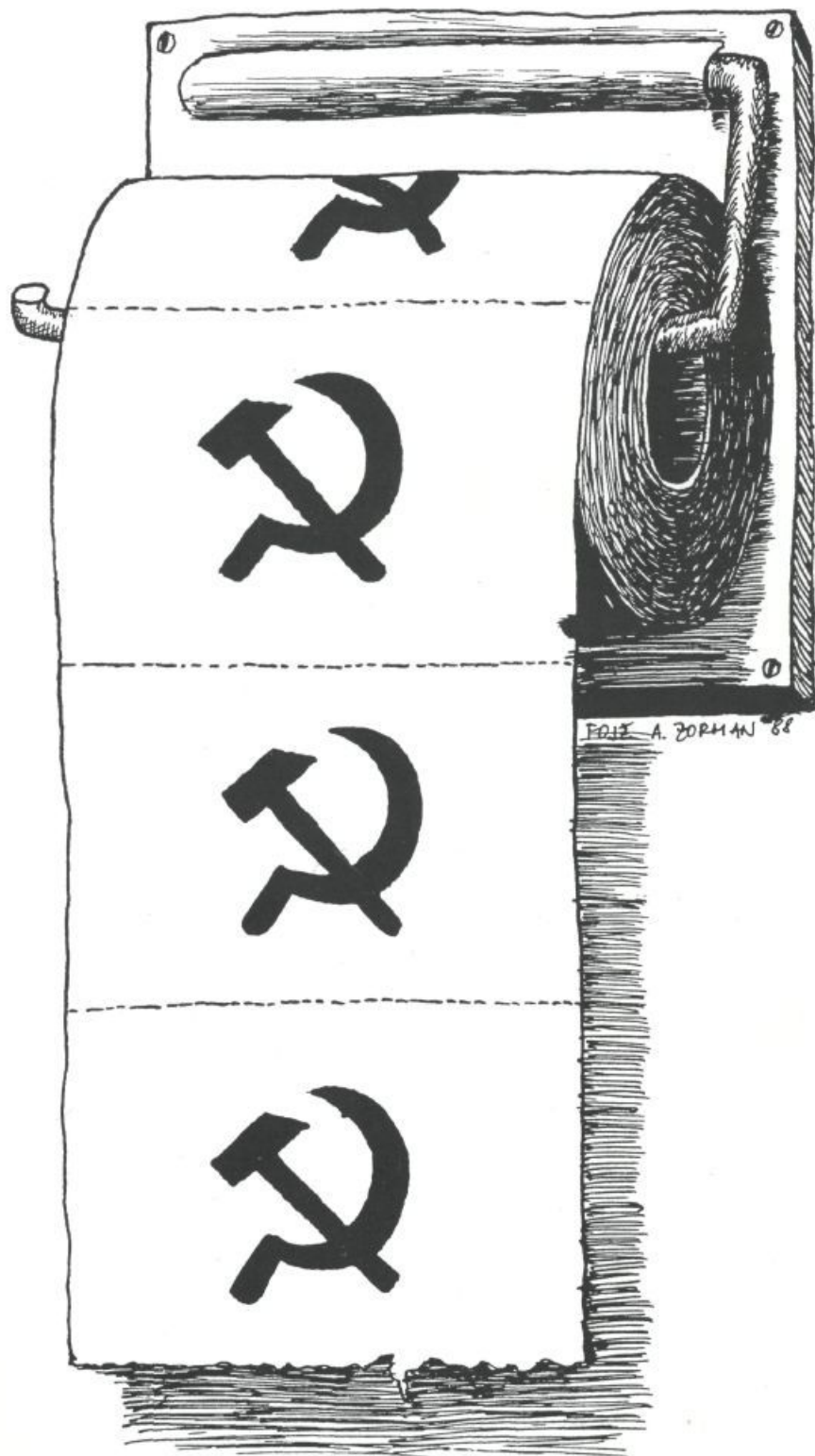

TRIBUNA

študentski list

DEMOKRATIZACIJA IN POL

Nekako se nam je vsem vsadilo v zavest prepričanje, da je stopnjujoča se kriza v naši domovini prinesla vsaj nekaj pozitivnega: Donedavnega nepojmljivo »demokracijo«, kar je v pojmovanju povprečnega Jugoslavana malodane neomejena svoboda javnega pljuvanja kogar koli po komer koli. V to početje, ki zvečine poteka na medrepubliških oziroma zvezno-republiških relacijah, se vedno bolj vključujejo tudi tradicionalno najprevidnejši mediji, SZDL-jevski dnevnik ter nacionalna radio in televizija. V času, ko se ta, sicer po definiciji pravoverni sredstva javnega obveščanja, medsebojno eksplicitno ali implicitno obtožujejo nacionalističnega, protidržavnega ali drugačnega sovražnega rovarjenja, nastopajo slabi časi za mladinski tisk. Ta je imel donedavnega v zakupu ekskluzivno pravic do kritike najpopolnejšega političnega sistema in njegovih reprezentantov, sedaj pa isto počno celo ženske revije in tedniki s televizijskimi programi. Obubožani jugo-potrošnik seveda ni nor, da bi kupoval obiskni mladinski tisk, da bo v njem morebiti lahko prebral klevetanje posameznih oblastnikov, če lahko potrebno dozo najde vsakodnevno v televizijskem dnevniku. Pri tem se (tudi) mladinski časopisi celo ob upoštevanju realne inflacije nesorazmerno dražijo, saj je oblast, ki se s ponesrečenimi ukrepi vtika v malodane vsa področja gospodarstva, dovolj cinična, da založnikom mladinske periodike pridiga o tržnih zakonitostih.

V tem demokratizacijskem vzdušju, ko se najbolj demokratičen sistem demokratizira do neslutene meje, bi človek pričakoval, da bo cenzura, ali kakor koli se temu uradno reče, končno dvignila roke od mladinskega tiska. A glej hudiča! Po nekaj sorazmerno mirnih letih so tiskovni dušebrižniki spet zelo aktivni. Spomnimo se pogroma nad Katedro in njenimi uredniki in s tem povezano lanskoletno zaplembo Mladine. V beograjskem Studentu so izvedli čistko, pre-

nehal je izhajati zvezni mladinski štirinajstdnevnik Mladost, katerega glavni in odgovorni urednik ni bil z vsem srcem na strani zmagovite frakcije v srbskem vodstvu. V Zagrebu so konec januarja zaplenili Studentski list. Osiješki Ten je v prvi letošnji številki objavil lastno osmrtnico, saj so ga donatorji in sponzorji pustili na cedilu. Mladina je v nekaterih okoljih abonent na dnevni redih raznovrstnih sej in posvetov, njen glavni urednik Robert Botteri pa že od časov urednikovanja na Tribuni državni sovražnik številka 1. Sploh pa je vprašanje, koliko mladinskih časnikov bo uspelo preživeti protinflacijski program.

Vse to se dogaja v času, ko ostaja novica o zaplembi ali čistki v uredništvu mladinskega časnika globoko v senci meničnih afer, odstopov, zgrešenih investicij, štrajkov in medrepubliškega obračunavanja; za razliko od časov družbenopolitične bonace, ko je vsaka zaplemba dvignila prodajo dotičnega časnika in tako učinkovala kot bumerang, inkriminirana vsebina pa se je po neformalnih kanalih razširila dosti bolj, kot bi se v normalnih okoliščinah. Ozračje je torej za ukrotitev mladinskega tiska ugodno. V Ljubljani je sicer zaenkrat še varno, zaradi blagodejnega anticiklonskega vpliva »nove slovenske politike«. Vendar noben spodoben meteorolog ne more spregledati ciklona, ki se počasi bliža z jugo-vzhoda. Za napoved, kaj bo od slovenskega mladinskega tiska ostalo po morebitni nevihti, ne rabimo vremenoslovcev. Za ostale, na začetku omenjene medije, smo prepričani, da bodo pravočasno izobesili primerne zastave.*

* Najbolj vsestransko so uporabne zastave bele barve. V našem okolju pa bodo verjetno učinkovale tudi rdeče zastave z insignijami, katerih izvirni pomen je v glavnem že pozabljen.

TOMI GRAČANIN

ZADNJE NOVICE : Uredništvo MLADOSTI se je odločilo za sodelovanje z novim v.d. glavnega in odgovornega urednika in bo naslednja številka izšla z enotedensko zamudo 8. februarja.

2. februarja je zagrebško Okrožno sodišče na predlog javnega tožilca trajno prepovedalo razširjenje STUDENTSKOG LISTA št. 3.

Telegramsko smo prejeli, da je naš sodelavec Ante Rokov Jadrijević zaprt v Okrožnem zaporu Pule 1

uredništvo

TRIBUNA

št. 7, leto XXXVII,
10. februar 1988
glasilo UK ZSMS Ljubljana

UREDNIŠTVO:

Tomi Gračanin (glavni in v. d. odgovornega urednika), Tomaž Toporišič (kultura), Ruža M. Barić, Simona Fajfar, Miran Kalin in Brane Senegačnik (lektor)
Predsednik časopisnega sveta: Matjaž Maček

TISK:

Tiskarna Ljudska pravica

PRIPRAVA:

BEP-Dnevnik

NAKLADA:

5000 izvodov

Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22. 1. 1973

NASLOV:

Kersnikova 4, Ljubljana

TELEFON:

319-496, 318-457

TELEX:

nimamo

TRIBUNA izhaja načeloma vsakih štirinajst dni, pretežno med študijskim letom. Cena posamezne številke je po novem 800 din.

Ilustracije za rubriko PP 133 smo si sposodili iz stripa Protman leteči milicionarac i čovjek-frizider Dubravka Matkovića.

INICIATIVNI ODBOR
FONDA SOLIDARNOSTI
BEOGRAD, 26. 12. 1986

SPOROČILO št. 8
VSEM ČLANOM FONDA SOLIDARNOSTI IN JUGOSLOVANSKE JAVNOSTI

V izpolnjevanju obveznosti do članstva je iniciativni odbor začel pripravljati ustanovno skupščino Fonda solidarnosti, da bi z izvolitvijo rednih organov in sprejetjem programskih in drugih dokumentov bili zagotovljeni pogoji za zakonito in bolj sistematično delovanje te spontano nastale oblike samoorganiziranja.

Fond solidarnosti je, kot je javnosti že znano, nastal na pobudo 225 novinarjev, javnih, kulturnih in proizvodnih delavcev, študentov, mladincev in uslužbencev iz vseh krajev Jugoslavije. Prav tako so dobro znani tudi pogoji, globlji razlogi in trajni cilji te kolektivne pobude, in zato jih ne bomo ponavljali.

Večmesečni obstoj Fonda solidarnosti kot prostovoljnega združenja državljanov po globokem prepričanju iniciativnega odbora predstavlja novost in ohranitev za demokratizacijo našega javnega mnenja; zato je treba njegovo delovanje še naprej razvijati.

Čeprav nismo mogli podpreti vseh tistih, ki so bili medtem eksistenčno ogroženi zaradi svobode kritičnega mišljenja in delovanja – ker smo bili omejeni tudi s statusom 'iniciativnega (ne-izvoljenega) odbora, je vendarle s tem, kar je napravil do sedaj, Fond solidarnosti dokazal nujnost: da je odpor represiji, samovolji in nezakonitosti ne samo nujen, ampak tudi možen.

Povsem zanesljivo je, da je lahko upiranje birokratsko-monopolskim manipulacijam v vseh sodobnih političnih, in tako tudi v jugoslovanskem, lahko uspešno samo, če bo pri tem sodelovalo večje število ljudi.

V vsem tem bi Fond solidarnosti deloval kot primer in spodbuda. Tudi v prihodnje bo materialno in moralno pomagal (vendar izdatneje in bolj organizirano kot pa je mogel pred konstituiranjem) VSEM POSAMEZNIKOM, katerih ustvarjalnost in življenje bosta ogrožena, zaradi tega, ker so ravnali v skladu z u stavo razglašeni mi pravici svobode mišljenja in javnega izražanja.

V prilogi vam pošiljamo NAČRT programa Fonda solidarnosti. Temu dokumentu posveča iniciativni odbor posebno pozornost, ker bodo iz njega izšli tudi vsi ostali. Zato ga daje na vpogled in v razpravo ne samo sedanjim in potencialnim članom Fonda solidarnosti, ampak tudi širši javnosti.

Prosimo vas, da nam pripombe in predloge dostavite v januarju in prvi

polovici februarja 1987. leta, da bi jih iniciativni odbor lahko vgradil v PREDLOG za sprejetje na ustanovni skupščini Fonda, katere sklic predvidevamo v drugi polovici februarja v Ljubljani ali Zagrebu. O tem vas bomo pravočasno obvestili.

Prav tako prosimo tudi vse posameznike, na katerih ime bomo poslali načrt programa, da omogočijo dostop do njega svojim kolektivom, da bi bila tako zagotovljena demokratična razprava za definiranje njegove končne vsebine.

Načrt za zdaj pošiljamo članom Fonda solidarnosti in profesionalnim združenjem novinarjev, književnikov, filozofov, sociologov, ekonomistov, pravnikov, inženirjev in tehnikov, zdravstvenih in pedagoško-prosvetnih delavcev, redakcijam in aktivom novinarjev, listov radia, televizije in časopisov, posameznikom, dokončno formulirani PREDLOG programa Fonda pa bo dostavljen tudi jugoslovanskim univerzam, akademijam znanosti in umetnosti in drugim kulturnim in umetniškim ustanovam in proizvodnim organizacijam, združenjem državljanov in alternativnim gibanjem.

Spisek oseb, oranzacij in ustanov, katerim sta poslana načrt, potem pa tudi PREDLOG programa, bo objavljen na ustanovni skupščini, kasneje pa tudi v zborniku, v katerem bodo ob njihovem izrecnem pristanku publicirani predlogi, pripombe in mnenja.

Vsak udeleženec javne razprave lahko pošlje svoje pripombe in predloge na enega od tehle naslovov, ne glede na kraj bivanja:

Miloslav V.R. Jovanović, urednik Rada, Beograd, Kneza Miloša 44/1
Filip Mladenović, urednik Mladosti, Beograd, Maršala Tita 2
Velimir Stojnić, član sveta federacije, Beograd, Uzička 29

Zoran Vidaković, profesor na pravni fakulteti, Beograd, Bul. revolucije
Dragan Tanasić, urednik Intervjuja, Beograd, Takovska 9/III

Samo Lozej, študent, UK ZSMS, Ljubljana, Kersnikova 4

Tomaž Mastnak, Slov. akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
Alenka Puhar, novinarka Dela, Ljubljana, Titova cesta 35

David Tasić, urednik Mladine, Ljubljana

Predrag Matvejić, profesor na filozofski fakulteti, Zagreb, Jurišićeva 1a
Siniša Nikolić, urednik Politike, Novi Sad

Ante Lauc, profesor na ekonomski fakulteti, Osijek

Tomo Kuprešaković, delavec Cibalijske Vinkovci

Ranko Bulatović, uslužbenec, Lovćenac, M. Tita

Živorad Ranković, študent, Kragujevac, Prištinska 39

Vsem, ki so zainteresirani, lahko pošljemo tudi dopolnilne priloge:

1. Izbor iz dokumentacije o iniciranju in nastajanju Fonda solidarnosti »Odporno pismo javnosti...« in drugo.

2. Od dosedanjih aktivnosti iniciativnega odbora

3. Del zapisov iz domačega in tuje- ga tiska o ustanavljanju in delu Fonda solidarnosti.

Na temelju svobodno izražene volje svojih začetnikov in v duhu proklamiranih ustavnih pravic (odstavki I, II, V, X in člani 153, 157, 167 o svobodi združevanja in javnega zbiranja) je ustanovljen Fond solidarnosti kot del javnega mnenja v Jugoslaviji. Inicijativni odbor Fonda solidarnosti pri pripravah na ustanovno skupščino daje v javno razpravo:

NAČRT PROGRAMA FONDA SOLIDARNOSTI

Splošne določbe

1. Fond solidarnosti je jugoslovansko prostovoljno združenje državljanov, ustanovljeno z namenom nuditi moralno in materialno pomoč vsem ljudem, katerih eksistenca je zaradi njihovega kritičnega mnenja in družbene delovanja ogrožena.

2. Fond si prizadeva za demokratizacijo družbenega življenja in afirmacijo javnega mnenja kot suverena subjekta v razvijanju demokratičnih družbenih odnosov in proti vsakemu monopolu v družbi.

3. Fond solidarnosti je kot oblika samorganiziranja državljanov odprt vplivu javnega mnenja in mnenja vseh državljanov, ki se žele s svobodno voljo in moralno zavestjo angažirati za odpravljanje ideološke, politične, ekonomske in vsake druge represije.

4. Fond ima splošen družben, demokratičen in humanističen značaj in ne podpira nikogaršnjih nacionalnih, verskih, skupinskih in drugih ekskluzivnosti in nestrpnosti.

5. Osnova dela in delovanja Fonda je usmerjena k nudenju moralne in materialne pomoči tistim državljanom, katerih delo in življenje sta ogrožena z odvzetjem sredstev in pogojev za življenje zaradi njihovega svobodno izražene mnenja in delovanja.

6. Članstvo v Fondu je neformalno, za njegovega člana pa velja vsak posameznik ali organizacija, ki v moralnem ali materialnem pogledu podpira in pomaga delu Fonda.

Člani Fonda lahko po lastni želji potrdijo svoje članstvo tudi s podpisom v listi iniciatorjev Fonda.

7. Fond solidarnosti lahko ustanovi svoje podružnice v mestih, vaseh, v kolektivnih delovnih organizacijah in ustanovah na pobudo najmanj 10 državljanov, ki svojo zahtevo predložijo v pisni obliki izvršnemu odboru, svetu ali skupščini. Poleg aktivnosti v lastnem okolju je pravica podružnic (in njihovih članov), da neposredno demokratično sodelujejo v kreiranju programov in vseh pobud in akcij Fonda solidarnosti kot celote.

8. Lahko se ustanove tudi mestni, občinski, regionalni, pokrajinski in republiški fondi solidarnosti, kolikor se na teh nivojih formirajo najmanj tri podružnice, ki svojo zahtevo v pisni obliki dostavijo skupščini. Imajo iste pravice in dolžnosti kot jugoslovanski

fond solidarnosti s popolno samostojnostjo in neodvisnostjo pri delu ob upoštevanju tega programa.

Način delovanja

9. Fond podpira vsakega posameznika ali organizacijo, ki si prizadeva za utemeljitev osnovnih humanističnih načel v družbi, za moralno dostojanstvo osebnosti, svobodo misli, opredeljevanja in izražanja, svobodo ustvarjalnosti, intelektualnega in proizvodnega dela in spoštovanje vseh drugih dosežkov civilizacije.

10. Moralno in materialno podporo nudi Fond solidarnosti vsem živjensko ogroženim posameznikom, ne oziraje se na njihovo politično opredelitev.

11. Pomoč se nudi mesečno v višini povprečnega osebnega dohodka v gospodarstvu SFRJ ali pa enkratno na temelju odločitve organa skupščine.

12. Osnovni kriterij za potrditev podpore, ki jo bo Fond nudil državljanom, je njihov intelektualni in družbeni angažma in človeška integriteta, pa tudi stopnja njihove materialne, ustvarjalne in življenjske ogroženosti.

13. Sredstva v Fond solidarnosti lahko vplačujejo posamezniki in organizacije v skladu s svojimi materialnimi možnostmi in moralnimi opredelitvami.

Posamezni zneski prispevkov ne morejo biti objavljeni brez izrecnega privoljenja darovalca. Višin in pogostnost prispevkov sta izključno zadeva osebne volje vsakega člana.

14. Fond zbira materialna sredstva s prostovoljnimi vplačili posameznikov in organizacij na žiro račun Fonda, ki je odprt v Ljubljanski banki v Beogradu.

Organizacijska struktura

15. Skupščina je najvišji forum Fonda, sestavljajo pa jo vsi člani, ki so navzoči na njenem zasedanju. Delo skupščine je javno, pri njem pa so lahko navzoči in v njem sodelujejo vsi zainteresirani.

Odločitve se sprejemajo z večino glasov vseh prisotnih na zasedanju skupščine.

Skupščina zaseda najmanj dvakrat letno, sklicuje pa se z odločitvijo sveta. Skupščino je moč sklicati tudi na pobudo najmanj 20 državljanov, ki svojo zahtevo v pisni obliki dostavijo svetu fonda.

Orani skupščine Fonda solidarnosti so: svet, izvršni odbor, nadzorni odbor, njihovi člani pa se izbirajo v skladu z aktivnostjo državljanov na nivoju mesta, občine, kraja, pokrajine ali republike. Vsi organi imajo svojega predsednika in namestnika.

16. Svet Fonda solidarnosti je najvišji organ skupščine, ki predseduje njenim sejam in odloča o najvažnejših vprašanjih med dvema njenima zasedanjima. Svet se sestaja po potrebi, vendar najmanj enkrat v dveh mesecih.

17. Izvršni odbor je operativni organ, ki uresničuje odločitve skupščine in sveta in ju obvešča o svojem delu. Izvršni odbor se sestaja najmanj enkrat mesečno.

18. Nadzorni odbor pregleduje finančno-materialno poslovanje Fonda, se ukvarja z njegovimi dohodki in izdatki,

o čemer obvešča skupščino, svet in izvršni odbor.

Nadzorni odbor se sestaja dvakrat letno in pripravlja polletno finančno bilanco.

19. Fond solidarnosti ima svojo Komisijo za raziskovanje javnega mnenja, ki organizira dokumentacijski depo, izvaja ankete in druge oblike sondiranja javnega mnenja, izdeluje projekte, analize in elaborate in jih dostavlja Fondu.

Komisija deluje neodvisno in lahko svoja znanstvena sporočila objavlja neodvisno od uradnih stališč Fonda.

20. Fond solidarnosti ima svoje častno sodišče, ki deluje neodvisno, nezaupnico pa mu lahko izglasuje samo skupščina.

21. Člani vseh organov skupščine Fonda solidarnosti so lahko posamič ali kolektivno odpoklicani na vsakem zasedanju skupščine, na predlog vsakega posameznika, ki ga sprejme skupščina z večino glasov. Volitve novih članov se izvrše po istem načelu na tem zasedanju skupščine.

22. Nihče nima pravice sprejemati odločitve ali objavljati sporočila brez soglasja skupščine ali njenih organov.

Sklepne določbe

23. Fond bo javno objavljala svoja stališča v lastnih biltenih in sporočilih ali preko sredstev javnega obveščanja.

Merodajna in uradna so samo tista stališča, ki jih sprejme skupščina ali njeni organi, medtem ko veljajo posamezna stališča za osebna stališča članov Fonda, do katerih imajo kot državljani pravico.

24. Fond ima svoj pečat in emblem.

25. Spremembe in dopolnitve tega programa se lahko izvrše na vsakem zasedanju skupščine, na predlog vsakega posameznika, če jih skupščina sprejme z večino glasov.

V Beogradu, decembra 1986.

Prevod in priredba:
BRANE SENEGAČNIK

Priloženo pošiljamo odgovor na članek »LJUTOMER« avtorja Iva Zajdela, objavljen v našem časopisu št. 5/87 in prosimo, da ga smislu določi zakon o tisku objavite v naslednji številki TRIBUNE.

Prosimo, da izvod TRIBUNE z našim odgovorom pošljete proti plačilu na naš naslov.

Za vaše razumevanje se vam že vnaprej zahvaljujemo.

Predsednik
občinskega odbora
ZZB NOV LJUTOMER
Franjo ŠTEBIH

ANAHRONIZEM NEKE MONOGRAFIJE ALI AVTORJA PRISPEVKA?

V TRIBUNI št. 5/87, časopisu študentov Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani je objavljen prispevek pod naslovom »LJUTOMER« avtorja Iva ZAJDELA. Avtor v prispevku na zelo vulgaren način opisuje razmere in stanje v občini Ljutomer ter si na – za običajne medčloveške odnose neprimere-

ren način dovoljuje žaliti nekatere nosilce javnih funkcij v občini, ne da bi navedel konkretna dejstva, ki bi ga opravičevala za tako pisanje. Toda to bomo zaradi piševega hotentotovskega načina pisanja pustili ob strani in se dotaknili tiste njegove pisarije, ki zadeva izdajo monografije NOB »PRILEKJA 1941–1945«, avtorja magistra DRAGA NOVAKA.

Ze zaradi tistih bralcev, ki zadeve ne poznajo, je pomembno povedati, da se je pobuda o detaljnem in bolj dokumentiranem opisu dogodkov v NOB na območju sedanjih občin Gornja Radgona, Ljutomer in Ormož pojavila pred dobrimi desetimi leti predvsem iz razloga, ker so postali nekateri, zlasti okupatorjevi arhivi, šele v tem obdobju dostopni in jih je bilo mogoče uporabiti za bolj dokumentirano osvetlitev narodnoosvobodilnega gibanja v Prekiji, kot pa je to bilo možno takrat (1965 l.), ko je izšla prva Novakova monografija »PRILEKJA V NOB«.

Pobuda za izdajo razširjene ter z novimi dokumenti in pričevanji neposrednih udeležencev NOB podprte monografije so verificirale vse družbeno politične organizacije v Prekiji, pri občinskem združenju ZZB NOV v Ljutomeru pa je bil ustanovljen izdajateljski svet, ki je vključeval predstavnike vseh treh v monografiji obravnavanih občin.

Pred izidom monografije smo želeli pridobiti vsaj nekaj družbenih sredstev, ki bi omogočila pomeniti posamezni izvod knjige in jo tako napraviti za bolj dostopno širšemu krogu bralcev, posebej mladini, zato tudi predlog občinski skupščini Ljutomer, da z resolucijo družbeno ekonomskega razvoja občine za leto 1987 zagotovi vsaj nekaj sredstev v ta namen. Žal naša prizadevanja, da bi pridobili sredstva za pomenitev knjige v občini in pri Kulturni skupnosti Slovenije, niso bila uspešna in tako je monografija šla v prodajo s polno lastno ceno. Predlagatelji iz vrst mladine, ki so želeli zbrana sredstva za izdajo monografije »usmeriti drugam in za drugačne potrebe« o naši polpretekli zgodovini, v kateri je NOB pomenila odločilno prelomno obdobje tudi s starim izkoriščevalskim sistemom. To pričevanje je namenjeno predvsem mladim generacijam, ki že in še bodo nadaljevale pot, začeto v NOB in ljudski revoluciji pred dobrimi 56 leti. Monografija se uokvirja v določen čas in prostor, zato je absurdno pisati, da je anahronistična. Svojo potrditev so ji dali neposredni udeleženci NOB in dokumenti, ki jim nihče ne more zanikati ali izpodbijati samo na splošno in neargumentirano; še posebej pa ne avtor prispevka, ki je produkt povojne dobe.

Borci NOB in aktivisti OF smo ogorčeni nad piševo oceno, da je monografija manjvredna. S tem pisec odreja vrednost dejanjem, ki so jih borci in aktivisti opravili v tistem, za slovensko ljudstvo in narode Jugoslavije tako usodnem času in obnem zanika

(se nadaljuje na strani 20)

DOPOLNILO

Pri tekstu SOCIALISTIČNI ZVEZI DELOVNEGA LJUDSTVA v Tribuni št. 6 na strani 11. in 12. so pomotoma izpadla imena podpisnikov. Pismo je podpisalo več kot 100 beograjskih intelektualcev SZDLJ pa je bilo poslano 28.12.1987.

NUKOV MISTERIJ

»Sicer ne vem, kaj piše, toda z napisanim se ne strinjam.«

Citat je iz praznične priloge Dela (29. nov. 1987) in se nanaša na Mikuliča.

19. novembra 1987 je bil v Teleksu objavljen intervju z ravnateljem NARODNE IN UNIVERZITETNE KNJIŽNICE v Ljubljani. Vzrokov, da objavljam odmev na Martelančeve besede v Tribuni, ne pa v Teleksu, je več. Eden od njih je ta, da mi v začetku decembra 1987 niso hoteli objaviti razmišljanj, ki sem jih napisal ob rob Poličevemu pisanju v Komunistu (mimogrede, Komunist mojega teksta seveda ni objavil, niti mi tega dejstva niso mogli sporočiti, čeprav sem tov. Pjeviča izrecno prosil za to).

Vsekakor sem bil impresioniran z načinom, s katerim Tomo Martelanc zagovarja svojo stroko ter govori o perspektivah stare in predvidene nove zgradbe NUK-a. Skupaj z njim srčno upam, da bo novi del NUK-a res zgrajen do leta 1990, pa čeprav sape, ki že lep čas vejeje iz Beograda, prinašajo glasbo, ob kateri se v prihodnosti verjetno ne bo prijetno zavrteti.

Tisto, kar v intervjuju z Martelancem manjka, je sestavni del NUK-a in je za moje pojme celo konstitutivni del slovenstva,

ampak nikakor nočem kriviti Martelanca, zakaj ni povedal ničesar o njem, niti novinarke, ki mu je postavljala iztočnice, ne. Sta se pač pogovarjala o določeni problematiki.

Pravzaprav se o problemu, ki ga tu načelnjam, že štirideset let molči. Slovenska vladajoča ideologija je s svojo hermetičnostjo brezobzirno pometala z ljudmi ter z njihovimi mislimi.

O tem danes čivkajo že vrabci.

To je seveda problematika literature naših političnih emigrantov, ki jo je NUK po vseh civilizacijskih pravilih dolžna zbirati in hraniti. S tem seveda ni nič narobe. Narobe pa je, če ni že kar katastrofalno, kar pa za to ideologijo ni nič novega in nenavadnega, da kot posameznik, ki pride z ulice in gre po NUK-ovih stopnicah v najvišje nadstropje ter skozi vrata, za katerimi se nahaja rokopisni oddelek, naleti na začudene poglede.

V rokopisnem oddelku se nahaja literatura tistih Slovencev, ki jih je komunistična ideologija označila za sovražnike njihovega sistema. V to tako imenovano emigrantsko literaturo spadajo publikacije, ki so jih belogardisti in domobranci izdajali med vojno ter vse publikacije, ki jih je politična emigracija izdajala v zdomstvu.

Nerazumljive ter nedopustne so zavrnitve, ki sem jih bil deležen s strani knjižničarjev, ko sem jih prosil za ogled kakšne tovrstne publikacije.

O neprijetnih občutkih, začudenih pogledih in nerazumljivih zavrnitvah, s katerimi so knjižničarji rokopisnega oddelka – posebno tisti, ki so pooblaščen za emigrantski fond, imenovan tudi kot posebni depo ali fond »D« – iskali odgovore na moja »radovedna« vprašanja, bo moral odgovoriti nekdo drug in ne oni. Po besedah pooblaščenega knjižničarke naj bi bil emigrantski fond last RSNZ, ki da je dal vso to literaturo NUK-u v hranjenje, lastnik pa naj bi še vedno ostal RSNZ. Lastnik naj bo, kdor hoče, vendar pa je usoda oziroma način, kako se ravna z vso to literaturo, ki bi morala biti konstitutivni del narodove biti, nesprejemljiv. Ljudje, ki so tako določili, se skrbno skrivajo za zgradbo Slavije. Knjižničarka mi je seveda rekla, da moram, če hočem dobiti na vpogled to literaturo, imeti posebno dovoljenje (sic.), ki ga dobim od ljudi nasproti Nebotičnika, kjer uradujejo. Seveda sem še isti hip v vsej svoji »naivnosti« šel tja ter vratarja prosil, in mu povedal, zakaj sem prišel, nakar je po kakšnih petnajstih minutah prišel dol v sprejemno sobo človek kakšnih petintridesetih let ter me vljudno izprašal kdo sem, kaj bi rad, zakaj se zanimam za to literaturo ter kje bi jo uporabljal.

Na koncu čudnega pogovora, ki je bil še najbolj podoben zasliševanju, mi je izrecno zagotovil, da naj bom brez skrbi in da bom dobil njihovo pismeno »dovoljenje«, na osnovi katerega bom smel pokukati v ves ta bav-bav! Seveda sem mu zato moral dati tudi svoj naslov.

Čakam že več kot leto in pol, njihovega dovoljenja pa še vedno ni od nikoder! Seveda sem po zaslugi tega policaja ter vseh ostalih, ki za njim stojijo, moral v tujino, ter tam prebrati nekatere stvari, ki me zanimajo, sicer pa sem več ali manj že tako prej vedel vse tisto, kar naj bi v tej literaturi pisalo. Gre seveda samo za nek zdrav razum in za principe, kdo bo koga.

Torej: v NUK-u se nahaja zelo obsežno gradivo, ki je po svoji kvaliteti zelo bogato, in dejstvo, da to gradivo še vedno ni dostopno vsakemu človeku – Slovencu, je ne samo sramota, ampak nedopustno. Na sramoto očitno vse te inštitucije (RSN, NUK) ter odločilni ljudje, ki predstavljajo ta sistem, ne dajo kaj dosti.

IVO ŽAJDELA
Ljubljana

DISKRETNİ ŠARM POLICIJE

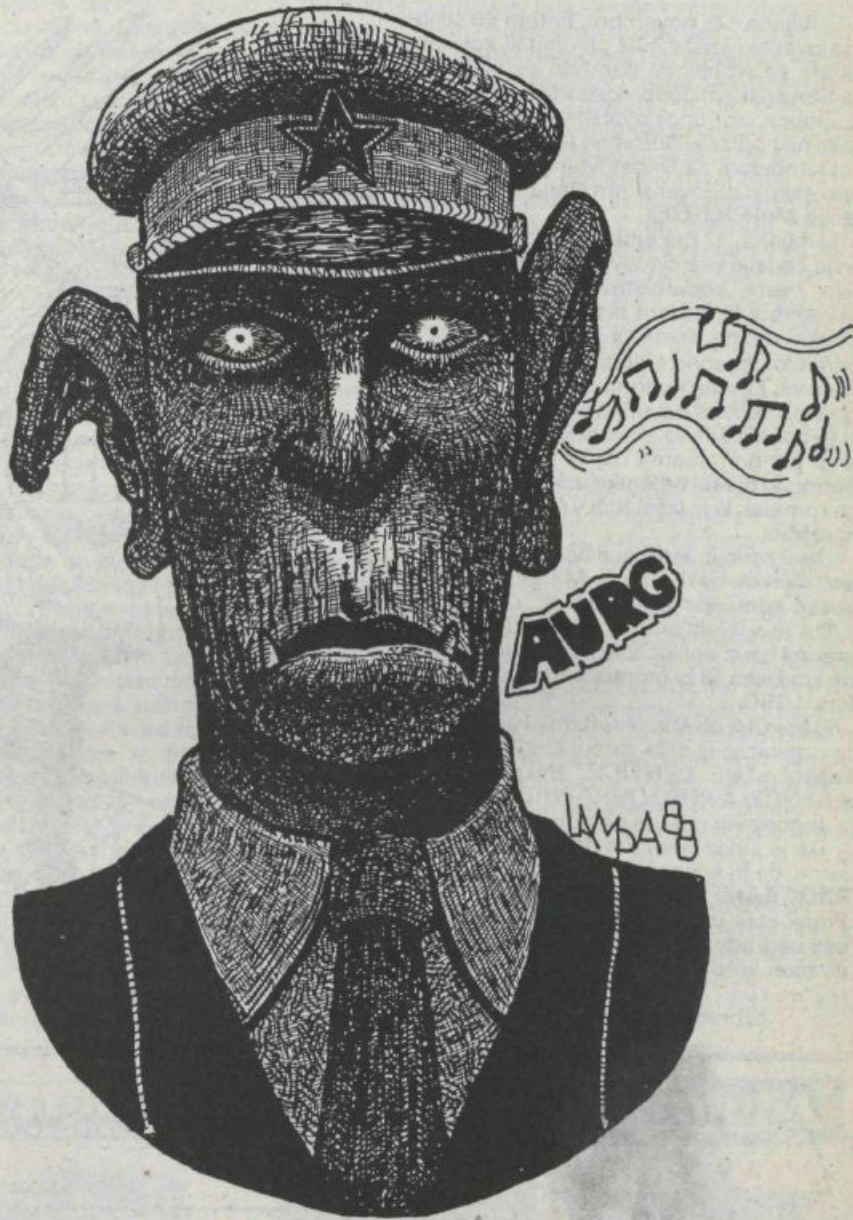
Slovenijo, Jugoslavijo pa nekoliko manj, še vedno pretresajo »policijske afere«. V javnosti se postavlja pod vprašaj delovanje policije v primeru Petra Tomaža Dobrile, Milovana Brkića, Vinka Ošlaka in – najnovejše – prisluškovanje telefonskim pogovorom na uredništvu Mladine. Tako vsaj trdi ta list po tem, ko so organi UNZ aretirali domnevnega ustanovitelja »Nove komunistične partije Jugoslavije« in »Neodvisnega sindikata Jugoslavije« Branka Tuca in pri tem navedli, da so to storili s »pomočjo kolegov iz Slovenije«. Sarajevsko Oslobodjenje je nekaj dni po aretaciji Branka Tuca objavilo vsebino telefonskega pogovora, ki ga je imel Tuco pred obiskom policije z urednico Mladine.

Policija, v realsocialističnih državah imenovana »milica«, je v vseh teh primerih v interesu nečesa (ali bolje nekoga) »višjega« moralno ali politično diskreditirala nič hudega sluteče ljudi. Sredstva, s pomočjo katerih je to počela, so različna: obtožba v zvezi z mamili, storjeni prekršek, pomota z imeni, prisluškovanje... Policija se je doslej zaradi svojih »napak« opravičila le enkrat: Vinku Ošlaku, uredniku revije Celovski zvon za zmotni nočni obisk v hotelu Turist. V vseh ostalih primerih je obveljal rek, da psi lajajo, karavana pa gre dalje.

Da se nekaj premika, se je pokazalo ob javno zastavljenem vprašanju Mileta Šetince na predsedništvu RK SZDL v zvezi z obtožbami Mladine, da policija prisluškuje njenim telefonom. Predstavniki slovenskega Republiškega sekretariata za notranje zadeve se je na Tiskovnem svetu RK SZDL skliceval na zakon o delu teh organov, ki »narekujejo sodelovanje pri odkrivanju inkriminiranih dejanj ne le v državi, ampak tudi zunaj nje. Organi RSNZ so sodelovali tudi v tem primeru, saj je bila utemeljena domneva, da gre za ilegalno organizacijo in ne za posameznike. Omenjeni zakon tudi dopušča, da izjemoma obvesti javnost, ali je bila uporabljena določena metoda pri raziskovanju primera: v omenjenem prisluškovanju ni bilo« (Delo, 22. 1. 1988).

Organi UNZ v Zenici so »sodelovali s kolegi iz SR Slovenije«, toda ti njihovi »kolegi« niso prisluškovali. Kako pa je potem policija zvedela za napovedani sestanek z novinarji, če pa je bil ta dogovorjen le po telefonu?

Zgodovina policije nas uči, da je tajna policija že od svojih začetkov varovala tudi oblastnike in da je v svoje delo vključevala tudi obveščevalno dejavnost. Več kot štiri desetletno delo UDBe, njene večje ali manjše napake ter afere (Ranković) so zamotno razširili njeno dejavnost. Vsaka prava država ne more brez policije, brez njenih različnih funkcij: od urejanja prometa, zapisovanja napačno parkiranih avtomobilov, preganjanja klatežev, odkrivanja kriminalcev do varovanja pomembnih osebnosti in njihovih prebivališč, vohunjenja in prisluškovanja.

Organi za notranje zadeve skrbijo za varnost države in državljanov. Države, kakršna pač je: dobra, gnila, razsuta ali bistra. Toda v razglašanju svoje »ljudskosti«, povezanosti in sodelovanja z ljudmi (proslula ovaдушka telefonska številka 985) morajo priznati tudi svoje napake, če jih storijo. Med svoja pravila in določila naj vpišejo tudi tisto, po katerem morajo »jasno in razločno« odgovarjati na vprašanja svojega ljudstva.

Ker uredništva Tribune ob vsem povedanem pojasnila predstavnika RSNZ niso zadovoljila, Tribuna povzema za Mladino naslednja vprašanja in jih naslavlja na pristojne organe:

1. Kako so delavci UNZ odkrili Branka Tuca, domnevnega avtorja anonimnih pi-

sem o ustanovitvi »Nove komunistične partije Jugoslavije« in »Neodvisnega sindikata Jugoslavije«?

2. Kdaj in kako je bil aretiran Branko Tuco?

3. Koliko pisem o NKPJ in NSJ so organi UNZ odkrili med preiskavo?

4. Ali so vsa sporna pisma podpisana in kdo jih je podpisal?

5. Ali organi pravosodja in UNZ posedujejo ta pisma?

6. V sporočilu Centra varnostnih služb v Zenici o aretaciji Branka Tuca navajajo »sodelovanje s kolegi v SR Sloveniji«. Za kakšno sodelovanje je šlo?

SIMONA FAJFAR

SLOVENIJA EX-PRESS

Ljubljana 18. novembra. Potem ko so jugoslovanski književniki predlagali kot kandidata za Nobelovo nagrado za literaturo na Slovenskem podpredsednika SZDL Cirila Zlobca, so jugoslovanski upokojeni delavci na področju notranjih zadev predlagali kot kandidata za Nobelovo nagrado za mir prav tako na Slovenskem člana sveta federacije Mitjo Ribičiča.

Ljubljana, 1. decembra. Glede na to, da se je čedalje več članov Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije začelo ukvarjati z literarnim pisanjem, je vodstvo Cankarjevega doma prišlo na misel, da bi priredilo posebno »Literarno soarejo ceka-jevcov«. Takšen kulturni dogodek bi utegnil blažilno vplivati na inflacijsko razpoloženje, ki je načelo široke slovenske ljudske množice. Na prvi soareji naj bi nastopil Franc Šetinc, ki bi bral odlomke iz svojega zadnjega romana, ki je izšel tudi v prevodu v srbohrvaščini.

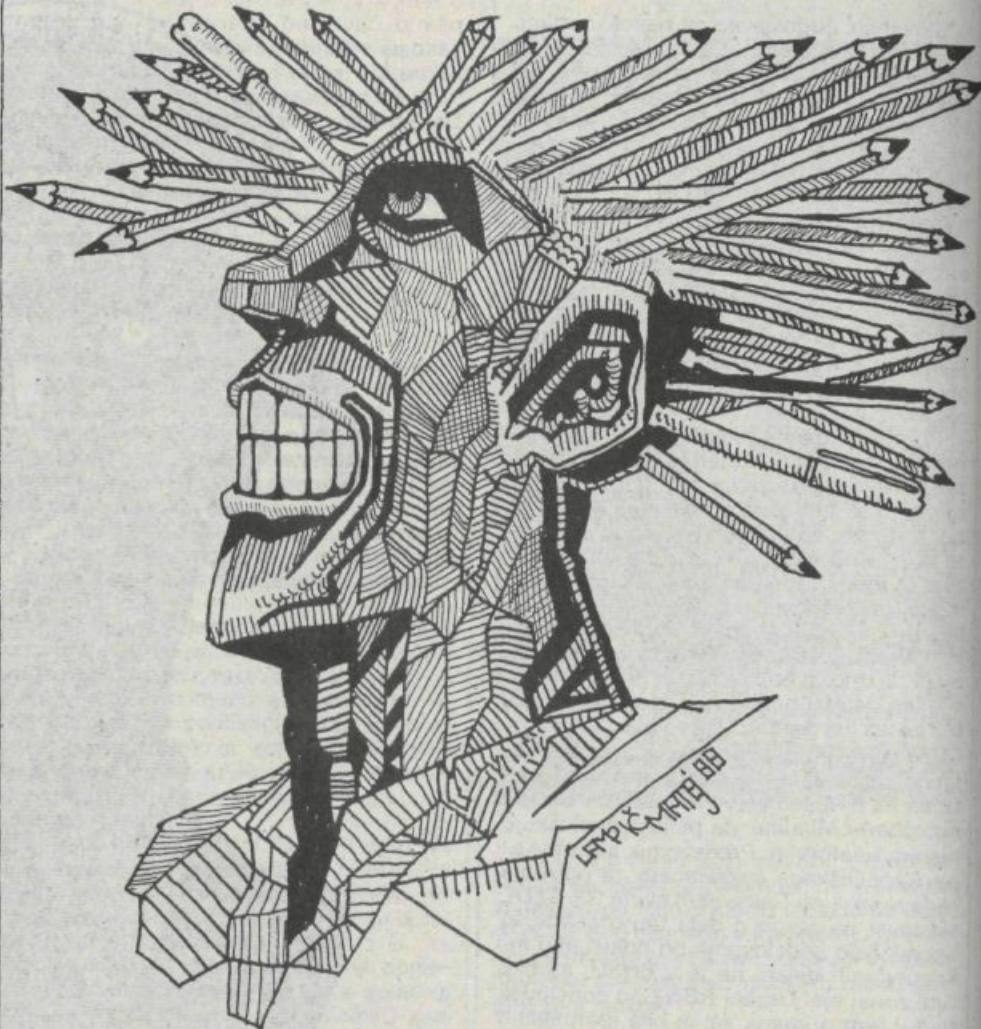
Da v zadnjih letih ni nihče od več kot tisoč dijakov neke šole v Mariboru stopil v Zvezo komunistov Slovenije ...

Da je v Ljubljani na Emonski cesti 2 v gradnji nova velika Narodna in univerzitetna knjižnica, ki bi morala biti dokončana do leta 1990 ...

Da je CIA ob štiridesetletnici ustanovitve te organizacije dala zaradi štednje natisniti knjigo »THE CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY: A PHOTOGRAPHIC HISTORY« v Jugoslaviji ...

Da je Lidija Šentjarc dala svoj veto proti temu, da bi knjiga SLOVENSKI NARODNI PROGRAMI, ki jo je napisal dr. Janko Prunk in je izšla v založbi revije 2000, dobila nagrado Vstaje slovenskega naroda, a da njen veto ni obveljal ...

(izbrano iz tržaškega lista Mladika)

NAROD SI BO PISAL SODBO SAM – POD POGOJEM, DA GA NAUČIŠ PISATI

S to številko Tribune je narejen nov korak v umetnosti kratkih in ostrih prispevkov – aforizmov. Za pokušino vam serviramo nekaj prispevkov, ki naj bi vse, ki imajo ostro in tanko pero, vzpodbudilo, da pošiljajo na uredništvo Tribune, Kersnikova 4, Ljubljana, svoje strupene umotvore.

NAŠI SOSEDJE ŽIVIJO NA MEJI NOROSTI.

NAROD JE ŠEL ZA NJIMI, DA SO KOMAJ POBEGNILI.

DIRIGENT JE ODŠEL – OSTALA JE PALICA.

PARAGA: LIČINA

(0:1)

Snažan dojam ostavio je u sudnici iskaz zagrebačkog novinara Tomislava Đurinovića, osobnog prijatelja pjesnika Dobriše Cesarića. »Meni je Dobriša rekao, da ga je u bolnici posjetio neki mladić i tražio da mu se potpiše na papir. Predstavio se kao suradnik omladinskog lista Polet i pozvao se na poznanstvo s Franom Kršinićem. Dobriša je u to vrijeme bio na samrti. Na desno oko uopće nije vidio, a na lijevo slabo. Potpisao je nešto, a da sam nije znao što. To što je učinio taj mladić, pravo je barbarstvo. Dobriša je, iako teško bolestan, smogao snage da mi u bolničkoj sobi kaže kako je sve to što je doživio u vezi s potpisom pokušaj blaženja njegova imena« ... (Djordje Ličina)

Na tak in podoben način je v dveh svojih člankih novinar zagrebskega Vjesnika Djordje Ličina opisoval »barbarskega« mladeniča (glej Za koga se zaleže Mladina, Vjesnik 2. in 3. 11. 1986). V njegovo pate-tično socrealistično pisanje se ne spleča spuščati, saj na Paragin račun mrgoli toliko obtožb, kolikor bi si jih človek lahko dovolil kvečjemu na račun kakšnega Artukovića. sNo, ko ga že omenjam, si pri tem mislim, da je Ličina o njem pisal na bolj human način, kakor pred leti o Paragi.

Ličina je očitno človek, ki zna ločiti dobro od zlega, ki pozna novinarsko delo do pot-tankostgoslavlji sovražnem, tisku. Ta trdi-tev je nadvse nesramna, da ne bi uporabili še kakšnega drugega izraza, ostanimo samo pri tem. Med vsem ostalim dokazo-vanjem prave vere pa Ličina na Paragin račun dodaja še nadvse sporno trditev, da je slednji v zaporu na nekak, normalnemu člo-veku je to težko doumeti, mazohističen način ogrožal lastno življenje. Ličina je torej s svojim pisanjem impliciral in še bolj ekspliciral naslednje:

1. V naših zaporih ni nobene represije. Kdor se je čezno pritoževal, se je v resnici pritoževal čez sebe, čez lastni mazohizem oziroma v zaporih »trpijo« le mazohisti in v zaporih so le mazohisti.

2. Implicira predpostavko, da je pobira-nje podpisov za kakšno peticijo »mutan po-sao«, kajti pri tem se človeku, poštenemu kajpak, hitro lahko zgodi, da ga »barbarski« mladeniči ogoljufajo, kar v zadnji instanci pomeni, da so vse peticije lažnive in da je bolje ne podpisovati jih.

3. Ličina poveže pobiranje podpisov za peticijo ne samo s sumljivim načinom dela, ampak tudi s sovražno emigracijo, ki očitno komaj čaka na te peticije s podpisi in s - ter-oristi. Ne pozabimo, da je bilo leta 1986 leto, v katerem se je teroristična dejavnost okrepila. Ličinino pisanje nam implicira še nekaj - pobiralci podpisov za razne peti-cije so pravzaprav sodelavci teroristov in zato je jasno, da naj se jih pošteni ljudje v bodoče ogibajo.

4. Ličina uporabi še eno izmed orožij, ki se jih poslužujejo, predvidevam da, pravi novinarji. Pred bralcem, ki nima niti pojma

o tem, kdo je Paraga in kdo to ni, razgrne paleta čustveno obarvanih štorij o tem, kako je le-ta pobiral podpise, s tem pa im-plicira, da je Paraga - lažnivec.

5. Ličina z vsem tem ne pove, da je naš sistem idealen brez napak. To sploh ni nje-gov namen. Napake so tukaj, napaka je Paraga, napaka je pisati in podpisovati peticije. Tudi sistem ima napake, namen pisanja novinarja Vjesnika pa ni zakriti te napake, ampak jih narediti za dogmo, za tisto, o čemer sicer veš, da obstaja, o čemer pa ne smeš preišljevat. Že misel o tistem je škodljiva, akcija proti tem pa je naravnost kvarna za celo družbo.

Ličina je torej postavil spomenik nespre-minjanju, spomenik stanju, proti kateremu človek niti nima pravice boriti se. Ne bom na tem mestu posamično demantiral pisa-nja zagrebskega novinarja, kajti zadeva Pa-raga je v zadnjem času stresnih sprememb šele postala razumljiva javnosti in tudi do-kaj znana. Ličina, ki sicer v prostem času piše romane z nekakšno SF vsebino, je nagnjenje do takšnega pisanja pokazal tudi v svojem vehementnem gromovniškem članku, naperjenem proti Paragi.

Ne da bi želel žaliti Ličino ali kogar koli drugega, se mi ob tem primeru neprestano vrinja primerjava z nekimi drugim dogod-kom, s pisanjem Žarka Hojnika o Katedri (Problem Katedre je predvsem problem mamil), kjer je Hojnik nadvse uspešno označil Peca Dobrilo za narkiča. Zanimivo je, da se ob vsakem neprijetnem dogodku skorajda praviloma pojavljajo ljudje, ki so pripravljeni pisati o drugih na nadvse diskreditacijski, da ne rečemo celo diskrimina-cijski način. Ličina in Hojnik sta lahko le pis-ca, ki sta pripravljena očrtni človeka do konca, le če je to potrebno. Ni mi jasno, ali so dvojna napaka Ličine in komentar Hojni-ka v Delu zgolj posledica napačne ocenitve

podatkov in neomajne vere v obstoječi sis-tem. Nesremno je pomisliti, da so bili vsi ti članki naročeni, ne, zgolj kot naročeni so prišli. Hojnik in Ličina, dve osebi, pa po-žirata sedaj zgražanje ali pa odobravanje ljudstva, kar samo dokazuje, da takih novi-narjev nikoli ne bo zmanjkalo in da v bistvu delujejo kot amortizer med hard core va-rianto vladanja in idealiziranimi ljudski-mi predstavami o tem početju. Resnično vprašljivo je, če človek gleda na to stvar z mojega stališča neodvisnega freelancerja, ali takšni članki, ki jih navsezadnje kakšen tudi napiše, nastajajo povsem zavedno, kar pomeni, da se njihovi avtorji zavedajo po-sledic, ali pa so plod česa drugega. Kdo bi vedel, potrebno bo torej napisati kakšen tak pamflet, očrtni nekoga še tam, kjer ga nimaš za kaj, torej v praksi spoznati tak mi-selni proces.

Paraga je torej vložil tožbo proti Ličini. Sojenje je bilo napovedano za 21. januar, Ličina pa se ni, kakor že veste, pojavil na sodišču, zato bo sojenje predvidoma 18. februarja. Vsekakor bi bilo zanimivo, čeprav hkrati zelo zlobno, opazovati Ličino na tem sojenju, ko se je nenadoma postavil iz samovoljno izbrane pozicije razsodni-ka v položaj obtoženega, ko bodo o njem morebiti pisali na enak način, kakor je on o Paragi. Vendar bo ta sodni primer mor-al prinesiti napredek v načinu mišljenja - tisti, ki se čuti užaljenega, naj tudi toži, ne pa da o žalitvah Hamdije Pozderca odlo-ča javni tožilec v Mariboru. Ličini se sicer ne bo zgodilo nič, kajti Fis točke si je s svo-jim pisanjem že nabral. Postal bo pa opo-min za druge novinarje, ki si bodo ob takšni vrsti pisanja (à la Ličina) nujno morali zava-rovati hrbet ali drugače rečeno - prodati se.

PETER KNAP

TRIBUNA

TRIBUNA

TRIBUNA

Sedaj je najugodnejša priložnost, da postaneš naročnik TRIBUNE! Naročnina za prvo polletje 1988 te bo stala le 5.000,- dinarjev, poleg tega pa dobiš brezplačno še antologijo NOVE REVIJE (Tribuna št. 4) in priponko umetnino Fojža A. Zormana.

Omenjenih 5.000,- nakaži na žiro račun UK ZSMS Ljubljana, Kersnikova 4 (številka : 50101-678-47303), za TRIBUNO in kopijo položnice do 18. februarja pošlji na naš dobro znani naslov. Če želiš, ti lahko pošljemo tudi letos izšli številki 6 in 7.

PREŠERNOVE NAGRADE ŠTUDENTOM ZA 1987. LETO NA UNIVERZI

Družboslovno-humanistično področje

Visokošolska delovna organizacija	Ime in priimek nagrajenca	Naslov dela	Mentor
Filozofska fakulteta	VITA ŽERJAL dipl. slov.	Sodobna slovenska lirika Novi val slovenske poezije osemde- setih let	prof. dr. Boris Paternu
Pravna fakulteta	PETER PREGI štud. 4. l. pr. (gosp. usm.)	Kazniva dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo	prof. dr. Ljubo Bavcon
Fakulteta za sociologijo, poli- tične vede in novinarstvo	ANDREJ RUS dipl. soc. (anal. razisk. usm.)	Uporaba multivariantnih metod ob problemu enakosti v izobraževal- nem sistemu	doc. dr. Anuška Ferligoj

Naravoslovno-tehnično področje

Fakulteta za elektrotehniko	ALEŠ KRISPER štud. 4. l. el. (meril.-proc. sm.)	Naprava za merjenje lastnosti in ojačevanje mišic noge	prof. dr. Tadej Bajd
Fakulteta za strojništvo	ALEŠ ALAJBEGOVIČ štud. 3. l. stroj. (usm. energ. in proc. stroj.)	Brezdotična detekcija ultrazvoka z optičnim vlaknom	doc. dr. Janez Možina
Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo	IZTOK TUREL štud. 4. l. kem. in kem. tehnol. (sm. kem.)	Biološko aktivni kovinski kompleksi	prof. dr. Nataša Bukovec

Biomedicinsko in biotehniško področje

Medicinska fakulteta	MAJA BRESJANAC abs. med.	Vpliv razmer v distalnem krnu po- škodovanega perifernega živca na njegovo regeneracijo	prof. dr. Janez Sketelj
Fakulteta za telesno kulturo	DARJA DEBELJAK abs. ped. sm. MATEJA KALAN abs.	Šport in kajenje	prof. dr. Janko Strel
Biotehniška fakulteta	PETER KVAS abs. les.	Izolacija in identifikacija terpenov smrekovih iglic	doc. dr. Vesna Tišler

Področje umetnosti

Akademija za gledališče, ra- dio, film in televizijo	MATJAŽ TRIBUŠON štud. 4. l. odd. za dram. igro	Vloga Tartuffa v sem. uprizoritvi 3. l. v odd. za igro v istoimenskem Molièrovem delu	prof. Mile Korun asist. Matjaž Zupančič
Akademija za likovno umet- nost	BORUT KOŠNJEK štud. 4. l. slik.	Črta, ploskev in barva v prostoru	doc. Emerik Bernard
Akademija za glasbo	DARKO BRLEK štud. 4. l. odd. za pihala in tro- bila - klarinet	Izvedba Koncerta za klarinet in or- kester v A-duru W. A. Mozarta	prof. Mihael Gunzek

MATJAŽ TRIBUŠON

EN FACE

Nagrada je lahko čokolada, lahko je veliko čokolad, lahko pa je tudi samo papir, pa nič čokolade. Tebi so letos namenili študentsko Prešernovo nagrado – kolikšna je njena finančna teža?

Nimam pojma, ničesar še nisem dobil. Upam, da precejšnja.

Kako si pa sploh zvedel zanjo? Katera ptička ti je prinesla novico v kljunčku?

Vsa akademija je vedela prej od mene, da jo bom dobil, slednjič pa sem zvedel tudi sam.

Z nagradami je dandanašnji križ. Gađaj me nagradom, pa ču ja gađati tebe. Odrekla se je lanske nagrade, ker so letošnje (kako so mogli!) podelili tisti kravi, poslušajte, dajmo mu no že nagrado, da bo v miru umrl, halo, poslušaj, stari, sem slišal, da si v komisiji za nagrade in tako dalje in tako naprej. Kakšen odnos imaš do nagrade ti?

Najbrž ni igralca, ki mu ne bi kakršna koli nagrada laskala. Če narediš iz tega štos, prideš na podelitev ali ne, jo daš za Indijance, kot Marlon Brando, kupiš čimhitreje trdnejšo valuto – je odvisno od posameznika. Drugo jutro se zbudiš isti človek in zelo fino je, če se tega zavedaš.

V tvojem, četrtem letniku, sta dva režiserja, ki ponavadi režirata v tandemu. Neka tvoja kolegica mi je v času nastajanja Kralja Leara potožila: »Ja, režiserja se izživljata, mi igralci pa nadrsamok!« Je bilo tako hudo?

Pomemben je proces dela, ki je bil pri Kralju Learu bistveno različen, kot pri, recimo, Tatruffu – a pri obeh predstavah zelo v redu, povsod sem užival in mislim, da tudi vsi ostali. Čez delo režiserjev nimam pripomb, vsakdo je imel možnost plasirat samega sebe med procesom dela, delo je bilo kreativno, prizori so nastajali kot po tekočem traku, namazanem z maslom. Niti enkrat se nismo skregali.

Vaš mentor, Mile Korun, je menda povedal, da mu predstava sicer ni všeč, všeč pa mu je način dela.

Koruna je najbrž fasciniral to, da so stvari tako nekonceptualno tekale in da se je spontanost z improvizacijo in režijo z igro krasno skupaj zlila. Tiste tri mesece smo resnično uživali.

Užival pa je tudi Tone Partljič, ki je v produkciji časopisa Telex posul slovensko gledališko popje in brstičje z najhujšim strupom, njegov napad pa je bil osredotočen na najmanj krivega Learovega lulečka. Neokusni spis še zdaj ni pozabljen in ker se ravno ponuja priložnost in ker ravno govoriva o Kralju Learu, naj na prej omenjeno pisanje navedem nekaj študentskih komentarjev – Yankee, go home! Naj se obregne ob Racov (Vihar) ali Battelinov (Hardcore) lulek, če si upa. Če se kdo na odru sleče, se gledalcu ni treba s pogledom zakaditi samo v luleke in lulece, obstajajo tudi gola ramena, gol hrbet, gole lahti in še kaj.

Kritike pač so, kakor tudi nagrade. Ni se pametno sekirat glede njih. Redke so tudi kritike, ki govorijo o dobrih rečeh v predstavi, redko katera si upa biti subjektivna. Nobena kritika ne bi smela bistveno vplivati na igralca.

Lekcija igralske koncentracije! Najneznatnejši gib ustnic v zgornjem delu fotografije ne izdaja aktivnosti ženskih ustnic na cenzuriranem spodnjem delu fotografije.

Vaš letnik je kljub četrtemu letu prenašanja drug drugega neverjetno čil in kompakten. Velik lonec ima pri tem pristanjen Mile Korun, ki vam ga potihem in na glas marsimarsikdo na akademiji zavida. Nekateri so vanj naravnost zaljubljeni, nekateri živijo v stalnem strahu pred njegovo cinično bodico. Nekateri ga ne marajo, ker igralca očetovsko prefinjeno zori, nekateri so mu ravno zato najbolj hvaležni.

Dobro se spomnim njegovega prvega stavka, ko smo imeli prvič šolo v prvem razredu, takole nekako gre: Ta šola vas ne more naučit biti igralec ali biti režiser. Lahko pa ta čas krasno izkoristiš zase, da gradiš svojo osebnost. Vsekakor je izredno močna persona in blazno sposoben pedagog, za popizdit pošten v procesu dela s tabo. Lahko mu zaupaš, kar je v pedagogiji igralca bistveno. V koncept režiserja se ne vtika, to se še ni zgodilo, v vsem podpira subjektivnost režiserja. Najbrž pride skozi večleten proces dela tudi do neke vrste ljubezni.

Bojkot. Privršal je nenadoma kakor fascinantna ženska, ki je v trenutku privlekla pozornost vseh, naslednji hip pa je že ni več bilo, mogoče v zraku vonj njene parfuma. Študentje drugih fakultet so nam držali palce na rokah in nogah, pa vendar ...

Spremenilo se je to, da nadaljnjih tisoč let ne bo bojkota, na koncu se je vse skupaj izcimilo v farso. Gre pa za to, da smrdi drugje in da bi lahko študentje in profesorji stopili vkup, pa ne bi nič pomagalo. Bilo pa je zanimivo, en mesec, 60 ljudi pod isto zastavo. V splošni apatiji gledaišča v današnjem prostoru smo en mesec verjeli, da se da kaj ukrenit.

Pa vendar praviš, da je Ljubljana za npr. London gledališko doživetje.

Gledal sem Kralja Leara v National Theatreu – ne bom ga primerjal z našim, a tisto je bil štiriurni kostumiran recital, če Leara prebereš ali pa gledaš predstavo – isti vtis. Vsake toliko časa pride igralec na rampo, pove pomembnejše replike direktno v publiko (ki se zadovoljno hahlja, češ, kako je Šeki to dobro napisal). Pri nas imamo dobre režiserje in dobre igralce, vendar če ni pravega motiva, potem iz tega ne more nič dobrega nastati. Potrebovali bi najmanj pet skupin tipa Scipioni, med katerimi bi se vzpostavila konkurenca, kar bi mogoče malo razdrmlalo naš gledališki prostor.

Glede fotografij, vse, kar jih imaš, so objavljene na tej strani?

Ja.

Torej si ne ustvarjaš pridno arhiva, iz katerega bi črpal material za morebitno avtobiografijo?

Ne.

Pa srečno hodi, je rekel MAKAR, ČUDRA pa nič.

BOJKOT RULES THE WAVES

1. Korak naprej, dva koraka nazaj?

Leto, v katerem smo, je leto obujanja spominov na dogodke pred 20-timi leti, na velik protestni val, v katerem so pomembno vlogo odigrali predvsem študenti. Drug pomemben pomik, ki se ga pa zaradi občečloveškega nagnjenja k idealiziranju vzrokov in romantiziranju dogodkov moramo spomniti, pa je dejstvo, da so protesti usahnili, stanje, proti kateremu so ljudje odhajali na cesto, pa je ostalo in se še bolj utrdilo.

Univerza je pred dvema desetletjema pomenila velik integracijski faktor novih teoretičnih stališč, hkrati pa tudi možganski potencial, koncentriran skorajda na enem mestu. V takih pogojih je val nezadovoljstva lahko prešel v svojo teoretično in tudi praktično realizacijo.

Decentralizacija univerze, katere posledice so danes najbolj vidne, se je intenzivno začela po dogodkih l. 1968. Posamezne fakultete so že zgolj v **geografskem smislu** postavljene dovolj daleč druga od druge, da se študentje niti ne srečujejo med seboj. Študentski domovi kot »študentsko selo« nikoli niso zaživeli. Najmanj trije glavni punkti, na katerih se nahajajo študentski domovi (Bežigrad, Rožna, Gerbičeva), ravnno tako onemogočajo neoviran pretok idej. Distanca med posameznimi fakultetami pa se odvija tudi na drugih nivojih. Eden izmed teh je prelongirajoča zavest o elitnih in ne-elitnih šolah, omenimo lahko še prenatrpane urnike, ki onemogočajo študij ob študiju. Pomemben nivo je tudi prezasičenost z miselnostjo ene vrste, ki se je začela uveljavljati predvsem po 29. seji CK ZKS. Univerza začne uveljavljati po tej seji tudi »varnostne faktorje«, t.j. raznorazne habilitacijske, selekcijske, kadrovske komisije, ki preverjajo pravilnost novoreka posameznih kandidatov za funkcije na Uni.

Univerza je možnost za svojo avtonomno pozicijo izgubila. Vzrokov za to je več, vsekakor pa ni poglavitni vzrok bes vladajočega političnega aparata. To je zgolj opravičilo vseh, ki so pri »deavtonomizaciji« sodelovali in pri tem spretno zakrili, da je »hlapec resnica gospodarja«. Tudi hlapec, in v zadnjem času o tej vlogi Uni že vsi govorijo, določa pogoje hlapčevanja. Žal je tako.

S tega stališča postane jasno, da je po represiji v 70-ih letih na Uni po celi Jugoslaviji bilo nujno deavtonomizirati še enega (ne pa zadnjega!) pokazatelja možnega položaja Uni. Naj nam bo jasno – Uni nikoli ni bila avtonomna, le prizadevala si je biti. Tako tudi »tragična« spojitev Skupnosti študentov v nekakšno UK ZSMS pomeni zgolj poskus pozabe neke ideje, ne pa njeno uničenje (kajti ta ideja avtonomnosti nikoli ni eksistirala v realnosti).

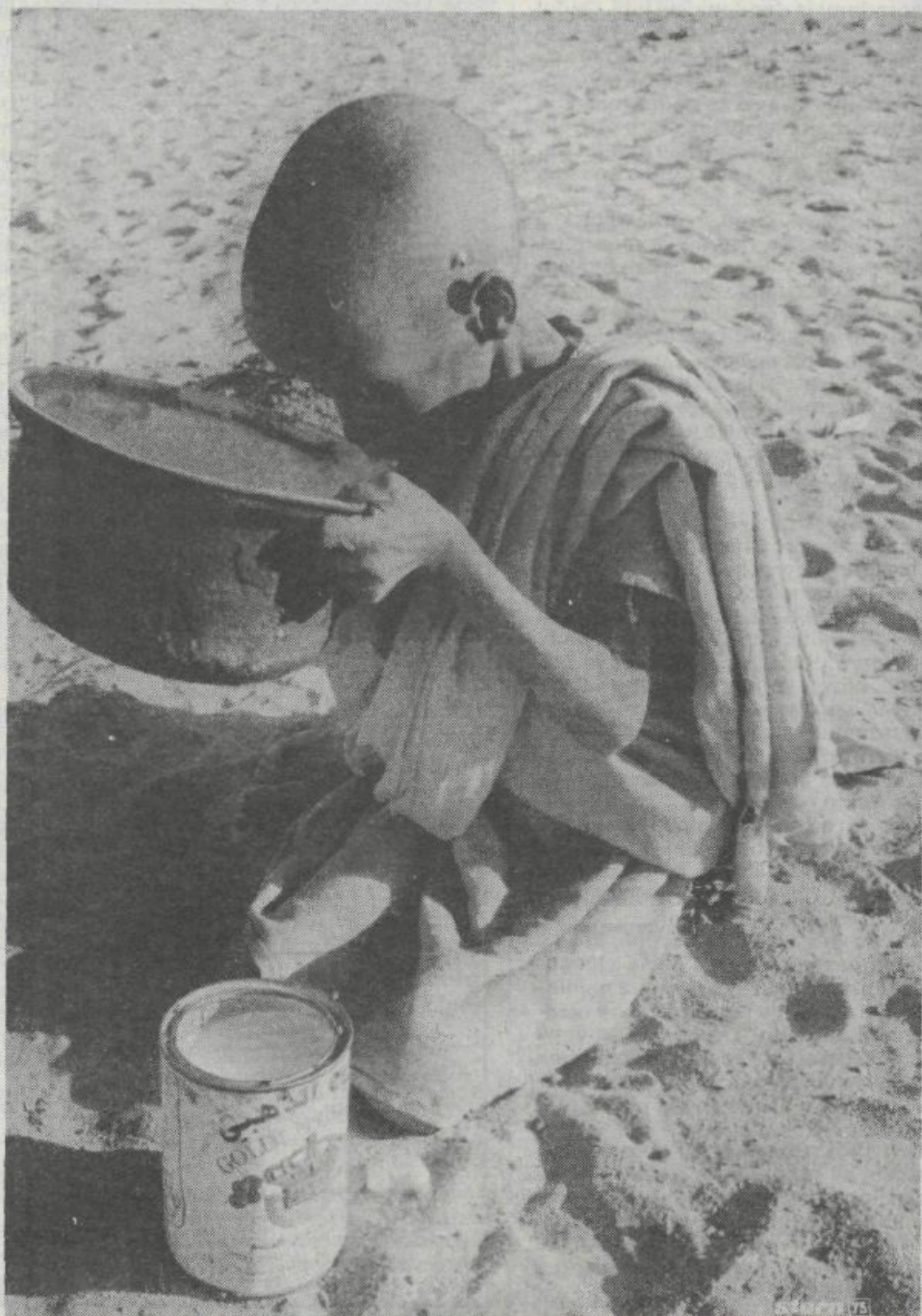
Slepa ulica, v kateri se je znašla mladinska študentska politika, je bila tudi slepa ulica celotne Univerze. Dokončna in skoraj

totalna podreditvev Uni dnevni politiki pa je pomenila spodmikanje še edinega trdnega stola, na katerem se je ustoličila študentska politika. Podreditev slednje je bila nujna poteza, ki je pa pomenila prepuščanje reševanja študentske problematike drugim relevantnim subjektivnim silam v naši družbi.

2. Kaj storiti?

Mladinska študentska politika je šele v

letu 1985, ko je javnost razburkal dokaj dobro voden in organiziran bojkot stanarin v študentskih domovih, začela dobivati nekdanje obrise svojega akcijskega delovanja. Žal pa do bistvenega napredka zopet ni prišlo. Ena razlaga, zakaj so vodstva UK odpovedovala in vedno znova silila v realizacijo spodletelega srečanja med študenti in politiko, zatrjuje, da so bili na delu »zunanji sovražniki«, a znamo mi drugovi, ko je to.

Vendar je ta zunanji sovražnik zelo raztegljiv pojem in pod njegovo okrilje skorajda obvezno padejo tudi notranja trenja v vodstvu P UK, trenja, ki so utemeljena na nezmožnosti medsebojnega komuniciranja in toleriranja posameznih članov P UK. Lep primer za to je sedanja kriza P UK ZSMS Ljubljana.

Sedanja kriza je tudi povzročila, da zadnja akcija mariborskih študentov ni dobila tistega odziva, ki ga je pričakovala. Ob tem zadnjem dogodku pa se je razkrila tudi nemoč takšnega načina organiziranja, kot ga imamo sedaj. Najprej se je izkazalo, da študentskemu liderju iz Maribora manjka določeno znanje in zgodovinski spomin. Mariborski UK je namreč, morda ne da bi se tega zavedal, prepustil reševanje perečega problema prehrane drugim rokam in s tem več kot 15 let after potrdil pozicijo, ki jo ima takšen organ v politični sferi. Predlog za 50 % subvencioniranje prehrane diši po uravnalovki. Zato ni čudno, da so predstavniki izvršnega sveta Slovenije študentom na zadnjem happeningu tako lepo lahko razlagali, kako se denar razporeja. Kot drugo je vodstvo študentske organizacije pristalo na verbalni poziciji, ki so jo uporabljali pripadniki oficialnega političnega aparata še pred nekaj leti. Ni slučajno, da je v zavesti ljudi bolj radikalno zvenel Stane Dolanc v svojem novoletnem intervjuju, kot pa besedičenje štajarskih mladcev. Jasno pa je še nekaj. Če kdo hoče doživljati šoke, bo odšel v gledališče Glej ali Ane Monro, ne pa na cesto gledat, kako študentje po tržnici protestno zbirajo hrano. Ne gre za to, da bi kdorkoli obsojal takšno akcijo (celo več bi jih bilo potrebno), vendar pa se akterji tovrstnih manifestacij morajo zavedati, da je afekt po klesanju štafete že rahlo premilen.

In kot zadnje, manjkala je tudi povezava med predsedstvom obeh UK. V veliko bolj mili in subtilni obliki se je ponovila zgodba izpred nekaj let, ko Mariborčani niso priskočili na pomoč ljubljanskim kolegom pri njihovem bojkotu, le da je bila scena sedaj obrnjena. Logično je bilo, da ljubljanski UK razen deklarativne podpore ne more ponuditi ničesar drugega (kar je ljubljanskim študentom jasno že dolgo časa). Logično pa je tudi, da ob eventualni napovedi bojkota te ali one vrste izostane najpomembnejši faktor – študenti – katerih nihče niti ne vpraša, kaj si v resnici želijo. »Upor« posameznih OO ZSMS na ljubljanski univerzi, posebno še na FF, ki se striktno ne imenuje več za organizacijo ZSMS, je le posledica ne-vprašanja? Feedback v sistemu ni bil niti vgrajen, zato lahko prihaja do samovolj posameznih mladinskih politikov in do devalvacije napovedi bojkota. Devalvacija je postala nujna zakonitost, kajti sistem očitno zelo dobro prestaja napovedane in uresničene punte. Tudi tega se mladinski politiki zavedajo vse premalo.

Spremembe so torej potrebne. Vendar ne gre za spremembe zgolj zaradi nezadovoljstva s posameznimi odločitvami in devalvacijami posameznikov, temveč zaradi načina organiziranja, ki še danes nima vkalikulirane možnosti za hitre spremembe, pa naj bodo te kadrovske, organizacijske ali vsebinske. Ne glede na to, ali bodo zahtevane spremembe organiziranja potekale v smeri parlamentarizma ali ne, mora biti povsem normalno, da naj nov način dela prinese (pa naj to zveni še tako naivno!) mož-

nost koncentracije sposobnih ljudi na enem mestu, ne glede na to, ali ti ljudje mislijo enako ali ne. Potrebna bo torej koncentracija idej in toleranca do njih. »Parlamentarizem« je edino pod tem pogojem korak naprej.

Drugače se bomo še nekaj časa obešali po znani kennedyjevski mimikriji: ne vprašaj se, kaj je država naredila zate, ampak kaj si ti zanj. Študentje niso zgolj amorfna čreda, ki jo je potrebno voditi. In dokler bomo to množico mladih ljudi razumeli tako, je jasno, da ne bodo naredili ničesar za ... tisto, pa naj tisto imenujemo parla-

Povzetek dogajanj ob zahtevah mariborskih študentov po spremembi sistema registriranja študentske prehrane.

Maribor, 5. januar. Mariborska UK ZSMS skliče zbor študentov. Predmet obravnave je zahteva po zagotovitvi denarja za 50-odstotno regresiranje študentske prehrane. Predlogu o spremembi sistema regresiranja, ki so ga decembra študentje in mariborski univerzitetni svet predložil SIS-u, se le-ta ni odzval. Študentje zato napovejo 3 manifestne akcije – v nedeljo zbiranje hrane za »lačne študente« na mariborski tržnici, v ponedeljek povabilo mestnim in republiškim politikom na kosilo v menzo in v torek bojkot hrane v menzah. Hrana v menzah naj bi se ne podražila, dokler ne pride do sprememb. Slovenskemu izvršnemu svetu predlagajo, da bi študentske kuhinje oprostili davkov, Zveznemu izvršnemu svetu pa gre pobuda, da naj za izobraževanje namenijo vsaj toliko denarja kot za JLA.

Maribor, 7. januar. Torkov zbor je le zbudil pozornost lokalnih politikov, ki študente povabijo na pogovor. Tema pogovora se omeji v glavnem na nedeljsko akcijo zbiranja hrane. Študentom zagotovijo »vsa potrebna soglasja« za to akcijo. Razen obljube, da bo o študentskem standardu mariborski IS še razpravljaj, konkretnjših rezultatov ni.

Od republiškega komiteja za šolstvo dobijo obvestilo, da bodo v ponedeljek študentsko delegacijo sprejeli predstavniki Republiškega izvršnega sveta.

Maribor, 10. januar. Prva protestna akcija, zbiranje hrane za študente na mariborski tržnici zbuja veliko pozornosti med občani in novinarji.

Predsednik UK ZSMS, B. Novak, razloži namen akcije, ki naj opozori na smešnih 55 din regresa na študentsko kosilo, pa tudi na vedno nižji študentski standard.

Maribor in Ljubljana, 11. januar. Opoldne druga protestna akcija, povabljeni mestni in republiški politiki na kosilu v študentski menzi. Popoldne sprejme delegacijo študentov v Ljubljani podpredsednik Republiškega izvršnega sveta Boris Frlec. Študentje mu očitajo, da problem ni nov in da pobude za reševanje postavljajo že dve leti. Odgovori: 57 % šolajoče mladine ima štipendijo, lani jih je v visokem šolstvu ostalo celo 1500 nepodeljenih. Uprave št. menz se ubadajo z nihajočimi števili prodanih obro-

ment, sindikat ali UK. Vsa vodstva se premalo zavedajo dejstva, da podpora baze ni samo številčna udeležba na mitingu in dvigovanje rok, ampak predvsem aktivna udeležba te baze.

RUŽA M. BARIČ

P. S. Za iskreno in tovariško pomoč se kot neizkušen novinar zahvaljujem kolegu iz Maribora, tovarišu Božu Novaku, študentskemu liderju.

kov. Omenil je tudi možnosti zaslužka študentskih domov (turizem).

Predlaga začasni rešitvi problema: V Mariboru naj bi zaradi večjega števila obrokov regresirali več kosil na račun ljubljanskih študentov. Izobraževalna skupnost Slovenije naj krije stroške energije, materiala, prostorov in OD osebja. In kakšna naj bi bila dolgoročna rešitev? Tovariš Boris Frlec jo vidi v tem, da študentje prevzamejo vodenje študentskih centrov v svoje roke. Denarja za 50 % regresiranje obrokov torej ni, dokončno zvedo mariborski študentje.

Maribor, 12. januar. Teče še zadnja protestna akcija, bojkot hrane v študentskih menzah, ki so ta dan prazne. Opoldne razdele študentom obroke, skuhanne iz hrane, ki so jo zbrali na nedeljski akciji na tržnici. S to akcijo prikrajšajo študentski center za 1,5 milijona dinarjev. Do konca tedna naj bi se sklad za regresiranje popolnoma izpraznil, zato se bodo študentski obroki podražili za 35 %. To bo seveda povzročilo upad števila prodanih kosil in s tem v zvezi poslovanje menz z izgubo.

Ljubljana, 13. januar. O problemu regresiranja študentskih kosil razpravljajo člani sveta za vzgojo in izobraževanje pri republiški konferenci UK ZSMS. Strinjajo se s študenti, da je treba sistem subvencioniranja spremeniti, zadnji rok za rešitev težav pa naj bi bil konec tega šolskega leta, torej junij 1988. Zavzemajo se tudi za predlog, da fiksne stroške študentskih menz krije izobraževalna skupnost Slovenije, ki bo morala zaradi tega zahtevati dodatna sredstva v svoj sklad. Predlagajo tudi, da se sredstva za regresiranje iz Ljubljane začasno nakažejo v Maribor. In spremembe sistema subvencioniranja? Sredstva, ki so bila do sedaj namenjena regresiranju študentskih obrokov, v tej obliki ne bodo več obstajala. Denar bo od sedaj namenjen za zvišanje štipendij študentom z najnižjim življenjskim standardom. Prepričani so, da se bo treba še pozabovati z določanjem podrobnejših kriterijev o tem, kdo bo ta dodatek lahko dobil, oziroma kdo ga najbolj potrebuje.

JANA STARE

ŠTUDENTKE – MATERE IN NJIHOVA PRAVICA

»Sem študentka in brez rednih dohodkov. Trenutno sem v stiski, saj sem noseča in si zaradi denarnih težav ne morem kupiti oblačil za nosečnice. Zato lepo prosim kakšno mamico, če bi mi lahko posodila ali odstopila kakšno poletno in jesensko oblačilo za nosečnice...«

Zenska, ki je napisala ta oglas v Jani, je sedaj mati nekajmesečnega otroka. Je ena izmed študentk, ki se odločajo, da bodo imele otroka. To pa pomeni prevzeti nase odgovornost, nove obveznosti in predvsem – finančne probleme.

Socialnoekonomski položaj študentov pri nas ni na zavirljivi ravni. Nobena skrivnost ni, da je vedno manj študentov, ki bi izhajali iz delavskih ali drugače socialno šibkejših družin. Iz ankete »Socialnoekonomski položaj študentov v SRS« (CRU, 1987) je razvidno, da največ študentov meni, da jim njihovi dohodki zadoščajo v pretežni meri (49,3 %), oziroma le za osnovne potrebe (34,8 %). Pri tem ne gre pozabiti naslednjega podatka, kjer študentje navajajo vire sredstev za preživljanje: na prvem mestu je pomoč staršev (69,0 %), nato sledi štipendija (55,8 %) ter zaslužek preko študentskega servisa.

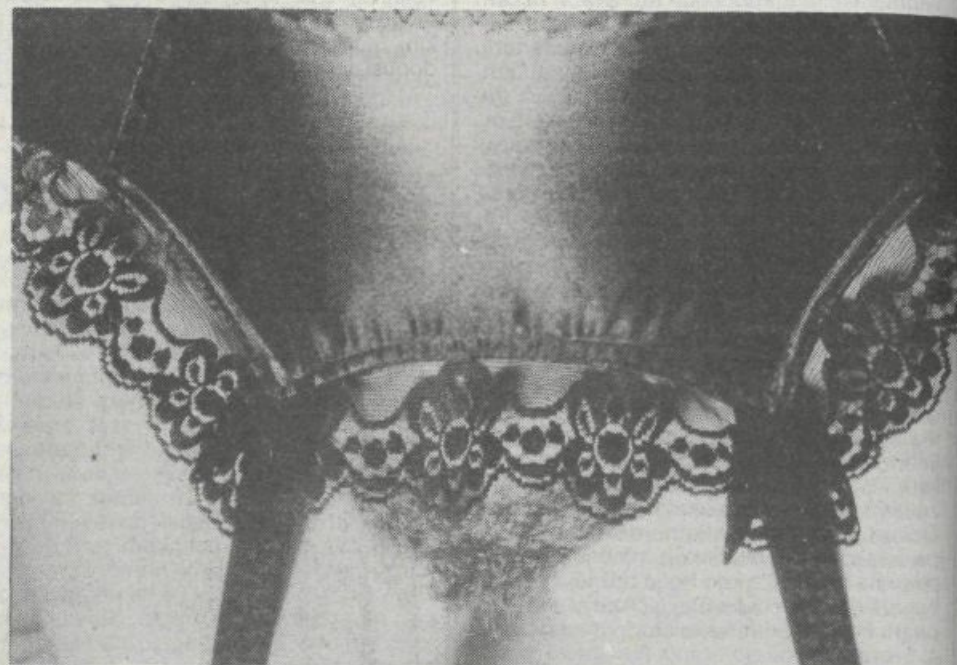
Podobno anketo, ki naj bi pokazala socialnoekonomske razmere mater-študentk, je v poletnih mesecih izpeljalo Predsedstvo Univerzitetne konference ZSMS Ljubljana. Izkazalo se je, da so študentke prepuščene lastni iznajdljivosti. Na to opozarja že dejstvo, da nobena od institucij, ki se ukvarjajo s problematiko študija, študentov in univerze, nima podatkov o materah-študentkah. Kot da jih ni.

Predsedstvo UK ZSMS je anketiralo večino mater-študentk, ki živijo v študentskih domovih, k sodelovanju pa je preko dveh oglasov v Delu ter pozivov Radia Študent pozvalo tudi ostale študentke-matere. Odzvalo se je približno trideset študentk-mater, kar pomeni, da so rezultati ankete relativno pravilni, vendar pa zagotovo kažejo razmere, v katerih študentke-matere živijo, ter probleme, s katerimi se morajo ukvarjati.

PRAVNI POLOŽAJ ŠTUDENTK-MATER

Naša zakonodaja je glede pravnega položaja študentk, ki v času svojega študija postanejo matere, jasna: študentke-matere imajo pravico do **84 dni porodniškega dopusta** z denarnim nadomestilom. Denarna pomoč je nizka, še posebej pa, če jo primerjamo z velikimi stroški za vzdrževanje majhnega otroka. Študentke-matere so prepuščene lastni iznajdljivosti, pomoči partnerja in staršev.

Glavni problem pri določanju denarne pomoči študentkam-materam (s tem pa tudi dijakinjam, gospodinjam, kmetičam, ki

so matere) pri dolžini njihovega porodniškega dopusta je v tem, da naša zakonodaja izhaja iz dela. Neposredno, lahko bi rekli »otipljivo« delo je tisto, ki dovoljuje ženski, da postane mati. **Najprej MORA biti delavka, šele nato je LAHKO mati.**

Študentke, dijakinje, gospodinje... pa – kot lahko sklepamo iz naše zakonodaje – ne delajo. Niso v delovnem razmerju! Posedanje ob knjigah ali več kot osemurni delavnik doma za štedilnikom pa ni delo. Zato je njihova »porodniška« dolga samo 84 dni, denarno nadomestilo v tem času pa je nizko.

PROBLEMI ŠTUDENTK-MATER

Poleg družine porodniške ter nizkega denarnega nadomestila pa študentke-matere pestijo še druge težave. Skoraj pri vseh je največji problem **varstvo**. Ponavadi je delna, začasna rešitev v tem, da se z možem (večina anketiranih študentk-mater (73,0 %) je poročenih, v izvenzakonski skupnosti jih živi 19,2 %, samskih pa je 7,6 %) izmenjujeta pri varstvu otroka, ali pa – če živijo starši v Ljubljani ali okolici – za varstvo otroka poskrbijo starši. Redke študentke-matere pa otroka pustijo doma in ga obiskujejo nekajkrat tedensko.

Veliko je odvisno tudi od fakultet. Družboslovne (Filozofska, ESPN, Pedagoška akademija, ...) fakultete omogočajo relativno samostojen študij in ponavadi neobvezno obiskovanje predavanj in vaj, kar pomeni, da lahko študentke-matere posvečajo več časa otroku. Drugače pa je na naravoslovno-tehničnih fakultetah (kjer je tudi – po podatkih ankete predsedstva UK ZSMS – manj študentk-mater), kjer so navadno vaje obvezne, odsotnost pa onemogoča vpis v višji letnik. Mati mora v času poroda

ali boleznijo otroka izbirati med alternativama: ali biti doma in skrbeti za otroka, ali pa obiskovati vaje in dokončati letnik. Fakultete urejajo položaj mater, ki študirajo pri njih, različno, vsaka po svoje.

Brez problemov opravlja študijske obveznosti okrog 20,7 % anketiranih študentk-mater. Predvsem zato, ker je otrok že dovolj velik, da razume, kaj želi mati. Problemov nimajo tudi tiste študentke, ki jim pomagajo starši (varstvo ipd.), vendar pa je mnogo odvisno od težavnosti študija.

Manjši odstotek (8,6 %) študentk-mater ne more redno opravljati študijskih obveznosti, ker nimajo priskrbljenega varstva za otroka, zaradi odsotnosti moža (JLA) ali boleznijo otroka. Zaradi poroda in otroka, za katerega morajo skrbeti, je okrog 19 % študentk ponavljalo letnik. Problemi te vrste se pojavljajo predvsem v tretjem letniku (sicer tudi v ostalih treh), nekoliko lažje je le absolventkam. Tudi tu je odstotek ponovno vpisanih študentk-mater večji na bolj zahtevnih fakultetah (Ekonomski fakulteta, medicina, ...). Na vprašanje, zakaj so ponavljale, študentke-matere odgovarjajo:

»Študiram v glavnem po 21. uri.«

»Otrok bo v pričetku šolskega leta star nekaj tednov in zato ne bom mogla opravljati študijskih obveznosti. Tudi kasneje to ne bo mogoče zaradi tega, ker sem od Ljubljane precej oddaljena in bom tudi varstvo za otroka težko dobila.«

»Ukvarjati se moram z otrokom, denarja primanjkuje, delati moram...«

»V primeru otrokove bolezni moram ostati doma, ker me nima kdo zamenjati pri varstvu. Tako izostajam od predavanj...«

»Otrok je dopoldan v vrtcu, tako da ta čas izkoristim za učenje. Popoldnevi so vedno

njegovi. Večere pa preživljam ob knjigi. Včasih nastopi velika utrujenost.»

FINANČNA PLAT MEDALJE

Ankete CRU »Socialnoekonomski ato sledi pomoč staršev ter štipendija. Ne preživljajo se samo z enim virom sredstev, ampak v povprečju z dvema ali več viri, kot na primer štipendije, delo na Študentskem servisu, pomoč staršev, itd.

V zakonski ali (redkeje) izvenzakonski skupnosti živijo v povprečju trije: študentka-mati, otrok ter oče, ki je v mnogih primerih (50,0 %) redno ali občasno zaposlen. Polovico svojega dohodka starši v večini primerov porabijo za otroka, predvsem za hrano, otrokovo obleko, kozmetiko in mor-da še za vrtec. Povprečna starost študentskega otroka je leto in pol. Ena od anketirank je zapisala: »Porabimo ves denar, sproti kupujemo, kar trenutno nujno potrebujemo, nič kina, gledališča...«

Dohodki, ki jih študentska družina zbere iz različnih virov, 30,4 % anketiranim zadoščajo v »pretežni meri«. »Le za osnovne potrebe« ima 26,7 % anketiranih, 26,0 % pa je odgovorilo, da imajo »zelo težko tudi za osnovne potrebe«. Ni pa nobenega odgovora, da lahko z denarjem, ki ga ima študentska družina, »popolnoma« zadovolji svoje potrebe. Pri tem je zanimiva primerjava z anketo CRU, kjer je 16,0 % anketirane študentske populacije odgovorilo, da »popolnoma« zadovoljujejo svoje potrebe z denarjem, ki ga prejemaajo.

KRIMINALCI

»Marsikdo na nas gleda kot na kriminalce, ker si privoščimo otroka med študijem,« je zapisala študentka-mati. S tem je na kratko označila položaj, ki ga imajo v naši deklarativno humanistični družbi študentke, ki se odločajo postati matere. Anketiranka nato naprej piše: »Najprej mora širša družba izvedeti, da sploh obstajamo, saj se dogaja, da celo profesorji na fakultetah debelo gledajo, če jim poveš, da študiraš z otrokom.«

Naslednji problem je nakazala druga študentka-mati: »Imam občutek, da je vedno več mladih mamc, ki niso dokončale fakultete. To pomeni, da so brez lastnih dohodkov. Če v takem primeru nimaš dobro situiranih staršev in si brez štipendije, mož pa je ravno tako študent, je položaj precej težak in nezavidljiv. Mislim, da je pomoč za tri mesece zelo dobrodošla, da si lahko vsaj na začetku pomagaš (nakup plenice, ...), bilo pa bi vsekakor potrebno, da bi taka oblika pomoči trajala čez vse leto, podobno kot imajo mamice v delovnem razmerju pravico do porodniške. Saj bomo tudi me nekoč delale (mislim, da nobena ni šla študirat zato, da bo potem sedela doma), in zato se bo ta denar tako ali drugače družbi obrestoval in povrnil.«

Denarna pomoč da – vendar ne v sedanji obliki: »Materam-študentkam bi morala pripadati višja denarna pomoč, ki bi bila neodvisna od štipendije. Tako npr. sedaj (v poletnih mesecih 1987) znaša družbena pomoč za 84 dni okoli 260.000 din, če upravičenka nima nobenih virov dohodka, v nasprotnem primeru pa dobi le razliko do

tega zneska. Moja štipendija znaša za tri mesece skupaj 21.000 (3 x 70.000), torej sem dobila družbene pomoči celih 50.000 din za tri mesece.«

Iz ankete pa je tudi razvidno, da študentke niti ne vedo za družbeno pomoč za prve tri mesece po otrokovem rojstvu. Čeprav je denarna pomoč, ki pripada študentki-materi prej miloščina kot pa resen vir sredstev za preživljanje, je le pomoč. A to ni dovolj. Nujne so spremembe na področju delovno-pravnega instituta študent, dijakin, ... Nujno je podaljšanje porodniškega dopusta, predvsem zato, da bi matere, ki

niso zaposlene, prejemale denarno pomoč. Denar, ki bi omogočil normalno življenje materi in otroku. »Materi študentki je treba priznati isti status kot materi delavki, saj študentski otroci niso kot psi, da bi jih za par ur privezali in jim nastavil hrane in pijače, ampak ravno tako (vsaj prvo leto) nujno potrebujejo nekoga – predvsem mater – ves dan in noč kot vsi drugi otroci.«

SIMONA FAJFAR

KIM IL SUNG: ZNAČILNOSTI NAŠE DEMOKRATIZACIJE

Demokratična ljudska republika Koreja, med ljudstvom znana kot Severna Koreja, je kajpak nam prijateljska dežela. Povprečnemu Jugoslovanu je ostala v spominu predvsem po nepopisno pripravljenem sprejemu, ki ga je tamkaj doživel pokojni Josip Broz. Na čelu DLR Koreje je že od njene razglasitve leta 1948 Veliki vodja, tovariš Kim Il Sung, ko pa se mu bo (zgolj z naravnimi zakoni omejeni) mandat iztekel, bo njegovo delo bržkone nadaljeval Dragi vodja Kim Jong Il, v privatnem življenju sin prej omenjenega.

Republika Koreja, znana tudi kot Južna Koreja, je nam sovražna država. V zadnjem času sovražnost južnih Korejcev čutimo predvsem na ameriškem avtomobilskem trgu, kjer so ceneni južnokorejski avtomobili huda nadloga našemu programu Yugo-America. Republika Koreja je za Japonsko trenutno verjetno gospodarsko najuspešnejša azijska država, drugače pa mračna diktatura. Pred kratkim so sicer imeli volitve, vendar je zmagal režimski kandidat. Tako ostaja vse po starem in policija in vojska še naprej krvavo zatirata nezadovoljne študente. Pri tem pa bodo letos v glavnem mestu Južne Koreje Seulu orga-

Koalicija. Našo demokracijo označuje koalicija.

Naša demokracija ni le demokracija ene-ga družbenega razreda, ene politične stranke, ene religije ali ene organizacije, temveč je demokracija širokih ljudskih množic. Ta demokracija zahteva tvorbo narodne združene fronte, ki bo predstavljala vse prot imperialistične in domoljubne razrede, politične stranke in organizacije ter koalicije širokih družbenih sektorjev domoljubnih ljudi. Tako je, ker naša demokracija sloni na načelu, ki najbolj poudarja interese vsega naroda in le-tem podreja vse drugo.

Nekateri te zahteve naše demokracije ne razumejo pravilno in postavljajo zmotne trditve. Nekateri od njih poskušajo ustanoviti združeno fronto celo skupaj s sovražniki ljudstva pod geslom brezpogojne enotnosti, medtem ko se drugi pojavljajo z levičarskimi parolami in celo nasprotujejo tistim, ki bi jih lahko pridobili na našo stran. Vse to zadržuje združitev vseh domoljubnih sil v koalicijo. Primerno moramo osnovati enotno narodno fronto, ki bo v skladu z bistvenimi zahtevami napredne demokracije, in odločno zbrati široke množice.

Danes si vsi ljudje želijo, da se izvrši prot imperialistična in pritifedalna demokratična revolucija in da se v naši deželi zgradi neodvisna suverena demokratična država.

Ludje vsakršnih funkcij in položajev, raz-en sovražniki ljudstva, kot so pro-japonski elementi in izdajalci naroda, hrepenijo po ustanovitvi neodvisne in suverene demokratične države v osvobojeni Koreji.

nizirali še letne olimpijske igre, ki se jih bo kljub vsem omenjenim dejstvom udeležila tudi Jugoslavija.

Za osvežitev znanja zgodovine zapišimo, da so se za Korejski polotok stoletja pulili Kitajci in Japonci. Po kapitulaciji Japonske v drugi svetovni vojni so Korejo, podobno kot v Evropi Nemčijo, okupirali Američani in Rusi. Ko je bilo leta 1948 v obeh conah konec okupacijske oblasti, sta si oba dela omislila svojo politično ureditev, izvolila svoje politične organe in sosedove razglasila za nelegitimne. Obmejni spori so kmalu prerasli v korejsko vojno (1950-53), v kateri so poleg Korejcev sodelovali tudi Američani, ki so se po zaslugi zvižaje vojskovali pod zastavo Združenih narodov, Kitajci in posredno tudi Rusi. V tej zanimivi povojni zgodovinski epizodi, ki pa je danes globoko v senci medijsko bolj eksploatirane vojne v Vietnamu, je bil Seul dvakrat zaseden, enkrat pa je kapitulirala tudi severnokorejska prestolnica Pyongyang. Pri Američanih in njihovih zaveznikih je padlo, bilo ranjenih ali pogrešanih 333.777 mož, severni Korejci in Kitajci pa so jih izgubili kar 1.540.000. Seveda se tudi po tem masakru sosednji državi nista imeli najrajši in meja, ki je ure-

V preteklosti so bile našemu delavskemu razredu in kmečkim množicam, ki so bili pod japonsko imperialistično kolonialno oblastjo, odvzete osnovne pravice in svoboda; prestali so najkrutejše zatiranje in izkoriščanje, trpeli lakoto in odvzem pravic. Tako so torej polni navdušenja, da uničijo ostanke japonskega imperializma in fevdalizma in da zgradijo novo, demokratično Korejo. Korejski intelektualci in študentje, ki so bili ravno tako narodno zatirani in trpinčeni pod kruto kolonialno oblastjo japonskega imperializma, zahtevajo zgraditev nove Koreje, ki jim bo zagotavljala svobodno delovanje in jim omogočila razvijanje demokratične narodne kulture in izobrazbe. Pod japonsko imperialistično kolonialno oblastjo je bila zatirana svoboda delovanja tako malih trgovcev in obrtnikov kot kapitalistov, ki so ekonomsko propadli zaradi japonskega monopolnega kapitala. Tako tudi ti upajo, da bodo videli, kako bodo ostanki japonskega imperializma uničeni in kako bo zgrajena nova Koreja, ki bo zagotavljala razvoj privatnih podjetij. Domoljubne verske skupnosti se dobro zavedajo, da ne bo svobode verskega prepričanja, če ne bo dosežena narodna neodvisnost in pripravljene so aktivno sodelovati pri graditvi nove dežele.

Bistven interes ljudi raznih položajev in funkcij je zgraditev nove, demokratične Koreje; zdaj je naloga vsega naroda, da ustanovi neodvisno in suvereno demokratično državo. Zaradi te istovetnosti interesov naj celotno ljudstvo ustanovi združeno fronto

zana približno po 38. vzporedniku, ne slovi kot ena najbolj odprtih. Pred časom je sicer kazalo, da bi utegnili priti do sodelovanja pri organizaciji že omenjene olimpiade, vendar pa so morebitne dobre sosedske odnose dokončno postavili na hladno z znano diplomatsko-teroristično igro kdo-je-komu-podstavil-bombo-v-letalo.

Kot smo že omenili, bodo naši športniki poleti polnoštevilno obiskali Seul in tako se ni bati, da nam naša televizija ne bi podrobneje predstavila države-gostiteljice. Precej bolj kočljivo pa je spoznavanje Severne Koreje. O tej deželi je namreč bistveno manj govoril kot o južni sosedini in še te, ki so, izvirajo večinoma iz propagandnih brošur, ki jih severnokorejske ustanove radodarno razpošiljajo po svetu. Ljubiteljem resnične Ljudske demokracije je DLR Koreja prav gotovo ideal; kakšna Albanija, Romunija ali Sovjetska zveza (z vsemi nekdanjimi voditelji) – ali je že kdo slišal za štrajke, disidente ali čistke v političnem vrhu Severne Koreje?

Zato smo se odločili objaviti nekaj odlomkov iz Del Kim Il Sunga. Konec koncev, če upoštevamo lokalne posebnosti, vse skupaj niti ne zveni tako tuje. T. G.

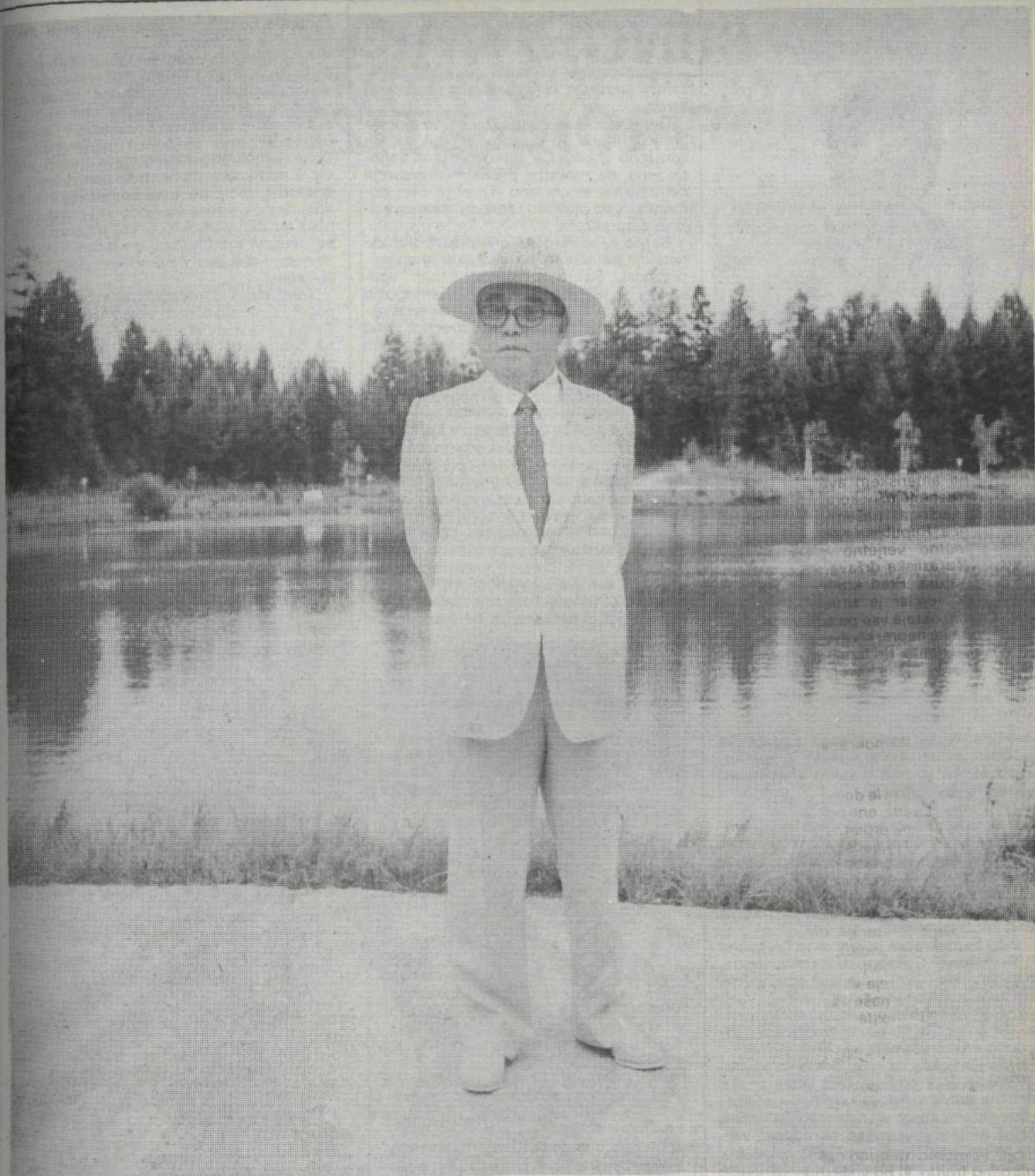
na demokratični osnovi in doseže trdno povezanost in solidarnost.

Ravno te interese vsega naroda in zahtev ljudskih množic predstavlja naša demokracija. Torej jo koalicija v obliki združene fronte označuje in taka daje osnovo napredni demokraciji, ki ustreza najširšim množicam ljudi.

Kakorkoli že, vedeti moramo, da naša demokracija zagotavlja neodvisnost različnih slojev in da hkrati zahteva koalicijo vseh domoljubnih sil.

Naša združena fronta je zveza ljudi raznih položajev in funkcij, ki je osnovana na interesih naroda kot celote. Vendar pa ta splošna koalicija vključuje posebno neodvisnost vsakega družbenega sektorja. Vsi razredi, politične stranke in organizacije, trdno povezani pod eno zastavo, ohranijo individualno svobodo svojega delovanja in neodvisnega razvoja s pričakovanim pogledom na politiko in ideologijo ter organizacijo in propagando.

Ne smemo pa prezreti neodvisnosti posameznega razreda pod pretvezo vesplošne narodne koalicije. Če poudarimo samo koalicijo ljudi raznih funkcij in položajev in zraven ne priznamo neodvisnosti posameznim družbenim sektorjem, se le-ti ne bodo zanimali za zadeve združene fronte, niti ne bodo pokazali ustvarjalnosti in aktivnosti pri graditvi države; to bo velka ovira pri ustanovitvi narodne združene fronte in pri izpolnitvi naloge celotnega naroda. Torej moramo demokrati spoštovati neodvi-

VELIKI VODJA PREDSEDNIK KIM IL SUNG OB JEZERU SAMJI.

snost vsakega družbenega sektorja posebej in si hkrati prizadevati za koalicijo vsega naroda.

Toda preveč poudarka neodvisnosti posameznega sektorja le ne smemo dajati. Ta neodvisnost ne sme prekoračiti meja, ki so dovoljene v vesplošni narodni enotnosti, niti ne sme iti mimo interesov naroda kot

celote. Če bomo dovolili posameznim razredom, političnim strankam in organizacijam, da bodo pretirano neodvisni, ne bomo zmožni doseči narodne enotnosti ali pravilno organizirati in mobilizirati volje celotnega ljudstva pri zgraditvi države. Če se to zgodi, bo nemogoče tako zagotoviti interese ljudi posameznih sektorjev kot, govoriti

o temeljnih interesih naroda kot celote.

Glavna zahteva naše demokracije je doseči splošno koalicijo, ki bo zagotavljala neodvisnost različnih družbenih sektorjev. Samo če bomo osnovali zvezo na vesplošni ljudski ravni in dosledno upoštevali

CHOE JUNG SUN,
POSTAJENAČELNICA V
PYONGYANGU.

neodvisnost posameznega sektorja, bomo sposobni ustanoviti resnično trdno združeno fronto in hitro zgraditi novo družbo, v kateri bo vse naše ljudstvo uživalo srečno življenje.

S temeljitim uresničevanjem napredne demokracije moramo čimprej ustanoviti združeno narodno fronto ter ustvariti enotnost in povezanost vsega naroda tako, da bomo odločno organizirali in mobilizirali napore celega ljudstva za zgraditev nove Koreje.

Svoboda. Naša demokracija zagotavlja ljudskim množicam svobodo in enakopravnost. To je ena glavnih značilnosti napredne demokracije.

Buržoazna demokracija zagotavlja svobodo in pravice le prgišču privilegiranih razredov in zapostavlja širše množice ljudi, ki so brez pravic in enakopravnosti. V smislu buržoazne demokracije sta svoboda in enakopravnost le pretveza za kruto izkazovanje moči lastniškega razreda.

Naša demokracija je bistveno drugačna ob buržoazne. Odločno nasprotuje temu, da ljudje nimajo pravic, da niso enakopravni in zagotavlja enake pravice ljudem vseh političnih, ekonomskih in kulturnih usmeritev ter omogoča ljudskim množicam svobodo in enakopravnost.

Naša demokracija torej odklanja privilegije nekaterih krogov in daje vsem enake politične pravice. Razen kvizlingov in izdajalcev naroda imajo vsi državljani, stari nad 20 let, ne glede na razred, narodnost, versko prepričanje, poklic, imetje in izobrazbo, pravico voliti in biti izvoljen. V organih oblasti na vseh ravneh ne delujejo posebej za to določeni ljudje, ampak tisti, ki jih izvoli ljudstvo po svoji volji, se pravi, resnični nameščenci ljudstva, ki uživajo globoko zaupanje množic. Tako ljudske množice direktno uveljavljajo svoje politične pravice in dejansko odločajo o tekočih državnih zadevah.

Pravo demokratično stanje, ki uresničuje našo demokracijo, je tako, da zagotavlja ljudem svobodo govora, tiska, zborovanja, združevanja, verskega prepričanja in biva-

nja ter zanesljivo podpira svobodo in enakopravnost ljudskih množic v političnem in ekonomskem smislu.

Demokratična svoboda mora biti povezana v enotnost, ki je osnovana na centralizmu.

Demokracija in centralizacija ne moreta biti ločeni ena od druge, ampak tvorita združeno celoto. Če demokracija ni zagotovljena, ne moremo pričakovati pravega centralizma in obratno. Torej je zelo pomembno, da pravilno združimo demokracijo in centralizem.

Samo centralistična enotnost trdno zagotavlja demokratično svobodo in enakopravnost. Samo s centralističnim vodstvom in disciplino je možno onemogočiti kršitev demokratične svobode in enakopravnosti, vzpostaviti demokracijo med množicami in natančno spoznati svobodo in enakopravnost skozi prave, demokratične poglede. Če ne bi bilo centralističnega vodstva in discipline, ne bi mogli zagotoviti demokratične svobode in enakopravnosti in bi s tem prešli v anarhizem. V končni fazi bosta demokratična svoboda in enakopravnost brez pomena, če ne bosta združeni s centralistično enotnostjo. Enotnost, ki je osnovana na centralizmu in ki zagotavlja svobodo in enakopravnost, je torej nujen predpogoj za uresničitev demokratične svobode in enakopravnosti vseh ljudskih množic.

Vendar pa ne smemo enostransko poudarjati centralistične enotnosti. Če bomo namenili pozornost samo centralistični vladi in disciplini ter zanemarili demokratično

svobodo, bo to vodilo v samouničenje centralistične enotnosti.

Centralistična enotnost lahko obstaja le, če je osnovana na demokratični svobodi in enakopravnosti. Centralistična disciplina narašča s krepitvijo politične zavesti ljudskih množic, ki aktivno sodelujejo v narodnem političnem življenju z uveljavljanjem svoje demokratične svobode in enakih pravic. Z namenom, da bi utrdili centralistično enotnost, moramo torej zagotavljati ljudstvu demokratično svobodo in enakopravnost ter dati demokraciji vse možnosti, da se uveljavi med ljudmi, da lahko aktivno, zavestno delujejo v narodnem političnem življenju.

Torej mora demokratična svoboda sloveti na centralističnem vodstvu in obratno. Samo tista demokratična svoboda, ki sloni na centralističnem vodstvu, je prava demokracija in centralistično vodstvo, ki je osnovano na demokratični svobodi, je pravi centralizem.

S pravilno združitvijo demokracije in centralizma moramo ustvariti resnično demokratično svobodo in enakopravnost, tako da lahko ljudske množice postanejo dejanski gospodar dežele in vložijo ves svoj trud in svojo vneto v formiranje naroda.

(Iz predavanja študentom Delavsko-kmečke politične šole v Pyongyangu, 3. oktobra 1945)

Prevod: MARJETA DROBNIČ

ZA ČLOVEŠKE PRAVICE ZAPORNIKOV V TEMNICAH SFRJ (2.)

III. IZVORI UPOROV POLITIČNIH OPOZICIONERJEV V JUGOSLOVANSKIH ZAPORIH 1983/84

Podatek, da se v dnevnem političnem govoru pri nas uporablja termin politični zaporniki, je paradoksalen. Praviloma je to govorjenje o številčnih podatkih glede zaprtih političnih prestopnikov. V pravno-normativnem besednjaku se ta pojem izpušča, kakor da ne bi obstajal. Eden izmed glavnih razlogov za to je v bistvu poskus oblasti, da bi demantirala obstoj političnih opozicijerjev izza rešetk in da bi zmanjšala pomen represivne kazenske politike v državi.

Prvi v povojni Jugoslaviji so javno opozorili na ta problem hrvaški intelektualci l. 1980 v svoji zahtevi za amnestijo političnih zapornikov, ki je v sebi napovedovala javno zakonodajno iniciativo za priznanje in reguliranje statusa političnih zapornikov v temnicah.

Nekaj let kasneje, l. 1983, je profesor Pravnih fakultete iz Skopja **Đorđi Marjanović** na znanstvenem srečanju zagovarjal tezo, da je danes nemoralno nepriznavati drugim tisto, kar se je zahtevalo nekdanj za sebe. Pri tem je mislil na priznanje političnih zapornikov v stari Jugoslaviji. Tudi dr. **Ljubo Bavcon** je v tem smislu imel več opaženih nastopov v javnosti.

Prvotni smisel tega feljtona je prezentirati, kaj so sami politični zaporniki v Jugoslaviji naredili iz položaja, ki je bil občutno slabši, kot je položaj klasičnih kriminalnih zapornikov, da bi ta položaj izboljšali, izboljšali pa tudi tretma vseh ostalih zapornikov v temnicah v zadnjih nekaj letih. Poslednjih 40 in več let v Jugoslaviji ni znano nobeno posamezno ali skupinsko nastopanje političnih zapornikov v takšnih razmerah in pomeni, kakor so to z nizom aktivnosti, zakonodajnih iniciativ, apelov in peticij državnim in mednarodnim faktorjem naslovili in skupno naredili nekateri politični zaporniki v KPD Lepoglava SR Hrvatske, da bi spremenili nevzdržni red in stanje v zaporih.

V tem smislu so ti zaporniki dvakrat kolektivno gladovno štrajkali približno 16 do 21 dni. Bilo pa je tudi več individualnih gladovnih štrajkov zaradi pregonov in trpinčenj, katerim so bili zaporniki brez milosti izpostavljeni ves čas prestajanja kazni.

Mora obstajati nekaj, kar globoko ruši moralno integriteto in človeško dostojanstvo, iz česar se rodi, nastane tudi nenasilen intelektualen odpor, ki afirmira vse, kar je pohojeno in ogroženo. Ta maloštevilčna skupina zapornikov vesti, katere število se giblje od 7 do 10 zapornikov, je bila pripravljena, da lahko odločna moralna manjšina sproži problematiko ljudskih pravic in njihovega spoštovanja s strani državnih represivnih organov.

Ko so začeli usoden in neenakovreden boj, so se zaporniki vesti zavedali, da je že sveti **apostol Pavel** v davnih časih protestiral pri rimskih oblasteh, ker so teptali

njegove državljanske pravice. Menili so, da je bolj častno dočakati konec življenja kot borec, čeprav ne kot zmagovalec, kot pa z molkom pritrdjevati krivici kot trajnemu stanju.

Temniški zidovi Lepoglave in pristojni pravosodni faktorji so domači javnosti prikriji, kar je grobo kršenje ustavnih pravic državljanov SFRJ, poligon ostrega in častnega spopada zaporniških oblasti in zapornikov vesti, ki so bili neustrašni, čeprav niso imeli nikogar za seboj. Prevladala sta ponos in čvrsta volja, da se teptanje pravic zapornikov ne bo več toleriralo in da se vse razpoložljive sile vložijo v iskanje podpore domače javnosti in humanistov v celem svetu, da bi se nehumana praksa preprečila.

Duh časa in civilizacije hlepi za vitezi trpljenja, ki sprejemajo trpljenje, pa tudi samo smrt, kot ceno za moralno zmago človeških idealov, ki jih vsebujejo načela o človeških pravicah. V času, ko se uporablja ubijanje in uničevanje same človekove duševnosti, se je v idealih teh ljudi začutil kanček upanja.

Skupaj z nekaterimi zaporniki sem čvrsto veroval, da nam odgovorni faktorji in naša javnost ne bodo obračali hrbta, da nas ne bodo pozabili, da ne bodo preslišali naših opravičenih zahtev.

Družbeno zaupanje in ravnotežje se ne vrača skupnosti z apatijo in ignoriranjem njenih članov, ki trpijo, temveč s humanimi postopki in sočutjem z njimi.

Doumeli smo, da naši naporji za vzpostavitve dialogov o zapornikih in njihovih pravicah nosijo v sebi celovit evropski kontekst. Ne moremo imenovati mir stanja, v katerem so posameznikom odvzete človeške pravice. To je vsiljeni mir. Res-

nični mir za družbo v celoti je pravičen akt.

Zaporniške oblasti in njihovi uslužbenci so nas poskusili zaustaviti z zapiranjem v temnice, z udarci, s pretinjami, ne da bi pri tem razumeli, da so ravno s tem spodbujali zapornike vesti k novim akcijam. Pozabljali so, kakor to pozablja večina mučiteljev pod zaščito oblasti, da je človek toliko močnejši, kolikor več pravic mu je odvzetih ali pa veljajo za »sporne«. Fizična moč in avtoriteta palice sta inferiorni glede na moralno moč tistih, ki se zavzemajo za človeške pravice. Takšen način borbe je zahteval od nas, zapornikov vesti, popolno požrtvovalnost in predanost veri v ideale, za katere smo se zavzemali. Znotraj takšnih okoliščin je proces notranjega človekovega zrenja neprimerno hitrejši in bogatejši, posebno v kreativnem spektru, smisel že sprejetih odločitev pa postane izvor energije za nove spodbude z nepremagljivim človeškim upanjem.

Globalno razumevanje pravic človeka nas je iz temnic vključilo v svetovno fronto upornikov vesti.

DOBROSLAV PARAGA

P. S. V Tribuni št. 2 smo objavili prvi del feljtona Za človeške pravice zapornikov v temnicah SFRJ. Zaradi raznih zapletov do sedaj nismo objavljali nadaljevanja, za kar se opravičujemo bralcem in avtorju. Avtor je, kakor veste, Dobroslav Paraga, ki smo ga sprva skušali »zakriti« s psevdonimom, kajti ravno takrat je zagrebško sodišče prepovedalo njegov nastop v javnosti, pa naj bo ta nastop katerekoli vrste. Sklep še vedno velja.

TRENDS

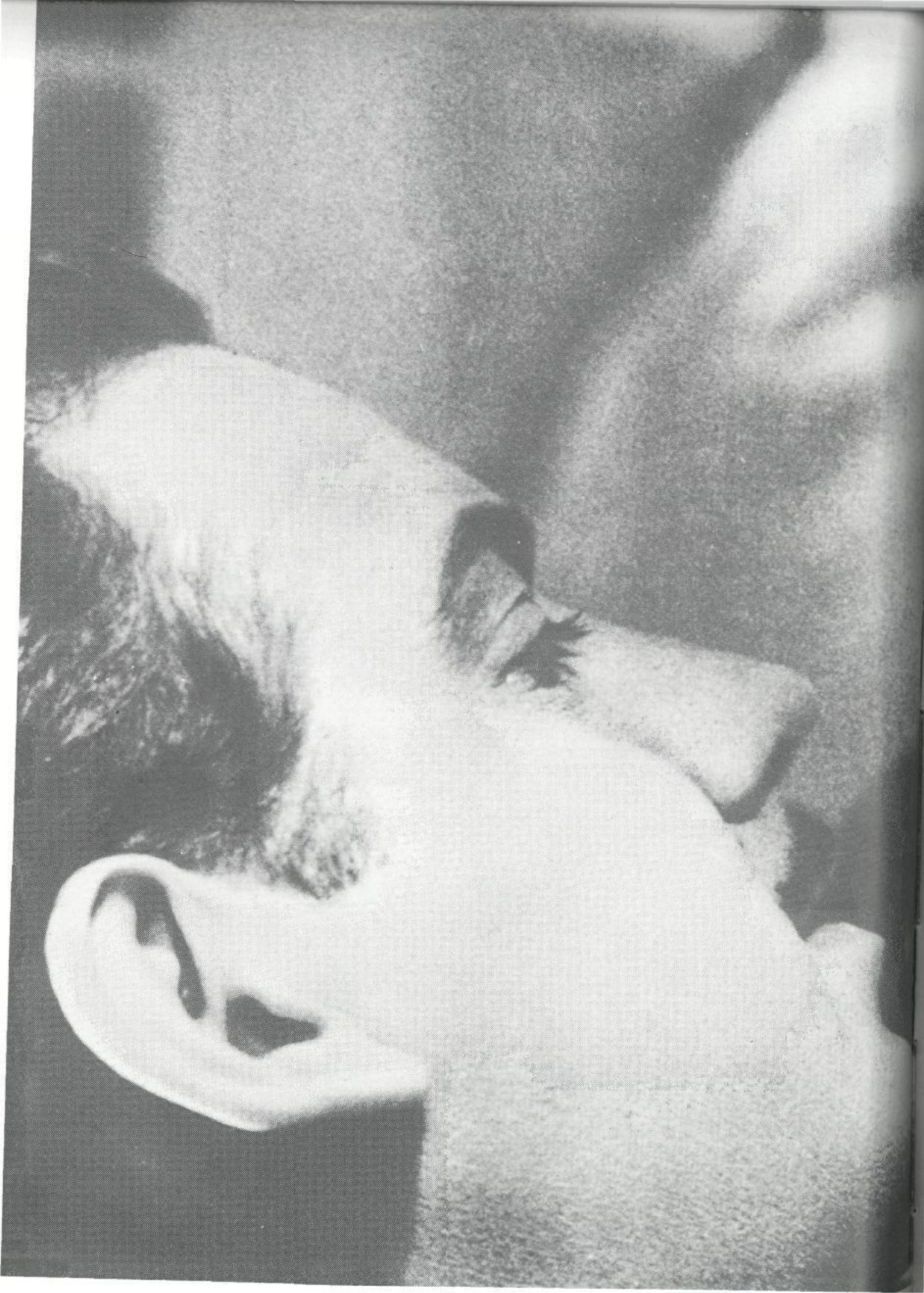

Všeč mi je naslovnica lanskoletne 2. številke TRIBUNE, ki jo je izdelal Fojž A. Zorman, vendar je neprikladna, da bi jo nosil naokoli. Zato naročam fullcolor badge/večbarvno pripomočko z istim motivom. Ko mi jo poštar prinese, mu bom plačal 800. dinarjev.

Ime mi je .....

Stanujem pa .....

(naš naslov : TRIBUNA, Kersnikova 4, 61000 LJUBLJANA)

TRIBUNA

(nadaljevanje s strani 3)

vrednost žrtev, ki jih je v tem skupnem boju prispevala mala Prlekija. Nehote se sprašujemo, kakšne žrtve je k tej skupni stvari doprineslo piščevo domače okolje, če kljub svoji mladosti vsaj zaradi zgodovinskega spomina ne ve ali noče ceniti prispevka tega območja in prleških ljudi v NOB.

Monografija se je kljub svoji »manj-vrednosti« uvrstila v Knjižnico OF, v katero so uvrščene le bolj vredne monografije in zapisi o NOB. Mar naj ta piščeva oznaka »manjvrednosti« prizadene tudi prominentna pisca zgodovine NOB prof. dr. Toneta FERENCA in prof. dr. Milana ZEVARTE, ki sta pred tiskom opravila temeljito recenzijo te knjige? Knjiga »PRLEKIJA 1941-1945« je izšla v 2.000 izvodih, kar je sorazmerno visoka naklada z ozirom na dejstvo, da je ožjega-regionalnega značaja. Prodajo knjige je prevzel občinski odbor ZRB NOV Ljutomer in uspel doslej prek volontaristične mreže plasirati med bralce 1.700 izvodov brez kakršnega koli političnega pritiska. Izjema je le matična knjižnica v Ljutomeru, v kateri je Zajdela bil v tem času pripravnik in v imenu kate-re je sam osebno vmil edini ponujeni izvod s pripombo, da pri bralcih še za drugo literaturo ni zanimanja, kaj šele za monografijo. To je pač bilo takrat Zajdelovo osebno stališče in odnos do te knjige, ki pa ga hoče prek svojega prispevka v TRIBUNI vsiljevati tudi drugim, zlasti mladi generaciji. Kdo mu daje pooblastila za tako »dušebrižništvo« in za oznanjanje neke abstraktne resnice o NOB? Borci smo zgroženi nad tem, da skuša Zajdela na nek način kompenzirati padle borce in talce z izgubami, ki jih je imel okupator v spopadih z našimi borci. Po piščevem stališču bi moralo naše slovensko ljudstvo mimo in ponižno prenašati okupatorja in njegovo zločinsko iztrebljanje slovenskega naroda. Žal nam je, da moramo taka stališča in opredelilive pripisati piscu, ki se želi poistovetiti z inteligenco slov. naroda. Pribiti pa moramo eno; brez upora in oboroženega boja si ne bi priborili lastne svobode in brez dejanja, ki ga poimenujemo ljudsko revolucijo, ne bi ustvarili novega družbenega sistema in tako bi verjetno tudi pisec danes delil usodo pastirjev in hlapcev, v kolikor ne bi njegovi predniki že prej končali kje v Sleziji.

Vse te naše ugotovitve pa veljajo tudi za tkzv. »alternativno« skupino mladih v občini Ljutomer, ki daje moralno pomoč piscu pri oblikovanju ocene razmer v občini Ljutomer. Tudi mi si želimo sprememb v tej smeri, da se izkoplje iz krize in ustvarimo bolj demokratično in sodobno družbo, ki se bo zlahka vključevala v evropska in svetovna dogajanja. Želimo, da se pokoplje vse slabosti, ki nas spremljajo pri izgradnji socialistične samoupravne družbe ter si po svojih močeh prizadevamo to doseči, zato pozivamo, da protagonisti A programa za novo mladinsko vodstvo v občini popravijo svoje posplošene ocene o skorumpiranosti posameznih nosilcev javnih funkcij in vsaj za občino Ljutomer konkretno navedejo tiste posameznike, ki so odgovorni za sedanje stanje in ki so nas stare in mlade obremenili z dolgoletno, zaradi česar pa tudi mladi v naši občini še nimajo mizernih plač in po naših ocenah še ne opravljajo preveč trdega dela.

Mi borci smo pripravljeni za konkretni obračun s konkretnimi samovoljnimi in nesposobnimi.

V Ljutomeru, 4. 1. 1988
Za občinski odbor ZRB NOV
Ljutomer
predsednik
Franjo ŠTEBIH

Časopisni svet Tribune je na seji 22. decembra 1987 sprejel naslednji sklep:

»Časoini svet se distancira od pripisa v. d. odgovornega urednika Tribune Mirana Kalina k odgovoru Sonje Lokar na besedilo Vide Bajc (Tribuna, št. 3, str. 5), ker neresnično povzema razpravo na seji sveta in s tem dezinformira javnost o njegovem stališču glede pripomb Sonje Lokar. Svet namreč o vsebini pisma Sonje Lokar ni razpravljal in se zato z njim ni mogel niti strinjati niti nestrinjati.«

4. Ali pa je mišljena »nova« nacionalizacija od strani RDEČIH KAPITALISTOV, ki so po vojni obogateli, brez dela na osnovi privilegijev in fevdalnih odnosov pri nam in celo s prilasčanjem družbene imovine?

5. Ali bo tisti, tudi novi lastniki podjetij, bodo se borili in prilastili si oblast v družbeno-političnih skupnostih, saj tisti, ki imajo denar, je sveta vladar! Ali se jih nikakor ni moč znebiti?

6. Kako to, da se pojavljajo še vedno gesla delavsko samoupravljanje zlasti, ko vemo, da v samozapravljanju ni mogoče istočasno oboje?

7. Vsak tisti, ki bi vlagal v naša podjetja svoj kapital, naj bo tujec ali naš »ljubi kapitalist, gotovo nima drugega interesa, kot KASIRATI ZA VSAKO CENO, tudi preko trupel delavskega razreda, saj nam povedo razne afe-re in aferice na Zapadu, kjer je, kot pri nam glavna in edina morala kasiranje denarja (spomnimo naj na Bhopal, afero z radioaktivnim odpadkom v Nemčiji in še kaj)!

8. Preveč nas »moti« morala pre-mnogih tistih, ki bi lahko vložili svoj kapital, ki so ga tudi na nepošten način

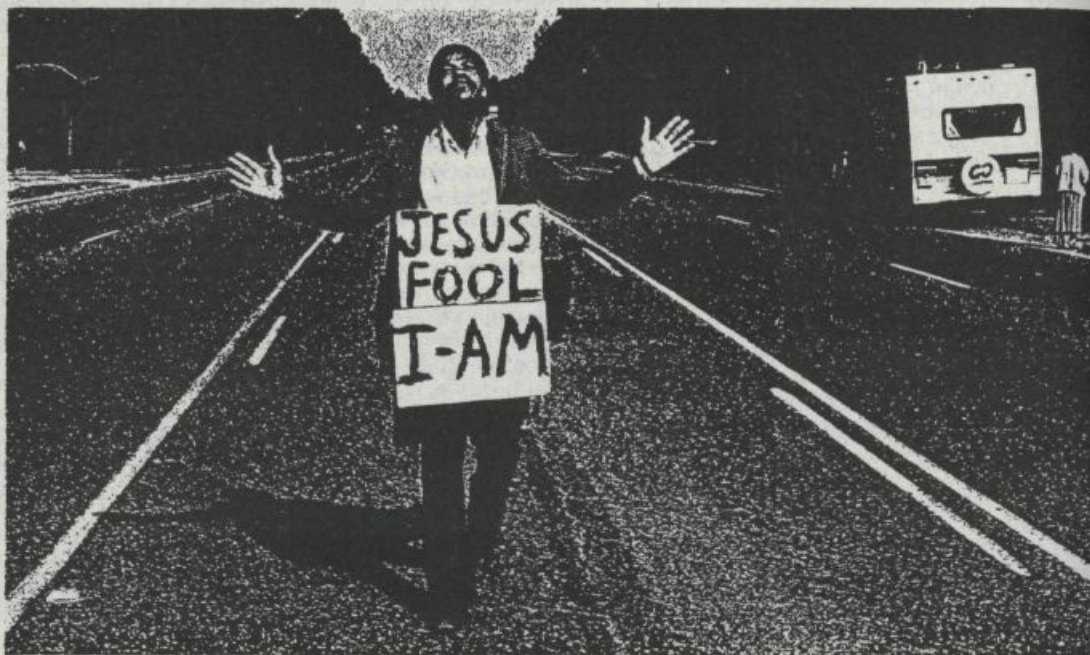
Iz obtožnice Višjega javnega tožilstva v Subotici KT-58/87 (04. 12. 1987) je razvidno, da se Viceju sodi zaradi tistega, kar naj bi govoril »v obdobju med 1980. in decembrom 1986. leta v Senti v svojem stanovanju, v stanovanju svojih znancev in na drugih krajih«, ko je komercialni medsebojni odnos in položaj narodov in narodnosti, ki žive v Vojvodini in izražal nezadovoljstvo s položajem madžarske narodnosti. Poleg ostalega ga bremene tudi naslednje izjave:

- da je, »ker je Vojvodina odcepljena od Madžarske, ... povsem zmanjšana možnost književne, duhovne in splošne kulturne nadgraditve in ustvarjalnosti pripadnikov madžarske narodnosti;

- da je »teže organizirati prireditve v madžarskem kot v kakem drugem jeziku;

- »da madžarska narodnost polagoma izginja, k čemu prispevajo tudi kolonizacija in mešani zakonici;

- »da imajo visoke funkcije v Vojvodini pripadniki srbskega naroda, pripadniki madžarske narodnosti pa imajo nižje funkcije«;

Spoštovano uredništvo!

20. 1. 1988. v »Studio ob 17« sem poslušal pogovor »o spremembi ustave«, v kateri so sodelovali med drugim tudi predsednik republiške skupščine SR Slovenije, prof. Fira iz Beograda, dr. Zdravko Tomac in drugi. Na moje vprašanje (Z. Tomcu) nisem bil zadovoljen z odgovorom in bi zato rad sedaj malce pojasnil odnosno bi rad odgovor na moje vprašanje, ki naj bo zopet javno.

Prof. Tomac je namreč rekel, da ljudje, ki želijo vlagati v naše gospodarske organizacije svoja sredstva, bodo imeli tudi večje pravice v podjetju. To je približno tako rekel.

Mene sedaj pa zanima naslednje:

1. Ali nismo izročili 1950. leta tovarne delavcem v celotni Jugoslaviji?
2. Kdo je tisti v Jugoslaviji, ki odloča v imenu in priimku ljudstva o tako pomembnih rečeh, kot je RAZLASTITEV delavskega razreda od lastništva delovnih organizacij?

3. Ali bodo delavskemu razredu dali odškodnino, če bodo izročili »dobrim plačnikom« delovne organizacije, saj je to minulo delo že »odpisanih« delavcev, ki so s svojimi žulji in odrekanjem ustvarili omenjena podjetja?

pridobili v Jugoslaviji in tak bi nam naj potem bil za »kapota« ali celo za lastnika naših žuljev? Saj pošteni delavci nimajo bogastva, da bi vlagali v delnice podjetij?!

9. Mar nismo dovolj naših poštenih mladih strokovnih kadrov izšolali pri nam, tudi z našim minulim delom, ki bodo znali urediti bolj pošteno in moralno družbo od tiste, ki bi jo radi uredili CEHMOJSTRI in prigrabili čim več vsak za svoj ceh?

10. Upam, da mladi izobraženi kadri bodo znali uporabiti za bolj pošteno in moralno družbo močan potencial delavskega razreda, kar bi bilo v skladu s hotenji velike večine poštenih ljudi pri nam?!

Lep pozdrav!
MIHAEL SLIVAR

PREDSEDNIŠTVU SFRJ

Na Višjem sodišču v Subotici teče kazenski postopek proti Karolju Viceju, ki je v priporu zaradi kaznivnega dejanja vzbujanja nacionalnega, rasnega in verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti po členu 134. odstavek 1. Kazenskega Zakonika SFRJ.

- da je »večkrat podcenjevalno govoril o srbski ljudski glasbi«.

Same na sebi navedene izjave ne morejo biti predmet kazenske odgovornosti, ker te besede ne morejo biti sredstvo izvršitve tega kaznivnega dejanja. Mnogo pomembnejše pa je pri tem dejstvo, da zapisniki iz preiskave v tem procesu kažejo, da prestopki, ki bremene Viceja, sploh niso dokazani. Poleg tega, da sam zanika, da je karkoli od navedenega v zahtevi po preiskavi resnično, se kaže, da nekatere priče, ki ga bremene, komajda pozna, da nekatere priče sploh niso prihajale v njegovo stanovanje in jih tudi on ni obiskoval, da so se mu spet nekateri »obiskovalci« vsiljevali s svojimi obiski in provokativnimi pogovori, ki so jih začeli sami, pa tudi zato, da z nekaterimi pričami ni v dobrih odnosih. Pri tem so izjave samih prič protislovne.

Karolj Vicej je sicer avtor več pravnih tekstov v vojvodinskih listih in časopisih v madžarsčini, pa tudi prilog na programih Radia Novi Sad, njegov primer pa je tipičen primer obračuna lokalnih klik in mogočnežev s posameznimi nezaželenimi kulturnimi delavci v notranjosti. Tako je Vicej konec sedemdesetih odsedel dve leti samo zato, ker se je »pohvalno izrazil« o avtorju nekega prepovedanega članka,

objavljenega v časopisu Uj simpozij. Dejstvo, da predsednik sodnega sveta, ki je izrekel to kazen, nastopa v vlogi preiskovalnega sodnika v sedanjem procesu, pove več o pobudah preganjalcev kot o preganjanem.

Prav zato upoštevajoč vse našete okoliščine predlagamo, da v skladu s svojimi pooblastili iz 315. člena t. 9 ustave z ustreznim aktom osvobodite Viceija pregona po čl. 102. KZ SFRJ. S tem bi bila sramota, ki je že nastala s tako nespretno pripravljenim procesom, kolikor toliko zmanjšana.

V Beogradu, 11. 01. 1988.
V imenu Odbora:
Matija Bečković

ODBOR ZA OBRAMBO SVOBODE MISLI IN IZRAŽANJA:

Predrag Palavestra, Nikola Mijošević, Radovan Samardžić, Kosta Čavoški, Dragoslav Srejšević, Tanasije Mladenović, Borislav Mihajlović-Mihiz, Ljubomir Tadić, Dragoslav Mihailović, Mihailo Marković, Andrija Gams, Zagorka Golubović, Vojislav Koštunica, Matija Bečković, Mića Popović, Dobrica Čosić, Neca Jovanov, Ivan Janković, Mladen Srbinović, Gojko Nikoliš

PREDSEDNIŠTVU SR SRBIJE

Po navedkih v dnevnem tisku (Politika, 6. januarja 1988) je občinski sodnik za prekrške v Suvi Reki pri Prizrenu kaznoval z globo in zaporno kaznijo šestdesetih dni Vero NONIN, pevko v Hotelu Kristal v Suhi Reki, zato ker 1. januarja letos »ni hotela peti pesmi DRUŽE TITO, MI TI SE KUNEMO!«.

Nihče ne more biti kaznovan za nekaj, kar ni z zakonom potrjeno za prestop. Kolikor vemo, v naši državi ni in tudi nikdar ni bilo pravne obveznosti, da se poje pesmi v slavo določenih osebnosti.

Zato vam predlagamo, da se s svojo politično avtoriteto zavzamete, da se ta odločitev o prekršku razveljavi, in tako preprečite, da bi bila država zaradi tega postala predmet posmeha.

V Beogradu, 11. januarja 1988.
V imenu Odbora:
Mića Popović
Beograd, Studentski trg 19

ODBOR ZA OBRAMBO SVOBODE MISLI IN IZRAŽANJA:

prof. dr. Predrag PALAVESTRA, član SANU
prof. dr. Nikola MILOŠEVIĆ, član SANU
prof. dr. Radovan SAMARDŽIĆ, član SANU
dr. Kosta ČAVOSKI
prof. dr. Dragoslav SREJEOVIĆ, član SANU
Tanasije MLADENOVIĆ, književnik
Borislav MIHAJLOVIĆ-MIHIZ, književnik
prof. dr. Ljubomir TADIĆ, član SANU
Dragoslav MIHAJLOVIĆ, član SANU
prof. dr. Mihailo MARKOVIĆ, član SANU
prof. dr. Andrija GAMS
prof. dr. Zagorka GOLUBOVIĆ
dr. Vojislav KOŠTUNICA
Matija BEČKOVIĆ, član SANU
Mića POPOVIĆ, član SANU
Dobrica ČOSIĆ, član SANU
prof. dr. Neca JOVANOVIĆ
dr. Ivan JANKOVIĆ
Mladen SRBINOVIĆ, član SANU
dr. Gojko NIKOLIŠ, član SANU

**SKUPŠČINI SFRJ
PREDSEDNIŠTVU SFRJ**

Ena od osnovnih človekovih pravic, ki jih zagotavlja tudi Mednarodni spo-

razum o državljskih in političnih pravicah (zvezna skupščina ga je ratificirala 30. 01. 1971) je svoboda gibanja, ki vključuje tudi pravico vsakega človeka, »da zapusti katero koli državo, vstevši svojo lastno« (12. čl. 2. odst.). Ker je za prehod prek državne meje potreben ustrezen potni dokument, se ta pravica bistveno zožuje in tudi ukinja, kolikor je izdajanje potnih dokumentov odvisno od svobodne, z ničmer razložene volje državnega organa, ki se s tem sprevača v samovoljo. Prav takšno odločitev vsebuje zakon o potnih dokumentih (»Uradna listina SFRJ«, 30/79), ki dopušča organom za notranje zadeve, da preprečijo izdajanje potnega dokumenta, če to – po njihovi lastni presoji – narekujejo potrebe varnosti (43. čl. 1. odst. 6. t.) in da pri tem – spet po lastni presoji – sporoče ali ne sporoče razlogov, zaradi katerih so tako postopali. V tekoči praksi se ta diskrecijska pravica najpogosteje uporablja za šikaniranje političnih nesomišljenikov, postpenalno »kaznovanje oseb, ki so že prestale kazen, in izsiljevanje potencialnih prič na političnih sojenjih.

Nedavno je bil tak postopek uporabljen tudi v primerih dr. Vojislava Šešlja in Milana Mladenovića, ki so jima z odločitvama Mestnega sekretariata za notranje zadeve mesta Beograda odklonili izdajo potnih dokumentov. V postopku v zvezi s pritožbo dr. Vojislava Šešlja je Republiški sekretariat za notranje zadeve potrdil prvostopenjsko odločitev, ne da bi za to navedel kakršne koli razloge. Z ozirom na to, da sta Šešelj in Mladenović že prestala zaporno kazen za verbalno politično dejanje, gre tu očitno za podaljšano postpenalno »kaznovanje« in poskus, da se jima onemogoči kakršno koli bivanje v tujini.

Da bi bile v prihodnje onemogočene takšne in podobne zlorabe zakonskih pooblastil zaradi omejevanja, pa tudi ukinjanja osnovnih človekovih pravic, vam predlagamo, da sprožite postopek za spremembo omenjenega zakona, da svoboda gibanja in prehajanja prek državne meje ne bi bila predmet diskrecionarne ocene katerega koli državnega organa.

Prav tako vam predlagamo, da pri opravljanju nadzora nad delom organov za notranje zadeve naredite, kar je potrebno za izdajanje potnih dokumentov dr. Vojislavu Šešlju in Milanu Mladenoviću.

V Beogradu, 11. januarja 1988.
V imenu Odbora:
Tanasije Mladenović,
Beograd, Tolstojeva 45

ODBOR ZA OBRAMBO SVOBODE MISLI IN IZRAŽANJA:

Prevod in priredba:
BRANE SENEGAČNIK

ČAS JE ZA NUJNE EKONOMSKE IN POLITIČNE SPREMEMBE

Naj že na samem začetku navedem za današnjo družbeno situacijo po občem mnenju najbolj potrebna »radical changes«:

1. Ukinitev člena 133.
2. Priznavanje ugovora vesti kot temeljne človekove pravice.
3. Ukinitev člena 82 o javnem obveščanju, s katerim oblastniške strukture zlorabljajo svobodo tiska.
4. Neposredne volitve in vse oblike neposrednega odločanja, referendumi o raznih družbenih vprašanih širšega pomena.
5. Legalizacija štrajkov in konstituiranje neodvisnih delavskih sindikatov.
6. Konstitucija socialističnega pluralizma, enakopravno zastopstvo vseh DPO in družbenih gibanj od krajevne skupnosti do federacije
7. Realizacija ustavnih in demokratičnih načel do avtonomno-državotvorne vloge republik v SFRJ

Prav tako nujne in prioritete so ekonomske spremembe, ki so jih ZIS-u predlagali ekonomisti:

1. Uveljavljanje tržno-ekonomskih zakonitosti.
2. Avtonomija gospodarstva, nasploh vseh gospodarskih subjektov.
3. Odprava deviznega zakona, ki destimulira izvoznike
4. Zmanjšanje davčnih obveznosti, ki destimulirajo drobno gospodarstvo in kmetijstvo v individualnem sektorju, odpraviti je treba tudi velike davčne dajatve predelovalne industrije pri uvozu repromateriala, katere delež znaša tudi do 42 %, zato tudi naša predelovalna industrija ni konkurenčna na zahodnih trgih.
5. Odprava sklada za nerazvite in ustanovitve gospodarske banke za razvoj.
6. Zmanjševanje splošne, to je državne potrošnje, sredstva, namenjena za proračun JNA je potrebno zmanjšati glede na akumulativno sposobnost gospodarstva.
7. Nujno potrebno je investiranje v tehnologijo in znanje, finance za državno potrošnjo je potrebno preusmeriti nazaj v gospodarstvo za posodabljanje produkcije, skratka več sredstev je treba nameniti za inovativno in znanstveno dejavnost.

Empirično znano dejstvo je, da se ekonomske zakonitosti in načel gospodarjenja ne da uvajati oz. realizirati brez političnih sprememb v smislu demokratizacije družbenih procesov.

Demokratizacija družbe oz. demokracija po sebi pa je možna le v pogojih pluralizma, ki ga enostavno ne moremo zreducirati na normativno abstraktni pluralizem samopravnih interesov. Seveda pa se dejanski pluralizem artikulira le v neposrednih volitvah, v konstruktivnem sočujanju in v boju različnih in racionalno argumentiranih mnenj.

V našem samoupravnem modelu socializma sicer obstajajo elementi pluralizma v embrionalni fazi, vendar pa pluralizem v 80. letih stagnira v dominantno političnih praksah s krepitvijo etatizma in unitarizma.

Seveda je jasno, da konservativno oblastniške strukture na vsak način hočejo ohraniti svoj politični monopol, tipa status quo, toda razvoj produkcijskih sil je v antagonističnem nasprotju z avtoritativno-centralističnim modelom vodenja države. Sodobna postindustrijska družba se lahko uspešno razvija le v decentraliziranem sistemu vodenja, kjer se zahteva izobrazbeno in praktično specializacijo kadrov za različna tehnična, znanstvena in družbena področja.

Samoumevno je, da je pluralizem neločljivo povezan z zahtevami današnjega časa in je nasploh edina pozitivna perspektiva socializma, kjer je državo potrebno odpraviti, ne pa krepiti. Mezdno izkoriščevalski

odnosi vselej obstajajo in funkcionirajo s pomočjo politično-ekonomskega in pravnega monopola države (njen obči monopol pa je v rokah oblastniških struktur).

Razvoj pluralizma pa ovirajo tudi same dominantne prakse kadrovske politike, katerih cilj je ohranjanje političnega monopola konzervativnih frakcij znotraj ZK.

Torej: spremeniti je potrebno celotni statut o kadrovski politiki dveh najbolj dominantnih DPO, to je ZK in SZDL.

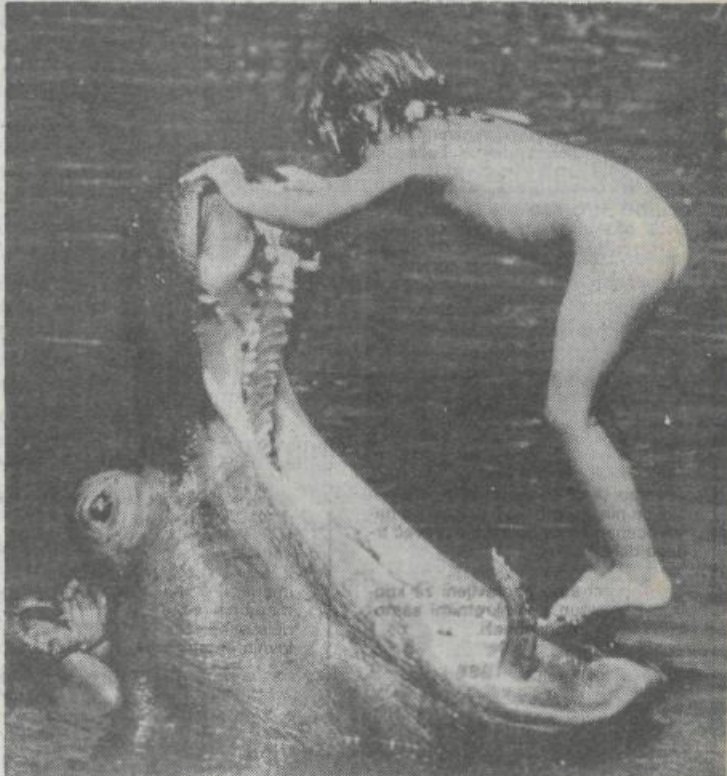
Dokler bo možno istočasno dvojno članstvo v ZK in SZDL socialističnega zveza ne more biti drugega kot substitut (namestitni rezervni del) ZK, če tudi vloga SZDL redefiniramo na vse možne načine, je dejansko še zmeraj transmisija partije, ki na ta način ohranja svoj politični monopol. Prvi pogoji za socialistični pluralizem je ta, da SZDL postane avtonomna to je od dominantne ZK neodvisna DPO - . Z enojnim ekskluzivnim članstvom v eni ali samo v drugi DPO bi tako postopoma odpravili vzroke za birokratizem in politične privilegije, kajti dosedanje dvojno članstvo omogoča, da nosilec funkcij v obeh omenjenih DPO zaseda širše pozicije oblasti, oz. razpolaga z večjo legitimno družbeno močjo, s tem pa so mu dane možnosti, da v zastopstvu določenih interesov nastopa zoper demokratične odnose odločanja. Socialistični pluralizem kot oblika in praksa demokracije je v YU možen ob priznavanju enakopravnosti, predvsem pa avtonomne državotvornosti vseh republik, s tem, da vsakemu narodu v YU priznamo pravico do samoodločbe ali do odcepitve, če so kršene temeljne demokratične pravice naroda do avtonomije - ekonomske, politične, kulturne in pravne. Mnogi politiki danes pozabljajo, da je SFRJ zveza na osnovi demokratičnih načel, prostovoljno združenih republik, kar se kaže tudi v represivnem reševanju mednarodnega vprašanja pa Kosovu.

Centralistično unitaristična uravnilovka kot politično sredstvo konzervativnih oblastniških struktur, katerih cilj je nova ustava, bo državo pripeljala do neslutene zaostitve mednarodnih odnosov ter do totalnega ekonomskega bankrota.

Realna alternativa izhoda iz krize je avtonomni koncept gospodarstva vsake posamezne republike, najnujnejši pogoj za reševanje vsesplošne krize pa je odstop vlade, katere ekonomska politika je dala dokaj negativne učinke s ca. 200 % inflacijo.

Čas je, da ljudstvo z referendumom zahteva neposredne splošne volitve s predvolilno kampanjo kandidatov, ki bodo javnosti predstavili svoj program in bodo za izvajanje le tega tudi odgovorni, se pravi, da bi morali biti vsi člani vlade tudi zamenjani oz. odstavljani, če je njihova politika neučinkovita.

BRANE KONCILJA
Romanja vas 33
89261 Straža

V rokah Udbe (2)

Dragi uredniki Tribune,

Zahvaljujem se vam, da ste objavili beograjsko pismo tožilcem v podporo obnove procesa, v katerem sem bil soobtožen, in da ste v Tribuni št. 4 natisnili tudi prevod mojega pisma South Slav Journal.

Takoj vam moram pritrditi, ko pravite, da sem se zmotil, ko sem napisal, da se je pobijanje nasprotnikov v Sloveniji začelo že poleti 1941. Nekako mi je ostalo v spominu, da je bil Vinko Vrankar ustreljen septembra 1941, kar pa ni res. Ubili so ga 11. decembra 1941 v Devici Mariji v Polju. Kar verjetno veste je bil predsednik Zveze metalurgičnih delavcev Jugoslavije in po prepričanju socialist. Tako sem se v tej zvezi zmotil za tri ali štiri mesece.

Ker vidim, da vas ta zgodovina zanima, vam priloženo pošiljam fotokopije svojih spominov od leta 1945 naprej in pa prvi dve poglavji spominov iz vojnega časa. Poglavja, ki manjkajo, t. j. sreda 1942 do srede 1945, obstajajo samo v angleščini, a vam jih v tem jeziku z veseljem pošljam. Rade volje bom odgovoril na kakršno koli vprašanje.

Želim vam mnogo uspeha v 1988 in vas iskreno pozdravljam.

Ljubo Sirc

Časopisni svet Tribune je na seji 22. decembra 1987 sprejel tudi tale sklep: »Uredništvo je pri načenjanju teme z Objavljenim pismom (Ljuba Sirc - op. ur.) ostalo na pol poti, zato je z objavo dejstev, ta pa mora preskrbeti samo, dolžno odgovoriti na vprašanja, ki se porajajo ob branju komentarja in pisma.« V minulih treh tednih smo se zares trudili, da bi za sodelovanje pridobili katerega od zgodovinarjev, ki so se nam zdeli kompetentni za komentiranje Sircovih zapisov. Žal zaenkrat brezuspešno. Zato pa nam je pisal Ljubo Sirc, ki nam je, kot je razvidno iz pisma, ki ga objavljamo, poslal še kup svojih spominskih zapisov v obdobju, za katerega vedno bolj postaja jasno, kako slabo ga poznamo.

Močno si torej želimo, da bi se nam oglasil kakšen udeleženec dogodkov, o katerih piše Sirc. Seveda pa bomo tudi sami skušali izbrskati čim več podatkov.

UREDNIŠTVO

Na poti čez dvorišče sem opazil, da je dan. V bloku s samicami je nekaj neprijetno tulilo.

Brž, ko so se vrata celice zaprla za mano, sem se vlegel. Vrata so se takoj spet odprla:

„Vstanite, znak za vstajanje je že bil, in čez dan ni dovoljeno spat ali ležati.“

Vstal sem. Ni bilo stola in tako sem se vsedel na vojaško posteljo, ki je stala sredi celice. Celica je bila kake tri metre dolga, meter in pol široka, stene so bile

pobeljene in v desnem zgornjem oglu nasproti vratom je bila podolgovata lina. V vratih je bil kukalnik.

Nenadoma so se vrata odprla in paznik me je nahrulil, zakaj sedim na postelji.

„Kje pa naj sedim?“ sem dejal.

Prinesli so mi stol brez naslonjala in mi rekli, da se ni dovoljeno naslanjati na stene ali lesti k lini.

Seveda sem se vzel do line, brž ko je paznik zaprl vrata in se mi je zdelo varno. Videl sem le dvorišče, polno plevla, in visok zid. Za zidom je bilo nekaj dreves in visoke stavbe, ki so se mi zdele znane.

Opazil sem, da se kukalno okence odpira v rednih presledkih in da nekdo gleda v celico. Včasih sem slišal korake in bitje neke cerkvene ure. Sicer je bilo vse tiho.

Kmalu so me spet odpeljali na zaslišanje. Ne morem se več spomniti vseh zasliševalcev. Vem le, da sem imel z njimi dolge debate. Ko so me vprašali, ali me ni sram, da sem bil v prijateljskih odnosih s tujimi imperialisti, sem dejal, da so to pač zelo čudni imperialisti. Britanija na primer dolguje več kot milijardo funtov Indiji in Egiptu na račun izdatkov njenih čet, ki so branile ti dve deželi. Bil sem bojevit razpoložen in sem — začasno — zasliševanja užival.

Zvečer je spet tulila čudna sirena, kar je bilo znak, da se smejo zaporniki vleči. Vlegel sem se in sem takoj zaspal, toda zbudil so me, tako da se mi je zdelo, brž ko sem zaprl oči.

Pazniku, ki me je prišel iskat, se je strahotno mudilo. Ni mi dovolil, ne da bi se popolnoma oblekel, ne da bi se počesal. Tako sem stopil pred zasliševalca skuštran in napoloblečen. Zasliševali so me — ne vem več o čem — vso noč.

Naslednji dan mi spet niso dovolili spati.

• • •

Tretji dan po aretaciji so me odpeljali v sobo, kjer je sedelo kakih pet ljudi. Spoznal sem Šilaha in Ribičiča. Moral sem sedeti sredi sobe in začeli so mi vse križem stavljati vprašanja.

Čez nekaj časa je Šilih nadaljeval sam. Ležal je napol na mizi pred menoj in je govoril zelo potihem. Skoro je šepetal.

„Zakaj je Nagode rekel, da ste avanturist?“

Čudno na tem vprašanju je bilo, da je Nagode to zares nekoč dejal.

Nadaljeval je: „Kjer koli popraskamo, vedno najdemo vas. Kdo je imel stike s konzuli? Vi. Kdo je obiskal bandita Jovanovića v Beogradu? Vi. Kdo je pisal na Koroško? Vi. Povejte mi, ali ste agent IS?“

„Kaj je IS?“ sem vprašal, ker res nisem nikoli prej slišal te okrajšave.

Zlezel je z mize in se začel sprehajati po sobi.

„Nikar se ne delajte, da ne veste, kaj je IS!“

„Ko pa ne vem.“

„Intelligence Service,“ je dejal nekdo v sobi.

„O seveda, o Intelligence Service sem že slišal toda nikoli nisem imel z njimi nobenega opravka.“

„Zakaj ste se potem vtaknili v vsako reč?“

• • •

Nekoč je Ambrož pripeljal s seboj drugega oznovca. Bil je plavalas in redkih zob. Kmalu sem ujel, da je njegovo partizansko ime Zdenko, medtem ko sem precej kasneje zvedel, da se piše Rotar. Zadnje kar vem o njem, je, da je bil l. 1957 na Švedskem kot komunistični diplomat.

Naznanil mi je, da me bo spraševal o profesorju Furlanu.

„Ali je Furlan vaš prijatelj?“

„Ne vem, ali smem profesorja Furlana imenovati svojega prijatelja. Bil je moj profesor in predsednik komisije ob mojem doktorskem izpitu.“

„Ali agenti niso navadno med seboj prijatelji?“

„Kakšni agenti?“

„Ali ni Furlan vaš nadrejeni agent?“

„?!“

„Dobro, ne bom vztrajal na tem — za sedaj. Kdaj ste ga zadnjič videli?“

„Kak teden pred aretacijo. Hotel sem ga obiskati, pa me je sprejel njegov sin in mi povedal, da so se ravnokar vrnili s pogreba matere, to je žene profesorja Furlana.“

„Ali niste prej vedeli, da je Furlanova žena umrla?“

„Ne, nisem.“

„Ali je vedel angleški konzul?“

„Moral je vedeti, ker sta bila z ženo na pogrebu.“

„Aha! Ali ni to značilno?“

„Zakaj?“

„Furlan je ženo umoril in angleški konzul je vedel vse o tem.“

Poskočil sem: „To je nesmisel. Dajte no!“

„Furlana še ne poznate. Umoril je ženo, ker je vedela preveč o njegovih zločinskih dejanjih. Furlan je pravi pravcati špijon. Plačeval je z dolarji nekega železničarja, da je štel, koliko cistern bencina gre proti Trstu.“

Te obtožbe so bile tako neumne, da jih je opustila celo sicer ne ravno izbirčna Ozna.

• • •

„Koga poznate v Švici?“

Omenil sem ime svojih prijateljev, pri katerih sem prebil precej časa med vojno. Sicer sem njihov naslov navedel že v Beli

Krajini na partizanskem personalnem oddelku, ko so me spraševali o mojih znanjih v tujini.

„Čigav agent je on?“ so me vprašali o družinskem poglavarju.

„Zakaj naj bi bil ta gospod agent?“

„Vsakdo je agent nekoga.“

Zasliševal me je Ambrož, medtem ko je Ribičič sedel za njim in delal posebno hudobne opazke. Nekaj časa sta razlagala svojo teorijo o agentih, nato sta me vprašala:

„Ali ste pisali svojim prijateljem po vojni?“

„Da, sem.“

„O čem?“

„Samo privatne stvari.“

Hotel sem reči, da sem pisal stvari, o kakršnih se pač dopisujejo prijatelji in znanzi, toda Ribičič je začel divjati:

„Privatne stvari! Za nas ni privatnih stvari! Vi ste v kazenski preiskavi in morate povedati vse! Vse!“

Skušal sem pojasniti, kaj sem hotel reči, in končno se je umiril.

„Koga ste še poznali v Švici?“

„Dr. Aniča, njegovega tajnika Senekoviča in njegovega švicarskega odvetnika.“

„Ali so ti angleški ali ameriški špijoni?“

Skušal sem jima pojasniti, da sta Anič in Senekovič poznala nekaj Angležev in Američanov v Švici, a da nista špijona, kolikor jaz vem. Po vojni sem dvakrat pisal švicarskemu odvetniku.

Sodba se glasi: „...dalje poslal advokatu Eichenbergerju, s katerim je bil povezan še v času okupacije, lažno poročilo o izvajanju zakona o nacionalizaciji ter istotako preko advokata Eichenbergerja vspostavil zveze z agenti špijonskih služb Englom in Senekovičem v Bernu...“

Ze prvo noč so me vprašali, kaj vem o tekstilu. Mislim sem si, da bi bilo slišati precej neprepričljivo, če bi rekel, da ne vem ničesar. Zato sem pobrskal po svojih možganih, da bi jim povedal vsaj nekaj.

Omenil sem, da sem vedel, da bo UNRRA dobavila Jugoslaviji še 20.000 ton bombaža. Zvedel sem to, ko sem prevajal razgovor med Readom Dunnom, predstavnikom National Cotton Council of America, in svojim očetom. Read Dunn je prišel v Jugoslavijo, da bi uredil potrebno v zvezi z novimi pošiljkami bombaža. Priletel je v Beograd iz Prage jeseni 1946 in je nameraval potovati naprej v Italijo.

V Beogradu se je hotel sestati z Borisom Kidričem, glavnim komunističnim gospodarstvenikom. Kidrič ga ni maral sprejeti, a sprejeti ga ni hotel tudi nihče drugi v ministrstvu industrije. Nihče si ni upal govoriti z njim, ker bi bilo to v nasprotju s protizahodno obsedenostjo jugoslovanskih komunistov. Gospod Dunn je dva ali tri dni čakal v hotelu „Balkan“, nato pa se je z Orient-ekspresom odpeljal v Italijo.

Ko je zapustil Beograd, so se komunisti v ministrstvu industrije nenadoma zavledli, da so odgnali nekoga, ki jim je hotel dati nekaj zastoj. Zatorej so telefonirali v ministrstvu industrije v Ljubljani in naročili mojemu očetu, naj najde Američana v Orient-ekspresu in naj popravi napako, ki so jo zagrešili.

Oče je vprašal nekoga od vodilnih, ali sme vzeti s seboj mene kot tolmača. Tako sva šla in se sestala z Readom Dunnom. Oče ga je povabil, naj se ustavi v Ljubljani in naj pri nas kosi. To mu ni bilo mogoče, ker je že imel določene sestanke za naslednji dan v Milanu. Med sledečim razgovorom sem slišal podatke o dobavi Unrinega bombaža Jugoslaviji.

Nadalje sem omenil, da sem vedel, da imajo tovarne v Kranju sovjetski bombaž. Vse mesto je bilo polno govoric o tem in tekstilni delavci so se pritoževali, da je sovjetski bombaž slabe kvalitete. Vedel sem tudi, da je po nacionalizaciji proizvodnja v bivši Božičevi tovarni padla in da so delavci vložili prošnjo, naj se bivši lastnik vrne v tovarno kot ravnatelj (bivših lastnikov praviloma niso nastavljali v njihovih nacionaliziranih tovarnah). Oče nekega mojega prijatelja je po nacionalizaciji celo zapustil službo v tej tovarni, ker, kakor je dejal, ni mogel gledati, kako v prej odlično urejeni tovarni nastaja vedno večji nered.

O jugoslovanski tekstilni industriji sem komaj vedel še kaj več. Tekstil me ni nikoli posebno zanimal, tako da sem se zaradi tega pogosto sprl z očetom, ki je zanj tekstilna industrija postala neke vrste strast, odkar je začel svojo tovarno. Po vojni sem imel komaj priliko govoriti z očetom, tudi o tekstilu ne. Odhajal je na ministrstvo ob sedmih zjutraj in se vračal na kosilo okoli treh, ponavadi tako utrujen, da se mu ni ljubilo niti govoriti. Po kosilu je šel nazaj v svoj urad do pozno zvečer, ko smo večinoma imeli goste.

Tisto malo, kar sem vedel o tekstilni industriji, je bilo vendar zadosti, da so me obdolžili, da sem špijonaril v tej panogi. Ko sem jim dokazoval, da vendar ne more biti nobena tajnost, kar je vedel Američan Read Dunn, so zasliševalci dejali, da je včasih zelo važno, da Angleži ne zvedo, kar nekemu povedo Američani. Samo po sebi se je seveda razumelo, da sem jaz vse, kar sem vedel, povedal britanskemu konzulu, dasi sem to odločno zanikal in razložil, da nisem nikoli opazil pri konzulu najmanjšega zanimanja za jugoslovansko tekstilno industrijo.

Imeli so za špijonažo celo, da po mojem mnenju — in bajte tudi po mnenju mojega očeta — Jugoslavija ni mogla pridelati dovolj bombaža za svoje lastne potrebe.

Čeprav so zasliševalci trdili, da je vse, kar sem jaz vedel o tekstilni industriji strogo tajno in da sem jaz vse te tajnosti izdal britanskemu konzulu, me je Ribičič skušal ujeti, da bi še kaj povedal.

Tako so me neke noči prignali v sobo, kjer so trije ali štirje zasliševalci sedeli v kotu. Ukazali so mi, da moram stati nekaj metrov vstran in se obrniti proč od njih. Začeli so me izpraševati o nekakšnih neslanostih. Nagonsko sem se vsako pot, ko sem odgovoril, obrnil proti njim. Ribičič se je jezil, vendar mi je končno dovolil, da stojim pred njimi kot človeško bitje.

Ribičič me je zasliševal o tekstilijah in je končno začel tuliti: „Ali nas imate vse za bedake ali kaj, ko nam pripovedujete take neumnosti? Hočem številke. Strokovnjaki ne govore takole. Hočem številke o tovornih vagonih. Koliko vagonov bomba-

ža? Ne boste mi pripovedovali, da se niste pogovarjali še o drugem z očetom. Državni funkcionarji se doma vedno pogovarjajo o svoji službi!“

Nisem mu imel več kaj povedati in, če bi tudi imel, bi mu ničesar ne povedal. Postal sem bolj previden. Nedvomno se državni funkcionarji pogovarjajo s svojimi ženami in otroki o uradnih stvareh, ki niso zaupne, toda v normalnih državah jih zaradi tega ne zapirajo.

Sodba se je glasila, da sem „zbiral in izročal (ni bilo povedano komu) podatke o stanju tekstilne industrije in o količini bombaža v zalogi“.

Neke noči mi je Ambrož dovolil iti na stranišče. Stražnik me je spremljal. Zarhica se je nekaj pokvarila in moral sem vstopiti v temi. Brž, ko sem napravil prvi korak, sem se v nekaj zaletel in razbil očala.

Ambrož se je jezil: „Sedaj bo vaša mati trčila, da vas pretepamo!“

„Ne verjamem. Od vas kaj takega ne pričakujem.“

„Zakaj pa ne?“

„Zato, ker nedvomno veste, da pretepanje ljudi lahko napravi samo bolj trdovratne.“

„O ne,“ je dejal, „včasih deluje prav čudežno.“

Imel sem vtis, da ve veliko o tem čudežnem delovanju. Vendar se mene nikdar ni nihče dotaknil.

Zasliševalcu sem natančno razložil, kje sem doma imel spravljena rezervna očala, pa jih vendarle niso mogli najti. Ko smo govorili o tem, se je izkazalo, da so naše stanovanje zapečatili in da so mojo mater nagnali ven le s tistim, kar je mogla nesti. To je bil zame hud udarec. Čutil sem se krivega, ker sem svoje starše spravil ob dom.

Po štirinajstih dnevih me niso več zasliševali ponoči od sobote na nedeljo in od nedelje na ponedeljek. Kljub izčrpanosti nisem mogel spati. Poleg vsega drugega, kar me je trlo, je luč gorela vso noč.

Neko noč sem se zbudil z občutkom, da je nekdo v sobi. Ko sem odprl oči, sem zagledal bled obraz. Na postelji je sedel Šilih:

„No Sire, kako se počutite sedaj, ko vas bomo obesili? Bolje bo, če vse poveste.“

Vstal je in odšel. To se je še enkrat ponovilo.

Odpeljali so me v drugo celico. Brž, ko sem vstopil, sem imel občutek, da je bil v celici pred menoj moj oče. Dišalo je po lasni vodi, ki jo je uporabljal, in v kibli sem našel prazen ovoj cigaret Camel, kakršne je oče, ki je bil hud kadilec, prinesel iz Združenih držav.

Istega ali naslednjega dne se je odprla lina na vratih in podoficir je porinil predme kos papirja, naj ga podpišem. Bilo je potrdilo o količini denarja odvzetega ob aretaciji. Glasilo se je na ime mojega očeta. Rekel sem: „Jaz nisem Franjo, jaz sem Ljubo.“

S težavo sem prišel do stola in se nanj

sesedel. Vrtelo se mi je. Ni moglo več biti dvoma, da je oče zaprt. Ugibal sem lahko samo še o tem, ali so mi potrdilo pokazali nalašč ali po nerodnosti. Ob vsej skrbi Ozne za tajnost in „konspirativnost“ se je komaj kaj zgodilo po naključju.

Zvečer sem vprašal Ambroža, zakaj so zaprli očeta.

„Odkod pa veste, da smo ga zaprli?“

Nekega večera so me začeli spet izpraševati o vprašanih, ki mi jih je dal profesor Furlan za predstavnika ameriškega Rdečega križa. Mogel sem se spomniti nekaj vprašanj; šlo je za razvoj zakonodajnih teles med vojno in po njej, o ljudskih oblasteh na osvobojenem ozemlju, o aktivistih, o izpolnjevanju sporazuma Tito—Šubašić in o nacionalizaciji.

Posebno zločinsko je bilo očitno, če se je kdo zanimal za izpolnitev sporazuma med londonsko vlado in Nacionalnim komitejem. Popolnoma histerični so zasliševalci postali, ko sem omenil, da sem dal zastopniku Rdečega križa tudi številko Uradnega lista, v katerem je bil ta sporazum objavljen.

Vendar se jim to ni zdelo dovolj. Trdili so, da so se vprašanja nanašala na vojaške tajnosti in so od nekod prinesli vprašalno polo z več vprašanji o vojaških zadevah v angleščini, ki so se povečini začnala z „Show on the map where...“ Seveda jaz nisem ne vprašanj ne zemljevidov nikoli videl niti o njih slišal.

„Kaj niste našli odgovorov v našem stanovanju v predalu?“ sem vprašal.

„Ne, nismo.“

Natančno sem jim popisal, kje so odgovori, da bi jim dokazal, za kakšna vprašanja je šlo in da niso imela nobene zveze s špijonažo. Povedal sem jim tudi iz istega razloga, da je profesor Furlan imel original vprašanj spravljene v neki knjigi.

Dalje sem jim povedal, da se je zastopnik Rdečega križa zanimal tudi za šolske knjige in da sem mu nabavil nekaj beril za prvi razred. Razložil sem jim tudi, da sem mu dal pregled predpisov o nacionalizaciji v Jugoslaviji. Bil sem prepričan, da na vsem tem ni ničesar kaznivega, dasi seveda nisem dvomil, da so jih take informacije jezile.

Kljub temu se je sodba glasila, da sem „zbiral in izročal lažne podatke o stanju v Jugoslaviji... dalje lažne vesti o izvajanju nacionalizacije in drugih podatkov splošno-državnega pomena...“

Največja napaka je bila, da sem skušal stvari razlagati.

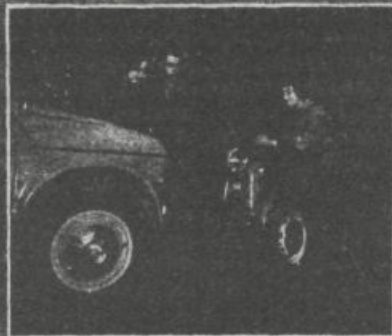
Ko so npr. trdili, da sem „vse delal po konzulovih navodilih“, sem jim rekel, da mi ni mogel dajati nobenih navodil, ker sem bil njegov prijatelj, ne pa sluga. V svoji preprostosti sem nato povedal, da sem edino enkrat nekaj obljubil vnaprej, in še to poslevoedečemu konzulu. To je bilo, ko so nad Kranjem sestrelili ameriško letalo. Videl sem, kako razburjeni so bili podkonzul in njegovi ameriški kolegi, ki so prišli v Ljubljano zaradi tega incidenta, in bal sem se, da bi to škodilo Jugoslaviji. (V resnici piše bivši ameriški državni tajnik Byrnes v svojih spominih, da so se združene države tedaj pripravljale bombardirati Jugoslavijo.) Da bi storil vsaj nekaj, sem ponudil podkonzulu, da grem v Kranj in sku-

šam zvedeti od zdravnika, kako hudo je bil ranjen potnik, ki je izginil in o katerem komunistične oblasti niso hotele povedati, kje je. Zvedeti nisem mogel ničesar, ker niso pustili nobenega zdravnika niti blizu. (Kljub temu je Ozna pestila najbližjega zdravnika.)

Sodba se glasi: ...ter je od teh predstavnikov sprejemal konkretne naloge za zbiranje vojaških podatkov, kakor dobiti podatke o sestrelitvi ameriškega letala na Gorenjskem...“

Včasih so me zaključki zasliševalcev spominjali na čase, ko smo se otroci igrali in smo komaj čakali, ali se bo komu zareklo, nato pa smo plesali okoli njega in vpili: „Pa si rekel, pa si rekel.“

Novogodišnja želja Jugoslavena:

AUTOMOBIL

Okoli 24. junija 1947 me je paznik peljal v sobo, kjer je name čakalo šest ali sedem ljudi. Takrat nisem poznal nikogar, vendar sem jih nekaj kasneje identificiral. Med drugim so bili tam Viktor Avbelj, Marjan Simčič-Marko in Martin Žalik, tedaj javni tožilec LRS in njegova dva namestnika. Viktor Avbelj je danes predsednik slovenskega Izvršnega sveta. Tako Simčič kot Žalik sta nekaj let kasneje postala sodnika. Vrhovnega sodišča LRS.

Za začetek me je nekdo vprašal nekaj o OC 101.

„Kaj je to?“ sem vprašal, ker te kratice nisem poznal.

„Oh, obveščevalni center 101,“ je nekdo drugi dejal nepotrpežljivo, „Komanda Slovenske armije“.

„A tako,“ sem odvrnil, „prekinili smo vse stike februarja.“

„Ali res?“ se je spet oglasil prvi in nadaljeval: „Kaj pa britanski konzul?“

„Bil sem njegov osebni prijatelj.“

„Zakaj je pa potem pobegnul in sporočil oblastem, da gre v Kalifornijo?“ je dejal Avbelj, česar se prav dobro spominjam.

„Ne vem,“ sem dejal in mu nisem prav verjel. Posebno Kalifornija se mi je zdela neverjetna.

Razgovor se je nekaj časa nadaljeval v tem smislu, nato pa je začel govoriti človek pri oknu.

Dvignil je levo roko in se predstavil: „Slušaj, Ljubo. Spomnil se boš človeka, ki je govoril s teboj v srbohrvaščini ali bolje črnogorščini. Hočem ti pomagati, toda, če ne sprejmeš moje pomoči, si boš moral pomagati sam.“

Vsi so poslušali v tišini in s takim spoštovanjem, da sem najprej mislil, da je to vrhovni tožilec za celo Jugoslavijo iz Beograda. Nato so drug za drugim vstali in odšli, tako da sva ostala sama. Prišel je na sredo sobe in spet začel:

„Slušaj sad, Ljubo, budi pametan! Moraš nama reči sve ili ti je otišla glava.“

Godrnjal sem nekaj, češ da sem že vse povedal zasliševalcem.

„Interesira me samo Dragoljub Jovanović,“ je dejal. Kasneje sem zvedel, da je bil to polkovnik Grgić, vodilni član srbske Ozne.

„Hoću spasiti srpski narod od tog hohstaplara. Hočem ga uničiti in ti mi moraš pomagati.“

Ko je videl, da sem se nejevoljno premaknil, je nadaljeval: „Imaš da biraš. Ali mi boš pomagal ali pa...“ je poudaril grozeče.

„Ljubo, glej, lahko se izvlečeš s samo tremi leti. Seveda obsojen boš na mnogo več, toda mi te ne bomo pozabili.“

„Tri leta so zelo dolga doba,“ sem dejal.

„Ne, ne,“ je odvrnil, „čas beži. Neki mlad človek kot ti (navedel je celo ime, ki sem ga pa pozabil), je bil pred tremi leti obsojen na smrt. Sedaj dela na liniji Šamac—Sarajevo in je postal udarnik pri gradnji predora Vranduk. Tudi ti lahko to dosežeš.“

Perspektive zame so bile zares prekrasne.

Grgić je opazil, da nisem ravno navdušen nad njegovimi predlogi in je spet začel z grožnjami:

„Ne preostaja ti veliko časa, da se odločiš.“

Pozvonil je in prišel je Simčič.

„Svetoval sem mu,“ je Grgić pokazal name, „naj bo pameten. Ali ni to dober nasvet?“

„Seveda,“ je pritrdil Simčič.

„Ljubo, šel boš sedaj nazaj v celico,“ se je Grgić poslavljaj, „in napisal boš zame izjavo o vseh obiskih pri Dragoljubu Jovanoviću.“

„Odvedi ga nazaj v celico,“ je naročil pazniku, ki je čakal name, „daj mu nekoliko listov papirja in kratek svinčnik.“

„Ali ne bi bil boljši pisalni stroj?“ sem vprašal.

„Pa dobro, daj mu pisalni stroj. Če rajši pišeš slovenski, piši slovenski,“ je dodal. „Videl me boš še pred procesom.“

V celici sem začel pisati o obiskih pri profesorju Jovanoviću, ne da bi spremenil eno samo besedo.

Istega dne me je zasliševal oznovec iz Zagreba v Ambroževi prisotnosti o ministru Šuteju in dr. Jančikoviću. Imel sem vtis, da sta oba v zaporu.

Nato se nekaj dni ni zgodilo ničesar. Niso me zbudili, takoj ko sem zaspal in

pusili so me v miru noč za nočjo. Nisem mogel razumeti, kaj se godi, in skrbelo me je bolj kot prej, tako da tudi nisem mogel spati. Niso me samo mučile skrbi, bilo je strahotno vroče. Sredi poletja je gorela centralna kurjava. Poleg tega vedno ta strašna luč. Nekaj časa sem spal tako, da sem imel luč za glavo, toda prišel je paznik in mi ukazal, da se moram obrniti, tako da bom gledal proti vratom in luči nad njimi.

Zavezal sem si robec čez oči, da bi lahko spal, vendar sem se tako še bolj potil. Večino noči sem se na vojaški postelji obračal in obračal. Skoro bi mi bilo ljubše, da bi me vse noči zasliševali, kot da me je morila negotovost. Kaj se je zgodilo z očetom in materjo? Ali je bilo stanovanje še vedno zapечатeno?

Pisal sem zasliševalcu in ga vprašal, kaj naj vse to pomeni. Odgovora seveda nisem dobil. Kakih štirinajst dni nisem videl nikogar razen paznikov.

Nekje noči me je spet poklical Ambrož in mi naznanil, da bom sojen javno. Tega sem bil vesel, ker sem pričakoval, da se bom na javnem procesu lahko vsaj do neke mere branil in stvari pojasnil.

Vprašal sem, kaj se bo zgodilo z očetom. Ambrož mi je dejal, da pride tudi on pred sodišče.

„Zakaj neki?“ sem vprašal, „saj ni storil ničesar.“

„Oh, nič resnega.“

Ambrož je nadaljeval:

„In prosim, obnašajte se dobro pred sodiščem. Včasih se je bilo vredno braniti, sedaj je mnogo bolje priznati. To naredi precej boljši vtis, kar sodišče upošteva. Ne bom vas več veliko zasliševal. Povejte mi torej vse, ko se spet vidiva. Ne smete pričakovati, da vas bo javni tožilec še zasliševal in tako ne boste imeli več nobene priložnosti, da poveste, česar še niste povedali doslej.“

V tem času so zunaj mislili, da proces ne bo masoven in da bo moj oče izpuščen. Toda zdi se, da sta Kidrič in Kardelj vztrajala, da mora priti do „pravega procesa z eksemplarnimi kaznimi“. Kidrič je bil posebno nerazporejen do dr. Nagođeta, ki ga je iz neznanega razloga imel za svojega osebnega tekmeča. Kaže, da je Franc Leskošek, minister za industrijo, v čigar ministristvu je moj oče delal, zanj posredoval, toda Kidrič, precej bolj mogočen komunistični voditelj, sploh ni hotel poslušati in je začel vpiti: „Izdal je moj petletni plan in mora zato plačati!“ Nihče ni nikdar zvedel, na kakšen način je moj oče njegov plan izdal. Zdi se tudi, da so nekateri ljudje iz Kranja, ki so zavidali mojemu očetu, da je bil uspešen podjetnik, kar naprej pošiljali v Ljubljano denunciacije in zahtevali, da ga je treba odstraniti iz Ministrstva za industrijo in kaznovati, ker je „izkoriščal delovno ljudstvo“.

24. julija mi je Maks Završnik izročil obtožnico, lepo vezano knjižico 31 strani z osmimi stranmi dodatkov.

Nemudoma sem pogledal, česa je obtožen oče. Bil sem skoro srečen, ko sem zagledal samo štiri vrstice:

„da je sodeloval z inkriminirano organizacijo na ta način, da je izročal soobt. Sircu

Ljubo podatke o stanju v industrijskih podjetjih v državi, do katerih je imel dostop kot funkcionar ministrstva za industrijo.“

To ni bilo veliko in domišljal sem si, da te obtožbe ne bo težko pobiti.

Nato sem si ogledal ostanek obtožnice. Bil sem obtožen kot drugi od štirinajstih soobtožencev. Opazil sem, da se moje ime pogosto omenja in da so bili v ilustraciji mnogih točk navedeni izvlečki iz zapisnikov o mojih zaslišanjih. Ali je bilo tako, ker sem bil „drugoobtoženi“ ali ker sem preveč govoril? Hudo vprašanje.

Zvečer sem moral zvit vse svoje stvari v odejo in odpeljali so me z „zeleno Marico“ z vrsto celic na obeh straneh. Komaj sem se lahko stisnil v eno izmed njih, Videti nisem mogel ničesar, vendar se mi je zdelo, da sem slišal očeta zlesti v avto. Ko je Marica vozila skozi mesto proti sodni palači, sem ujel nekaj pogledov na Ljubljano skozi špranje za zračenje.

Zelena „Marica“ je očitno zavozila skozi vhod. Slišati je bilo razburjene glasove. Čez nekaj časa so se vrata mojega oddelka odprla in ukazali so mi izstopiti. Vlekel sem odejo s stvarmi za seboj in zlezal na slabo razsvetljeno dvorišče, odkoder so me po zapletenih hodnikih odpeljali v sobo z opravo iz cesarsko-kraljevih časov. Za oguljeno mizo je sedel pisar s sivimi lasmi, ki se mi je zazdel simpatičen. Vpraševal me je po osebnih podatkih in jaz sem si ga drznil vprašati, ali je moj oče tu. „Nimate pravice stavljati vprašanj!“ je zarenčal lame.

Vodili so me skozi mnoga vrata po stopnicah v prvo nadstropje, v tako imenovano „ladjo“, ki sem jo poznal po Katjinem opisu, ko je bila zaprta za časa Gestapa. Prostor je imel štiri nadstropja z vrsto celic in hodnikom na dveh straneh in oknom čez vsa nadstropja na koncu. Moja celica je bila številka 101.

Bila je okoli šest korakov dolga in dva koraka široka ter je dišala po katranu, ki so ga od časa do časa dajali v kablo za vrati. Na levi daljši strani je bila zložljiva postelja z žimnico, na desni mizica in stol, oboje porisano in zrezano.

Ko sem ostal sam, sem odvezal stvari, zavite v odejo, ki sem jih komaj vlekel za seboj, in legel. Nenadoma sem poskočil. Imel sem vtis, da me je nekdo poklical po imenu. Čez nekaj časa še enkrat. Paznik, ki je hotel iz pritličja govoriti s paznikom v drugem nadstropju, je zavpil „Drugo“, jaz pa sem slišal samo samoglasnike, ki so isti kot v mojem imenu. Oče mi je kasneje pravil, da se je tudi čudil, zakaj mene kličejo.

Luč je gorela vso noč. Zato sem slabo spal in si ogledoval čudne živalce, ki so lezle po stenah. Tako sem se seznanil s stenicami.

Prihodnji dan je bil sončen. S slastjo sem pojedel zajtrk, ki je bil v sodnijskih zaporih boljši kot na Ozni. Ko so se končno odprla vrata in so mi izročili paket od doma, v katerem je bilo vse od pižame do čokolade in od šunke do česna, sem se počutil skoraj srečnega. Prvič v svoji jetniški karieri sem odkril, koliko veselja lahko prinese v celico paket od doma.

Sozaposniki so mi kasneje pravili, kakšno reč je Ozna gnala okoli nas. Vse nad-

stropje, v katerem smo bili nastanjeni, so izpraznili. Zapornike so natlačili v druga nadstropja, tako, da jih je bilo v prostori, namenjenemu enemu samemu do deset. Tudi običajne paznike, člane ljudske milice, so pognali iz našega nadstropja in njihove dolžnosti so prevzeli oznovci. Ukinili so sprehode po dvoriščih na obeh straneh poslopja, kjer so stale straže z brzostrelkami.

Ne morem si misliti, česa so se oznovski šefi tako bali. Sodnija in zapori so sredi Ljubljane in težko si je misliti, kdo bi jih mogel napasti. Morda so skušali prepričati sami sebe, kako nevarni banditi smo. Za nas so zelo skrbeli. Dva knojevca sta noč in dan krožila po hodnikih v prvem nadstropju, tako da so se linice na vratih odpirale v rednih presledkih.

Slišati je bilo glasove Ljubljancanov, ki so hodili mimo. Seveda niso smeli hoditi ob zidu sodnih zaporov, temveč samo po pločniku na drugi strani. Videti ni bilo mogoče nič, tudi če si je kdo upal zlesti na okno, ker so že Italijani montirali pred okni lesena korita. Le golobje so letali sem in tja in posedali po oknih.

Znotraj jetnišnice je vladala skoro popolna tišina. Od časa do časa so se odprla ali zaprta vrata. Samo enkrat je tišino prekinil divji izbruh nekega zapornika.

„Nedolžen sem,“ je vpil. „Pustite me v miru!“

Zdelo se mi je, da sem spoznal glas enega izmed soobtožencev, in presenečen sem bil, kako malo mi je šel ta izbruh do srca. Nekdo se je zadril: „Tišina!“

Jetnik je tolkel po vratih. Vrata so se odprla in slišal sem, kako so zapornika porinili nazaj med psovke.

Na splošno so ravnali z nami zelo milo. Rekli so nam, da lahko ležimo in počivamo kadarkoli hočemo. Dajali so nam bolniško hrano. O tem sem se prepričal kasneje, ko so mi prinašali navadno hrano — mlačno vodo trikrat na dan.

V nedeljo 27. julija 1947 sem slišal iz hiše nasproti zapora naznanilo po radiu Ljubljana, da se bo v torek začel proces zaradi špionaže in zarote proti državi proti sledečim obtožencem:

Nagode Črtomir, gradbeni inženir, rojen 1903; Sirc Ljubo, pravnik, 1920; Kavčnik Leon, univerzitetni profesor, 1897; Furlan Boris, univerzitetni profesor, 1894; Hribar Zoran, gimnazijski profesor, 1889; Vode Angela, strokovna učiteljica, 1892; Kumelj Metod, strokovni učitelj, 1900; Hočevar Pavla, upokojena učiteljica, 1889; Zupan Svatopluk, pravnik, 1919; Stare Bogdan, geodet, 1907; Pirč Metod, kapetan bojnega broda v pokoj, 1896; Lajovic Vid, pravnik, 1913; Sirc Franjo, absolvent trgovske akademije, 1891; in Hribar Elizabeta, akademska kiparka, 1913.*

Za ta veliki dogodek so nas skrbno pripravili. Zlikali so nam obleke in kravate, oprali perilo in od nekod so se pojavila moja očala. Vsi smo se šli kopat. Mene je peljal v klet, kjer so bile inštalirane prhe, oznovski podoficir Slovenko, belušen mož s krvavimi očmi. Imel je zavihana rokava in revolver zataknen za civilni pas. Ni mi bil posebno simpatičen, verjetno bi mi bil pa še manj, če bi vedel, da se je nekajkrat prostovoljno prijavil, da je obešal ljudi, obsojene na smrt.

LJUBO SIRC

SKORAJ TAKO KOT JE V RESNICI

Indeks 202 – študentski beograjski radio

V Beogradu, jugoslovanski prestolnici, vsak delovni dan ob štirinajsti uri študentje in gospodinje, vozniki taksijev in vladni uslužbenci prižgo svoje radijske sprejemnike in skušajo na njih poiskati eno postajo. INDEKS 202 – najbolj »vroča« oddaja v Jugoslaviji in celo v vzhodni Evropi; program, ki traja eno uro, polno glasbe in svežih aktualnih novic. Kmalu vse mesto pleše po glasbi Pet Shop Boysov in Princa.

V programu se rafinirano preliva glasba med segmenti novic in komentarjev; od čenčavih pregledov nočnega življenja do kritik podpoprečne ravni izobraževalnega procesa beograjske univerze in do kritičnih ocen do politike vlade.

»Indeks prikaže stvari, kakršne so v resnici,« pravi Saša Sumić, 21, študent na beograjski univerzi.

Kot se je pokazalo do sedaj, Indeks 202 ni le najbolj popularna AM in FM radio oddaja, ampak prekaša tudi mnoge televizijske oddaje v deželi. Podjeten in energičen program posluša v centralni Jugoslaviji vsak dan približno dva milijona ljudi. Še impresivnejše je dejstvo, da Indeks 202 deluje na amaterski osnovi, oddajo financira Zveza beograjskih študentov, ki vključuje 60.000 študentov.

Skrivnost popularnosti je izredno hitra in kvalitetna obdelava dogodkov in aktualno podajanje le teh širši javnosti.

V času poglabljanja gospodarske krize v državi je bil Indeks prvi program, ki je opozoril na naraščanje ekonomske in etnične probleme v odnosih med republikami in avtonomnimi pokrajinama Jugoslavije. V oddajo so povabili priznane strokovnjake ekonomske znanosti. Izpostavili so metode zveze komunistov pri reševanju iz težke gospodarske situacije. Intervjujali so ambasadorje zahodnih držav v Beogradu, med njimi je bil tudi veleposlanik iz ZDA John Scanlan, kaj menijo o napakah komunističnega sistema.

Novinarji Indeksa 202 so bili eni prvih, ki so poročali o čedalje pogostejših in vedno bolj krvavih obračunih oziroma konfliktih med Srbi in narodnostno manjšino Albancev v avtonomni pokrajini Kosovo.

Neusmiljena satira Indeksa 202 je povežala Hamdijo Pozdarca z največjim povojnim škandalom v Jugoslaviji – propadlim multimilijonskim dolarskim velikanom iz Velike Kladuše – Agrokomercem. Oddajo so predvajali le nekaj dni preden je bil Pozderac prisiljen ponuditi svoj odstop.

Starejši novinar na neki dugi radio postaji, ki jo denarno podpira država, je poslušalcem dejal: »Indeks odkriva stvari, ki si jih starejši novinarji nikoli ne bi upali. Indeks prinaša svežino in kontroverznost v delo sedme sile.«

Od leta 1971 se je postaja, kjer Indeksovci delajo, najbolj razširila v zadnjih petih

letih, torej v času relativnega odtajevanja politične situacije. Nameščeni so v zgradbo državnega Radia Beograd, ki je v bližini mestnega središča. V petem nadstropju ima petdeset redaktorjev in novinarjev, ki so plačani približno 50 ameriških dolarjev na mesec, na razpolago tri razpadajoče sobe. Delijo si dve zdelani mizi, dve notranji telefonski liniji in tri pisalne stroje. Najemnine za studio ne plačujejo, saj je proračun postaje samo 22.000 ZDA dolarjev.

Kljub temu da primanjkuje denarja in opreme, mlade novinarje drži skupaj entuziazem, ki pa ga imajo dovolj.

Ko se bliža čas oddaje, se na ducate mladih stlačijo v prostore radia in v oblakih cigaretnega dima, poigravajoč se z magnetnimi trakovi in snopi tipkanih listov, na katerih so besedila radijske oddaje, čakajo na dokončno odobritev glavnega urednika Indeksa 202, Nenada Cekića, 24, diplomirane filozofa.

»To je anarhija,« pravi redaktor programa Aleksandar Zigić, 23, »vendar oddaje na koncu vedno uspejo.«

Za mnoge študente novinarje Indeksa je takojšnje izplačilo že prava slovestnost.

Milica Delević, 18, je ena izmed najbolj priljubljenih napovedovalcev, je študentka Ekonomske visoke šole Vladimir Perić Valter I v Beogradu.

Njene živahne ocene oseb in modnih ter glasbenih trendov so postale neke vrste pop biblija med mnogimi mladimi poslušalci. Delevićeva pravi: pred kratkim se je v svoji oddaji, ki se imenuje Znotraj in zunaj, ponorčevala iz igralca Toma Cruisa, da s 5 ft 9 in (približno 175 cm) višine ni dovolj visok: »Poizkušam govoriti o stvareh, ki si jih ljudje želijo slišati, kot na primer, kateri beograjski klub je Znotraj in kakšne smeri so v modi.«

Kakorkoli že, je odlika programa posebna nedeljska oddaja, ki bazira na vsakodnevni – Indeks Radio Teatru.

Osredotočena je na aktualna sporna do-

gajanja v družbi, tudi politična. Teater je oddaja, ki je »nabodla« Pozderca. Njeni uredniki sedaj načrtujejo nekaj provokativnih segmentov na račun pomanjkanja otroške hrane in na račun zablod vlade, ki so pomagale dograjevati 20 bilionski dolarski zunanji dolg države.

Indeksovo neusmiljeno novinarstvo je sprožilo plaz jeznih telefonskih klicev, tožb in celo fizičnih napadov na posamezne članke redakcije. Vendar si je program že pridobil široko občinstvo, ki mu zaupa. V svojih oddajah namreč kritizira tudi predsednika vlade Branka Mikulića.

Indeks je pripomogel k razširitvi liberalizacije v drugih jugoslovanskih medijih. Mnogi radijski programi v deželi povzemajo podobno obliko oddaj, kot jo ima Indeks: spojitev ostrih komentarjev z najnovejšimi glasbenimi uspešnicami. Celo televizija sledi Indeksu z zbadljivimi uvodniki in podrobnimi analizami situacije v družbi, kot na primer Kosova in albanske narodnostne manjšine.

Vendar mora tudi Indeks 202 sprejemati določene omejitve. Glede na nepisana pravila, ki vladajo v jugoslovanskem tisku, je leta 1984 imenovanje glavnega urednika morala potrditi tudi Zveza komunistov, potem ko so ga imenovali njegovi sodelavci. Cekić je član Zveze komunistov, ki budno spremlja in uravnava politični ton programa.

Odvzemanje ostrine programu pripelje včasih do tega, da Indeks 202 ni tako prodoren, kot bi lako bil. Cekuć meni: »Indeks ostaja pogumen kot vedno. Spremenila se je družba, ne mi.«

Ogreti javno mnenje pa novinarjem Indeksa 202 ne dela težav – to znajo in to tudi počno – saj imajo tehtne argumente, ugled in vpliv.

Objavljeno v: TIME, 1. februar 1988

Kenneth W. Banta

Prevedla: Mojca Pinterič

tribuna XXXVII / izena 900 dana / št. 4

TRIBUNA

študentski list

57 nova 6162 nova

Pozabil sem kupiti/izgubil sem lanskoletno TRIBUNO številka 4 z Izbranimi teksti iz NOVE REVIJE, zato naročam taisto številko TRIBUNE. Ušivih 900.- dinarjev za 88 strani napetega in poučnega branja bom plačal poštarju.

Ime mi je .....

Stanujem pa .....

(naš naslov : TRIBUNA, Kersnikova 4, 61000 LJUBLJANA)

Kljub temu da so v krajih pod Triglavom pisatelji in pesniki medijske zvezde par excellence in se ta njihov status v času okoli osmega februarja, kult praznika, ki se mora po logiki stvari imenovati po še enem od njih, se pravi Francetu Prešernu, izrisuje v najjasnejših podobah, saj se fotografije tistih najbolj srečnih v tekočem letu pojavljajo v časopisih, na televiziji in seveda v izložbah knjigrn, se, vsaj tako zaenkrat kaže, letos prvi dnevi februarja iztekajo brez večjih medijskih zapletov okoli kandidature za Prešernovo nagrado za literaturo. Izgleda, da so se lansko leto ljudje že dovolj zabavali okoli škandalov v zvezi z glavno in pa nagrado Prešernovega sklada, ki je romala med slovenske literate. Letos se sicer že spet ve vnaprej, kdo oziroma katera dva bosta tista srečnika, ki bosta »ovenčanak« v Veliki dvorani Cankarjevega doma, ampak, ker izjema potrjuje pravilo, se kot kaže v zvezi z njima vsi strinjajo. Na zaplete okoli vsem znane zbirke **Iva Svetine**, so ljudje že pozabili, kulturni politiki in politični kulturniki iz takratnih prvih borbenih vrst so že v grobu ali pa jih stvari ne zanimajo več, kdo drug pa proti njegovi poeziji in dramatici ni več pripravljen voditi »bratomorne vojne«. **Andrej Hieng** kljub temu, da je v mladih letih precej pogosto zahajal k **Ivanu Mraku**, nikdar ni bil čisto na napačni strani, zato pa so ljudje precej radi brali in gledali njegove stvari, povrh vsega pa je in še opravlja različne upravne in podobne funkcije, tako da so zadovoljni tako tisti z ene kot tisti z druge strani. Društvo slovenskih pisateljev bo imelo v ponedeljek osmega februarja (ni pa še jasno, če tudi 8. marca) ob 19. uri literarni večer, na katerega bomo vsi družno lahko šli, pač pa bomo, če nismo dobili vabila za »happy few« lahko samo stali pred vrati Velike dvorane, kjer bodo na zaključeni slovesnosti kulturni-politiki podeljevali nagrade kulturnikom. Ampak zadeve bo, seveda v barvah, gotovo prenašala ljubljanska televizija. Ko bo izšla Tribuna, bodo vse te stvari že mimo, videli bomo tudi že filme z letošnjega FESTA (na katerem bodo premiersko predvajali npr. tudi *Ime rože*, ki smo ga v Ljubljani lahko videli v rednem sporedu že v jeseni), tisti, ki so filmski fanatiki, pa si bodo lahko ogledali še en cikel filmskih večerov v CD-ju, štiri filme znanih režiserjev. Noči polne polne **Erica Rohmerja**, v četrtek, 11. februarja **Ran Akire Kurosava** (1985), petek **Noro ljubezen Jacquessa Rivetta** in **L'Amour à mort Alaina Resnaisa** v torek, 16. februarja. Zanimiv izbor, ki ga je treba videti. Februar bo torej vsaj v začetku v znamenju filma, v kinu Križanke bodo zavrteli cikel italijanskih filmov, ki so dobili oskarje, in še kaj, v Kinoteko ne bomo smeli iti v nedeljo, 7. februarja, tisti pa, ki ste to, ker pač niste brali Tribune, naredili, boste posledice čutili na lastni koži. Osmi marec bodo tam praznovali z **Akiro Kurosavo** in filmom **Hudobni mirno spijo**, ni pa jasno, če je ta programska izbira naključna ali del premišljene akcije. Potem ko boste kupili revije, se boste v sredo, 10. februarja, lahko odpeljali spet v Kinoteko in si ogledali dokumentarec **Daleč od Vietnama**, omnibus z režiserji kot **Alain Resnais, J. L. Godard, Claude Lelouch** ... Potem pa ob osmih, za tiste, ki so bolj domačijsko razpoloženi: **Home Sweet home Davida W. Griffitha**. Za tiste, ki imajo radi katastrofične filme je, **Potres Marka Robsona** z **Avo Gardner** itd. (petek, 12.), fani **Cliffa Richarda** bodo dežurali za karte v soboto, 13. Ponedeljek, 15. **Proces Orsonna Wellsa**, četrtek, 18. **Kriki in šepetanja Ingmarja Bergmana**, potem še en res adut, **Dvajseto stoletje B. B.-ja** v petek, 19. februarja. Pa še ni konec. V ponedeljek, 22. II. **Državljan Kane**, vsi vemo koga, torek **Lepotice noči René Claira** in **Zrcalo Andreja Tarkovskega**, potem pa že nova številka Tribune.

V ponedeljek, 17. februarja, bo operna premiera v CD-ju, prva slovenska postavitev opere v veliki dvorani, projekt, o katerem se je veliko govorilo: **Boris Gogunov Modesta Musorgskega**. Sredi februarja še en v seriji skrivnostnih projektov, povezanih z gledališčem GLEDALIŠČE, **Jablanovec-Kolenc-Repnik**, stvar, ki nekoliko diši po **Rdečih pilotovcih**. **Vinko Globokar** in **Piloti** pripravljajo še eno premiero – bojda 1. aprila. Spet v CD-ju se obeta res prvovrsten jazzovski dogodek, pianist **Michael Petrucciani** in njegov trio, koncert, ki ga ne bi smeli prezreti. V sredo, 24. februarja, pa še nekaj: INTI, skupina, ki bo predstavila južnoameriške pesmi. Skuc artrock redakcija, bo 8. februarja organizirala prvi koncert v novih prostorih, starem Kulturnem domu Poljane, v katerem že nekaj časa niso več mogli igrati gledališčniki, skupina **BUGA Up**, bojda zanimiva zasedba. Mladina napoveduje četrtkove dneve v disku Turist. Malo manj plesna bo oziroma je bila premiera **Brechtove igre Gospod Puntila** in njegov hlapec, v Celju bodo, ne vemo zakaj, igrali Hudičevega učenca **G. B. Shawa**, ki so ga označili kot »western iz časov ameriške državljanske vojne«. In verjetno na žalost ni kaj več kot to. Tisti, ki jih zanima sodobna evropska literatura, si bodo lahko kupili prvo knjigo iz zbirke Gibraltar, ki naj bi s tremi naslovi na leto, pokrivala sodobno evropsko literaturo: roman **Zadnji po Malahiju** vaticanista **Domenica del Ria**. Kmalu bosta izšla tudi ostala dva naslova: **Julian Barnesova – Flaubertova papiga** in **Djinn Alaina Robbe-Grilleta**. Dva evropska romana, ki jih je enostavno treba prebrati.

(T. T.)

Uredništvo razpisuje natečaj za uvrstitve v peti letnik zbirke ALEPH, ki bo izšel v začetku leta 1989. Besedila morajo zadostovati za knjižni obseg, tematsko, generacijsko in zvrstno pa ni omejitve. Vsi avtorji, ki bi kandidirali za izdajo v zbirki ALEPH, naj dva izvoda rokopisa in svoje osebne podatke pošljejo na naslov **Književna mladina Slovenije, RK ZSMS, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana (za ALEPH) do 31. III. 1988**. En izvod rokopisa ostane v lasti zbirke ALEPH. Na zgornji naslov lahko tisti, katerih besedila so bila na letošnjem razpisu zavržena, naslovijo tudi pisno prošnjo za oceno rokopisa, ki bo vsebovala tudi razloge, zakaj je bil tekst zavržen. Ocene sprejetih besedil so na vpogled dosegljive na Kulturni skupnosti Slovenije in na uredništvu.

OPERNI OBSERVATORIJ V CANKARJEVEM DOMU

Na televiziji je bilo prikazanih nekaj odlomkov iz gledaliških spektaklov, ki so jih izvedli člani sester Scipion Nasice alias Rdeči pilot alias Retro klub Ljubljana. Priznani modernistični francoski skladatelj Vinko Globokar, med drugim tudi avtor knjige Vdih – Izdih, je do njihovega dela začutil preko sprejemnika izjemne afinitete in tako so se začeli dogovori o skupni uprizoritvi opernega observatorija Migracije. Delo je po izvajalsko tehnični plati izjemno zahtevno in za uspešno izvedbo zahteva dobro izurjene glasbenike. Ker pri nas nimamo večjih orkestrrov in vokalistov, ki bi se ukvarjali izključno s sodobno glasbo, kot sta jo koncipirala Stockhausen in Schönberg, bodo pri uprizoritvi v Cankarjevem domu sodelovali tuji glasbeniki. Ker pa bo predstava uprizorjena pod režijskim vodstvom Rdečega pilota, bo glavni poudarek bolj na vizualnospektakelskem polju in ne toliko na glasbenem. Med petimi oblikovalci, ki se potegujejo za oblikovanje scene, naj omenimo samo uradno delovno likovno skupino Retro kluba iz Ljubljane in na odred mednarodnih likovnih ustvarjalcev, ki so se pojavili na razpisani natečaj znane slovenske kulturne institucije. V Ljubljani se nam torej 27. aprila obljublja velik spektakel. Vsi pričakujejo, da bo Velika dvorana Cankarjevega doma ves teden razprodana. Naj omenimo, da bo tudi dvorana sama v namen spektakla morala podleči določenim lepotnim posegom. Kaj več o scenskovizualni plati pa bodo gledalci morali ugotoviti na samem kraju dogajanja. Za radovedneže bo omogočena tudi možnost ogleda nekaterih javnih vaj, ki jih bodo spremljali komentariji aktivistov Retro kluba, Organizirane pa bodo tudi ekskurzije v kraje, ki so vir inspiracije za pričujočo uprizoritev.

O izvajalcih zaenkrat še ni znanega prav veliko, vsekakor bo nastopilo nad petdeset nastopajočih, poleg tega pa še nekaj živali in par avtomobilov. Zaradi večje teatraličnosti bodo moške in ženske vloge odigrali izključno moški.

Tudi igralska zasedba bo mednarodna, obetajo se nam nekatera znana evropska operna imena, kar bo nedvomno popestrilo letošnjo ljubljansko pomlad. Termogeometrično gledališče Rdeči pilot tudi tokrat upa na povabila iz inozemstva, morda pa bodo nastopili tudi na dubrovniških poletnih igrah. Kot vse kaže, nam torej do poletja v Cankarjevem domu ne bo dolgčas.

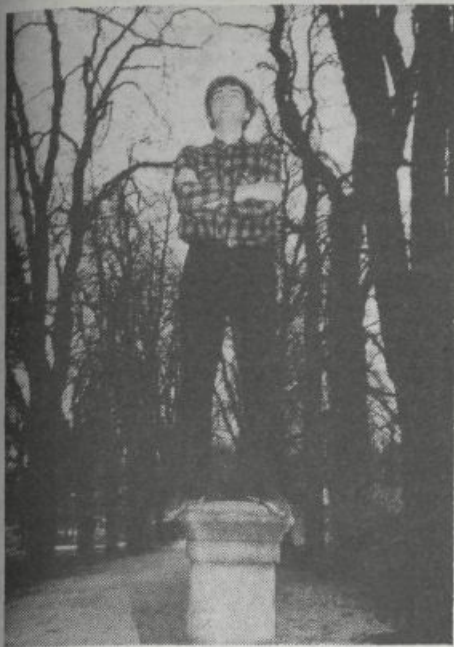
MARINKA RUSJAN

fotografija: JOŽE SUHADOLNIK

LUKA & MARKO

KULTUR TERORISTA

ŠKOREC: Marko Crnkovič, rojen 27. maja 1962, primerjalec, francist, kao, zaposlen kot novinar pripravnik v kulturni rubriki Dela.

LUKEC: Luka Novak, rojen 1. avgusta 1963, komparativist in free-lancer.

Vidim, da kadite cigarete Yves Saint-Laurent. Je ta vaša navada kaj v zvezi z vašim svetovnim nazorom?

LUKEC: Ja, to je res. Vemo, da je Yves Saint-Laurent rojen 1. avgusta (tako kot jaz), ljudje, rojeni na ta dan pa so intuitivni ter impulzivni, ljudje jih vidijo kot nestanovitne in oportunistične, vendar pa je v tej držbi tudi nekaj globljega in posevnega norega.

Bi lahko to mogoče povezali s paninari?

LUKEC: Vsekakor, paninarji so moja najljubša hrana, saj so povezani s sendviči, od koder tudi izhajajo. Sicer se pa oblačim napol paninansko, napol trendovsko, poleg tega pa je tu še precej kmečkega ponosa, včasih si nadenem tudi kak klobuček, zbiram seveda alpske značke. Do paninarjev samih imam precej apatičen odnos; ne komuniciram z njimi, če pa do komunikacija pride, se le-ta takoj podre.

Se vprašanje za vas, gospod Marko Crnkovič: bi se vi locirali nekje med yuppyje in post-retro fane ali pa bi se mogoče označili kako drugače?

ŠKOREC: Ja, težko bi rekel, mislim, da sem ravno nekje na sredi. Že zelo dolgo oklevam med eno in drugo varianto. Sem vmes med obema skrajnostima, ki sta mi obe zelo všeč.

LUKEC: Jaz bi še rekel, da je najljubša barva Marka Crnkoviča bordo rdeča.

Slovensko javnost bi najbrž zanimalo, na katere tuje časopise sta naročena; katere bi lahko priporočila slovenskemu občinstvu?

ŠKOREC: Jaz sem naročen na Quick pa Stern.
LUKEC: Jaz pa v glavnem berem Burdo in Times Literary Supplement.

Kaj pa naši časopisi?

ŠKOREC: Ja, Teleks, je bil včasih zelo dober. Ali je konec rubrike Ura kulturne anatomije posledica kakšne politične intervencije?

ŠKOREC: Ljudje niso več zdržali naših političnih pritiskov, zato smo izvedli samoukinitev.

LUKEC: Eno leto in pol smo pisali, razsuli pa smo tudi skoraj vse. Kar je še ostalo, bomo obdelali kasneje.

Gospod Crnkovič, se kot zaposleni na Delu čutite zapostavljenega?

ŠKOREC: Če imam kakšne komplekse, so ti kompleksi izključno finančni. Sicer pa je na Delu čudovito. Vsi so zelo prijazni.

Za intermezzo še vprašanje, povezano z literaturo: se čutita zavezana slovenski literaturi?

ŠKOREC: V zvezi s tem je treba reči, da se midva z Novakom zelo razhajava. Medtem ko je za mene slovenska literatura nekaj, brez česar dejansko sploh ne bi mogel živeti v filozofsko-eksistencialnem smislu, pa je za Luko vse skupaj navaden štos. On ne more dojet te globlje vzročne povezanosti med človekovo bitjo in bitjo literature. V bistvu je njegova vizija literature, kot bi rekel Taras Kermauner, milenaristična. Ničkoli-kokrat sva zaradi tega že celo fizično obračunavala.

LUKEC: Treba je poudariti, da je najina edina skupna točka v zvezi s slovensko literaturo to, da sva v vojski oboje brala Cankarjeve Podobe iz sanj, si jih izpisovala in si jih dala celo vtetovirati. Res je to, da je Crnkovič pravi fanatik rodne grude, medtem ko se jaz nagibam bolj k srbski literaturi, ne nazadnje tudi k makedonizmu, jezik mi je zelo blizu, sicer pa hodim redno smučat v makedonske kopaste gore. Spominjajo me na obliko tamkajšnje literature.

ŠKOREC: To ni noben argument, jaz tudi hodim v Makedonijo na smučanje, vendar berem Podobe iz sanj na sedežnici.

LUKEC: Razen tega sem bil v vojski v Zagrebu in sem se tam naučil, da je edina prava literatura vojaška literatura, to pa je literatura, ki je Slovenci nimamo, ker tudi vojske nimamo. Mislim, da se je treba navezovati na jug, torej na Balkan, kot je nekako govoril že Heidegger, se tam, na Vzhodu zbira nova energija. Po mojem bo zdaj literarni center sveta postal Istanbul ali kakšna druga azijska prestolnica.

Se pravi, da na nek način obnavljate znane Micićeve teze?

LUKEC: Čigave? Teze Ljubomira Micića.

LUKEC: Tega pa ne poznam.

V zvezi z literaturo še tole: kakšna se vama zdi razlika med Mladimi poti in Poti mladih?

ŠKOREC: Mislim, da je ta razlika izključno slovnična.

LUKEC: Jaz se s tem ne bi mogel strinjati, predvsem pa se mi zdi čudno, da Crnkovič ni odgovoril v skladu s svojimi nazori. Marko, moram reči, da sem ti ta spodsrljaj zameril.

ŠKOREC: Dej ti mau nehí.

LUKEC: Jaz mislim, da je ta razlika bistvena. Pota mladih je dozdej urejal Janez Mušič, ki ima nekakšno obliko srednješolskega profesorja, zdaj pa je njegovo mesto prevzel Aleksander Zorn...

ŠKOREC: ... ki ima obliko srednješolca.

LUKEC: Glede vsebinske razlike pa tole: eni teksti so krajši, drugi pa daljši, vsi pa so vezani na taisto eksistencialno skušnjo.

ŠKOREC: In bolj ali manj podoben habitus.

Ali bi morda izpostavili kakšne mlajše in starejše avtorje?

LUKEC: Med mlajšimi bi poudarila Nežo Maurer, Vero Remic-Jager, Minko Krvino in Janeza Švajncerja.

ŠKOREC: Med starejšimi avtorji pa je treba omeniti predvsem Igorja Bratoža, ki je po svoj svoji množici romanov zmožol toliko inventivnosti, da je začel na stara leta ustvarjati kot rojen postmodernist.

LUKEC: Med najstarejšimi pa velja omeniti Braneta Mozetiča, ki je s svojo homoerotsko pozicijo vnesel v Slovenijo nov val svežine.

ŠKOREC: Ta poezija je nama seveda zelo blizu.

Kako bi komentirali posvetilo Luki Novaku vaših zgodb iz Sodobnosti?

ŠKOREC: Z Luko sva bila nekoč na morju. To je vse. Sledila je majhna avanturica. Luka Novak je moja Clara Schumann.

Vemo, da ob ponedeljkih redno zahajata v znani slovanski disko Turist. Katero partnerko bi si najraje izbrala za ples?

ŠKOREC: Jaz moram reči, da ne da si bi, ampak si jo: to je absolutno Nela Malečkar, ki tako čudovito pleše in je tako graciozna in delikatna.

LUKEC: Jaz pa bi si najraje izbral, čeprav je sploh ne poznam, Andrejo Medvedič, ki se mi zdi prava perla slovenske luminoznosti.

Če smo že pri zabavi, bi vprašali naša sogo-vornika, imate raje shit ali travo?

LUKEC: Jaz se bolj nagibam k shitu, ker me trava mnogokrat zabije, kar ni dobro za razvoj žurov.

ŠKOREC: Točno to sem hotel povedati, ampak za travo.

LUKEC: Trava se mi zdi bolj slovensko mamilo, ki jo je mogoče vzgojiti na slovenskih vrtovih, shit pa je individualistično kozmopolitsko mamilo, kar je povezano tudi z Istanbulom, kjer prihaja do zanimivih povezav med shitom in balkansko literaturo.

Že nekaj časa vaju oblegajo oboževalke. Ali imate z njimi kakšne neprijetne izkušnje?

LUKEC: Oboževalk je vedno preveč. Sploh se ne da sfolgat umika. Vpijejo, vreščijo... Zato se bolj držim Marka Crnkoviča, ki je moj intimni prijatelj, in pijem z njim vino.

Ker je z oboževalkami nujno povezana garderoba, nas zanima, kje kupujeta garderobo in kolikšni so izdatki za le-to?

LUKEC: Če kupujem v Ljubljani, kupujem pri Koteks-tobusu na Miklošičevi. Če pa kupujem v tujini, se večinoma držim Armanija, če pa Armanija zmanjka, se obrnem na Cefurrija.

ŠKOREC: Jaz kupujem povsod, kamor pri-

dem. Moja najljubša firma je OOUR Prva petoletka. Izdatki? Ja, približno dve plači.

Nam lahko izdata svoje najljubše after-shave? LUKEC: Všeč mi je Drekkar noir od Guy Laroche. Všeč pa mi je tudi Sgouros od Yvesa Saint-Laurenta.

ŠKOREC: Nima smisla govoriti o parfumi in after-shavih, ker naju vsi poznajo ne samo na videz, ampak tudi po vonju.

Slišimo, da se nameravata udeležiti popotovanja od Trbovelj do Bovca, ki ga organizira retro-kolektiv Ljubljana. Kaj vaju je nagnilo k temu dejanju?

LUKEC: Ta dva kraja me nadvse privlačita. Trbovlje predvsem zaradi svoje mitičnosti, črne atmosfere, ki jo ustvarja težka poznomodernistična industrija, iz katere izhajajo retro-travme in retro-objekti. S tem je povezana tudi tiskovna konferenca turbo-enološkega gledališča Rdeči pilot, ki se je zgodila na letališču Brnik, kjer se zbirajo avioni. Medtem pa je Bovec pristna antiteza temu črnemu duhamornemu duhu, saj je svež in alpski, vemo pa tudi, da si je Thomas Mann nadvse želel sankati v Bovcu, ampak ni dobil vize. Vse poti vodijo v Trbovlje.

V kakšni obliki bi se najraje reinkarnirala po smrti?

LUKEC: Jaz bi bil Drago Jančar.

ŠKOREC: Jaz bi bil pa Pierre Noël.

Upamo, da vas bodo Slovenci tudi v tem posnemali. V zvezi s Pierrom Noëlom bi vaju vprašali še nekaj: govori se, da je Pierre Noël vampir. Kako bi to komentirala?

ŠKOREC: Jaz imam še zdaj brazgotine na vratu.

LUKEC: Pierre Noël je sicer res vampir po svojih telesnih sposobnostih, krvi pa seveda ne zna sesat.

Se vama zdi, da imajo gate pomembno vlogo v literarnem ustvarjanju?

LUKEC: Vsem mladim literatom svetujem, da si gate kupujejo pri Luku Žanu, saj so mehke in voljne in se prilagajajo vsaki travmi. Poezija so gate človeštva. Vsaka poezija je v svojem temlju gastoidna.

Se eno vprašanje v zvezi z literaturo. Kako daleč so vajina pogajanja z edicijami Feniks, v katerih naj bi izšle vajine urice kulture anatomije?

LUKEC: Knjiga bo izšla predvidoma spomladi.

Marko Crnkovič, ki je navdušen folklorist, se je glede opreme domislil malega plastičnega kozolca, ki ga bodo bralci s knjigo vred dobili v dar. Vsi teksti bodo etnološko predelani.

Ce bi prevzela urejanje Nove revije, kaj bi svetovala mladim literatom, ki bi v njej hoteli objavljati?

LUKEC: Za začetek bi imel nekaj pripomb k uredniški politiki slovenskih literarnih revij. Dobra literarna revija mora biti povsem klanovska in docela nederivirana. Nova revija je do zdaj

ta koncept dosledno uresničevala, ampak ne dovolj radikalno. Treba si je priboriti čim večje število ljudi, ki z istimi mislimi pišejo različne tekste na isti način. Nujno je treba poudariti stare probleme, kot so na primer sveto, disidentstvo, globokar, vendar bi jih bilo pametno obdelati na precej bolj filozofski način, torej v maniri Tineta Hribarja, vsekakor pa se je treba izogniti pravno-gospodarskim aspektom sodobne družbe (ki so včasih preveč konkretni).

ŠKOREC: V zvezi z literaturo samo pa bi dal še naslednje nasvete: vsa poezija bi morala biti absolutno podobna poeziji Radeta Krstiča, vsa proza pa prozi Janija Virka. Po mojem je njun model poezije oziroma proze edina perspektiva za slovensko literaturo.

LUKEC: Rade Krstič menda zdaj uspeva na Tajvanu, Jani Virk pa se je uveljavil v Budimpešti s svojo zbirko haikujev.

Kako komentirate borbena pesem slovenskih lektorjev: Crni Marko trči poljem, ja ga stžem pa ga koljem?

ŠKOREC: To so čisto navadne in podležne insinuacije, izmišljotina: Jezikovno razsodišče in sploh lektorji si tega nikoli ne bi peli, ker ne tolerirajo tujih jezikov v slovenskem nadprostoru.

Kako pa kaj šport? Nekoč sta bila priznana slovenska športnika na področju kajakaštva in biciklizma. Kateri so trenutno vajini najbolj priljubljeni športi?

LUKEC: Za pomlad načrtujemo akcijo skateboard in literatura. Tekmovanje bo odprto za vse literate, gre pa za slalomsko progo Kava-Union-Turist. Druga akcija pa je podvodni ribolov v Triglavskih jezerih. To je zelo hvaležna akcija, saj se lahko marsikateri literat potopi, in zato smemo upati na izgube. Gre za prečiščevalno akcijo. Razen tega bomo organizirali igre brez meja. Stvar se bo dogajala na Tromostovju. Častni predsednik bo najbrž Milan Kundera, ne-sojeni predsednik Srednje Evrope. Discipline bodo: verz pod vodo, skok čez Jančarja, poišči Rožanca, vlečenje Dimitrija Rupla in podobno. Prišel bo tudi Claudio Magris in zaplaval od Ljubljane do Črnega morja.

V katero od političnih strank, ki jih lahko v Sloveniji kmalu pričakujemo, bi se bila pripravljena aktivno vključiti?

ŠKOREC: Mislim, da nisva nikoli skrivala svojih simpatij do Jean-Marie Le Pena ...

LUKEC: ... in predvsem do njegove žene ...

ŠKOREC: Skratka, midva sva skrajna skrajna desničarja, najina stališča so izrazito antihumanistična. Vseeno nama je, če pri nas uvedejo stranke ali ne, ker najbrž ne bi ustanovili tako skrajno desne stranke, v katero bi se hotela včlaniti.

Kaj si mislita o slovenski literarni kritiki?

ŠKOREC: Slovenske literarne kritike ni.

Kot slovenska kulturnika iz ljudstva bi vaju za konec morda še vprašali, ali imata kakšno sporočilo za bralce Tribune?

LUKEC: Bralcem Tribune predlagamo, da kupujejo Lindt čokolado.

ŠKOREC: Vozite se z biciklom in poslušajte Philipa Glassa na walkmanu.

Tekst je prirejen po mladinski povesti Franceca Bevka Lukec in njegov Škorec. Priredba JANA PAVLIČ, BRANE SENEGACNIK in TOMAŽ TOPORIŠIČ.

fotografija: JASNA RAJH

BERIJA VRAČA UDAREC

Dragi kolegi in kolegice pornofili. Z žalostnim vzdihom Vas pozdravljam, slabe novice, ki Vam jih prinašam, so me kar najbolj potrle. Priznam, še sam, ki sem kot pornofil in človek prehodil dolgo pot pokončno in ponosno, sem nemalo časa zatiskal oči in odvrčal misli od težav, ki so pred nami, pornofili. Gre seveda za materialno bazo. Že pred novim letom, ko sem z vsem zanosom ter srcem iskal in kupoval darila, namenjena prijateljem in prijateljicam po nagnjenosti, se je problem pokazal v vsej svoji grozovitosti. Kakopak, praznikov si za nič na svetu nisem želel kvariti. Tako sem odštel velike denarce za vsega pet zares prisrčnih pripomočkov. Z občutkom, da so to morda poslednji prazniki, ki bom zmožen ustreči svojim potrebam.

Prav v dejstvu, da gre za potrebe, nujo naše skupnosti, leži srčika težav, s katerimi se že soočamo. Medtem ko so cene mleka, kruha ter pravoverne literature znatno subvencionirane in se še kar ne menijo za in-

flacijsko rast, smo se pornofili znašli v strašnem položaju. Čeprav nam brez ljubezni živeti ni, se družba za nas kaj malo briga. Sploh se ne zaveda, kakšna vrzel v prvih bojnih vrstah bo nastala, če nas na obrobje potisne njen mačehovski odnos. Pa naša skupnost tako malo potrebuje. Tistih nekaj deviz, ki bi nam jih mirne duše lahko zagotovila kulturna skupnost, ne da bi se ji na mamutskem deležu, ki ga prispeva za izgradnjo 10.258,16 kvadratnih metrov revolucije, sploh kaj poznalo. Ali pri nas ne zaleže prav noben argument? Tudi ko gre za klic v stiski? V družbi, kjer smo zmeraj med najglasnejšimi in zmeraj bolj redkimi zagovorniki politikov, je to več kot čudno.

Na žalost je ta, upam, nenamerna pozabljivost že zarezala med nas. Prenekateri renomirani privrženci – pornofil je že zapustil našo domovino, da bi ustvarjal tam, kjer so za to boljši pogoji in več razumevanja. Le na čuden način je lahko tolažilno dejstvo, da je kar neverjetno podobno usodo doživela še

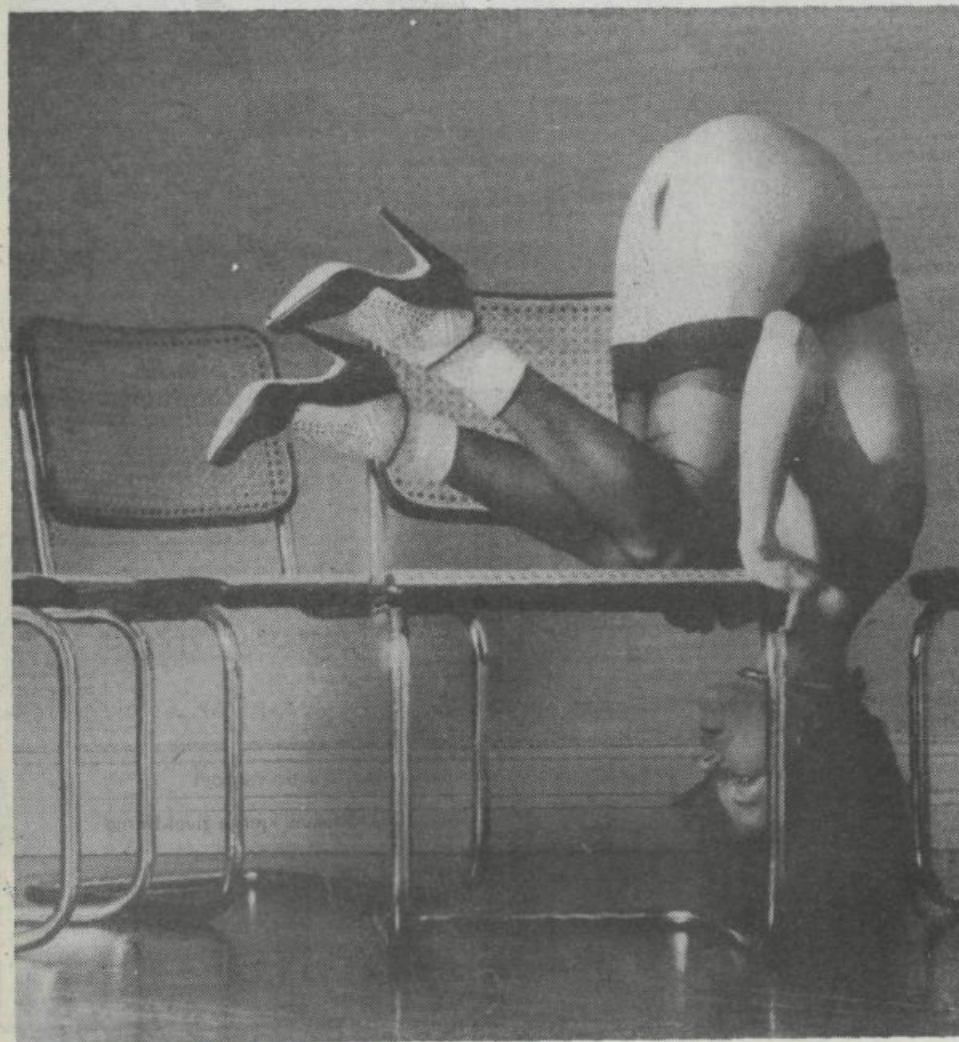
kakšna skupnost, ki je bila prav tako ali še bolj vitalnega pomena za našo domovino, kot smo mi, pornofili.

Oglejmo si našo ekonomsko stisko pobliže! Prijatelji računalništva, hackerji in audiofili se motijo, če misle, da je bližnja bavarska prestolnica München nakupovalni raj, ki pripada le njim. Ni tako. München je prav tako naš. Koliko prelepih popoldnevo sem prebil ob predajanju nakupovalni mrzlici! Žalostno dejstvo, na katerega želim opozoriti, so cene. Cene ojačevalcev, spektromov, zvočnikov, PC-jev in podobne šare se v Münchnu dnevno nižajo, kar seveda kompenzira naraščajočo vrednost marke na črnem trgu. Cene, kakopak, padajo zaradi majhnega povpraševanja, saj nihče razen naših navdušencev te krame ne kupuje. Cene izdelkov, ki jih potrebujemo pornofili, pa ostajajo na isti ravni ali se celo dvigajo, pač zaradi brezmejnega povpraševanja, ki mu izdelovalci le stežka zadostijo. Kapitalisti ta položaj na trgu izkoriščajo in navijajo cene. To je strašni precep, v katerem smo se znašli, kolegi. Ali naj sploh omenim, da država celo dovoljuje hackerjem in avdiofilom uvoz njihovih igračk v Jugoslavijo?

S tem tarnanjem bi se lahko za danes slovnili. No, pa mi je uspelo le izbrskati nekaj tekstov, ki Vam bodo gotovo kratkočasni. Obenem zgodovinsko ozadje in oseba, ki v njih nastopa, dasta slutiti, da možnosti za naš razcvet še niso popolnoma izgubljene. Glavni akter in porivač je Stalinov podrepanik Berija, ki sem Vam ga že lani postavljal za vzor. Njegovi podvigi tudi v prevodu niso po preteku štiridesetih let izgubili svežine, še manj pa iskriivosti, ki je lahko lastna le udarnikom rdečega oktobra. Zgodovinski kontekst, iz katerega sem izrezal pričujoče odlomke nakazuje na možnost, da se v obdobju neusmiljene represije stvari za pornofile nepričakovano obrnejo na bolje. Populacija pornonavdahnjenih se celo poveča. Gre za osebe, ki jim neomejena avtoriteta in oblast nad svojimi podrejenimi (na katerem koli nivoju: od kolhoza navzgor) nudi možnost, da brez najmanjšega tveganja zadoste svoji perversnosti. Oporekali boste, češ, priložnost je naredila tatu. Niso pornofili po srcu. Toda za naše preživetje je potrebno vsaj minimalno število članov, ne zgolj njihova predanost. Priznam, v tistih časih je bilo predanosti našim idealom manj, vendar jo je enakovredno nadomestila zagnanost, revolucionarni avanturizem in dušna preprostost. Bodi tako ali drugače, lahko smo hvaležni tov. Beriji (zahvala gre tudi njegovi organizaciji: NKVD?), katerega pisano življenje je nekako krivo za nastanek tele dražljive zgodbe.

Vaš podnevi in ponoči

PRIMOŽ TRUBA

DOKUMENT št. 4

Moskva, september 1952

Vročinski val še kar traja. Mesto je suho in puho kot vojašnica. Vse zgrbančene in umirajoče so celo rože, nasajene znotraj zidov Kremlija, čeprav jih zalivajo dvakrat dnevno.

Slabe volje sem, živci me puščajo na cedilu. Moj zdravnik – tudi njega je zaskrbelo ob vseh teh govoricah – vidi vzrok za moje stanje v pretiranem pitju. Predpisal mi je nemogočo dieto: sadje, jogurt, grenke tablete.

Nina in Sergej sta še zmeraj v Sočiju. Bole je, da se ne vračata v Moskvo. Zadeva z Ignatijevim¹ in židovskimi zdravniki še ni mimo; odločil sem se, da to pretresem z Nikito Sergejevičem² osebno. Z Ignatijevim sta si namreč še posebej blizu, kot miši iz iste luknje.

Medtem je včerajšnji dan poskrbel za uvod v neprijeten dogodek. Ravnokar sem se vračal s Packardom proti Malaji Nikitskaj³, ko nas je semafor zadržal na križišču Arbat. V tem trenutku je cesto prečkal sprevid samih deklic, privlačnih v temnomodrih tunikah, kratkih krilcih in belih dokolenkah. Rafik, ki je sedel zraven mene, je prebral moje misli in povedal, da gre za najmlajše dijakinje iz Bolšoj baleta. Ena izmed njih me je še posebej pritegnila. Višja od ostalih, z olivno poltjo in profilom, ki je običajen med Mingrelci. Pogled nanjo me je tolikanj vzburlil, da sem na naslednjem križišču ukazal Rafiku, naj ukrene vse potrebno. Že čez uro po prihodu v Malajo Nikitskajo me je poklical in povedal, da je deklica, kot sem pravilno domneval, Gruzinka iz Zugdidijskega. Oče da je tam učitelj. Stara da je dvanajst let. Pravzaprav je izgledala starejša.

Rafik očitno ni bil navdušen, vendar je natančno izvršil moje povelje. Ana je pripravila večerjo za dva v malem kabinetu s francoskim kavčem v drugem nadstropju. Poleg hrane kot nalašč mlado vino ter švicarski čokoladni bonboni z likerjem.

Rafik in deklica sta se pripeljala s civilno Volgo že okrog sedme. Očeta so obvestili, da delam na ministrstvu za kulturo ter da bo moje srečanje z njegovo hčerko pomagalo njeni karieri. Ime ji je Tatana – gruzijsko ime, ki se poda njeni zunanosti. Zares je očarljiva v preprosti beli oblekici, vidni so rahli hribčki njenih prsi, njeni temni lase počesani v dve kiti. Ko sva se srečala, je bila bolj sproščena kot Rafik: to me je pozabavalo in spravilo v dobro voljo. Bila je prav vljudna, prijetno zadržanega obnašanja, skoraj odraslega. Bila je rahlo razburjena ob srečanju s tako pomembno osebo.

Hiša je nanjo naredila vtis, prepričan pa sem, da ni uganiła, kdo je pravi lastnik poslopja. Ne toliko zaradi njene mladosti in

zato politične neosveščeni kot zaradi običajne Rafikove diskretnosti. Pripeljal jo je k zadnjemu vhodu.

Povabil sem jo naravnost v kabinet, kjer sem ji ponudil oranžni sok z dvema zrnca pomirjevala. Zatem sem ji pokazal Grundig gramofon z vgrajenimi zvočniki ter zbirko plošč. Še nikoli poprej jih ni videla v takšnem številu. Kmalu sem se pogovarjal s Tatano kot star družinski prijatelj. Zavrtel sem ji Čajkovskega, Borodina in drugi klavirski preludij Rahmaninova. Povedal sem ji, da me je ta Rahmaninov spravil v jok, ko sem ga prvič slišal. Sedela je na kavču in pozorno poslušala. Tedaj sem ji natočil kozarec vina, sprejela ga je šele po prijateljskem prepričevanju. Kasneje, pri večerji, mi je povedala, da želi postati velika balerina kot Pavlova ali Ulanova. Ko sem ji rekel, da ji lahko uredim srečanje z Ulanovo, se je izredno razveselila. Njeno deklinško navdušenje, skupaj z deviško lepoto, me je že začelo spravljati v trans. Pomislil sem na pohlepne, prenapihnjene kurbe, s katerimi se mi Abakumov nenehoma posmehuje pred očmi. V primerjavi z njimi je bila Tatana kot svetnik, čista kot sveže zapadli sneg.

Ko sva prišla do bonbonov z likerjem, je bila že opazno zaspana. Kljub temu se je očitno počutila v moji družbi kot prijetno, popolnoma varno in oddahnil sem si, ko ni niti omenila, da je čas za pot domov. Imel sem jo popolnoma v oblasti.

Zavrtel sem še nekaj plošč in čez čas je zadremala. Dvignil sem njene vitke noge na kavč, ji sezul čevlje in segel z roko pod obleko. Imela je ozka stegna, mehka; kar pogrelo me je. Ko sem se dotaknil Venerinega grička, se je skorajda prebudila. Previdno, počasi, ne hiti. Ugasnil sem luči. Zatem sem se hitro slekel in usedel poleg na kavč. Zaradi zmesi pomirjevala, bonbonov in vina se je mojega oklevajočega ljubkovanja le napol zavedala. Ponovno sem dal na gramofon Preludij Rahmaninova, kar jo je spet zazibalo v spanec, medtem ko sem ji odpenjal gumba na obleki. Njen modrček je bil tiste nove vrste, ki je ravnokar prišla na trg: z zaponko na hrbtu. No, to mi ni delalo težav. Kmalu je imela na sebi le še hlačke. Ljubkoval sem jo po vsem drobnem telescu in gnetel njena drobna prsa.

Morda je bila temu vzrok glasba, vsekakor pa sem imel precej mešane občutke: moje poželenje je potrdilo svojo prisotnost z navalom krvi v kurac, po drugi strani pa je divjak malo uplahnil, njena lepota je bila čaščenja vredna: slednji občutek mi je bil znan le od občudovanja kakšnega remek dela – slike, glasbe. Konec koncev me je bilo sram, ko sem se predal živali v sebi. Vzpel sem se nanjo, moja teža je počivala na kolenih in komolcih. Zbudila se je, ko sem ji s prsti razprl mehke ustnice njene vagine in prestrašeno zakričala. To je bil znak za

spremembo taktike. Postal sem resen, skorajda jezen. Z dlanzo sem ji moral zatisniti ustnice in ji zagroziti. Da jo bom našeškal, če ne preneha kričati. Nič ni pomagalo. Takoj ko sem umaknil roko, je zavreščala.

Zdaj sem se dodobra razjezil. Skočil sem pokonci, s pecljem sem mahal kot policaj s pendrekom in vzel iz predala usnjen pas, ki ga imam vedno pri roki. Dvignil sem jo – bila je zelo lahka – in ji potisnil glavo v blazino. Štirikrat sem jo vsekal čez ritnice, zadosti močno, da so se na nežni breskvasti koži pojavile rdeče proge. Ko sem to opravil, je nenadoma utihnila in se začela tresti po vsem telesu. Sedaj sem jo obrnil na hrbet in podstavil blazino pod njeno ritko. Oči je imela na široko odprte, ko je strmela vame, lahko je bilo prepoznati simptome histerije. Bil sem že popolnoma vzburljen, vendar sem se še imel toliko v oblasti, da sem si namazal kurac s petrolejevim želejem (glavna sestavina vazelina – op. prev.). Tedaj sem se pognal navzdol, nanjo, že zdavnaj mi je postalo vseeno za njene bolečine. Zakričala je, pravzaprav zagrgala, čutil sem njena drobna stegna, kako se nemočno branijo mojih divjih vbodov. Obenem sem se zavedel, da je z urinom zmočila blazinico pod sabo – še dodaten užitek. Na žalost se je vse prehitro končalo. Bil sem kot razjarjen bik in nisem niti začutil, kdaj sem ji predril himen. Ko sem izvlekel ud, je bil ves škrlatno vazelinast; bilo je še nekaj madežev na kavču in krvi na notranji strani njenih stegen.

Stopil sem v sosednjo sobo in se umil ter prinesel v kabinet lavor s toplo vodo. Izgubila je zavest, postala bleda kot truplo. Se njo sem umil in ji spravil nekaj kapljic vode po qrlu, kar jo je oživilo. Zajokala je kot majhno dete in drhtela, da so ji šklepetali zobje. Obenem ji je ogabno teklo iz nosa. Bilo je opravljeno. Dal sem ji popit še kozarec vode z raztopljenim pomirjevalom in jo nesel v eno izmed spalnic. Začutil sem utrujenost in popil nekaj konjaka letnik 1906, ki mi ga je priskrbel Balmadze iz francoske ambasade v Teheranu.

Iz knjige Alan Williams: Beria Papers
Panther Press 1973

prevod Primož Truba

¹ minister za državno varnost

² Hruščov

³ hiša blizu Moskve, kjer je živel Berija

DR. MARKO MARIN

EN FACE

Kako to, da ste sploh pristali na intervju, v katerem boste seveda morali veliko govoriti in veliko povedati o gledališču?

V tistih letih zorenja sem, ko človeka preganjajo najrazličnejše izkušnje in skušnjave. Mogoče je kaj takega med njimi, kar bi koristilo tudi drugim, morda še najbolj študentom – saj nenazadnje ti sprašuješ. Študentje so namreč tisti, ki prižigajo plamenice prihodnosti. Morda pa tudi zato, ker me še ni nihče nikoli nič vprašal.

Politiziranje ni vaša navada, večkrat pa ste že omenili, da je največje zlo za Evropo ravno Amerika. Zakaj?

Zato, ker je Evropa gradila svojo civilizacijo iz korenin, ki segajo vsaj 8 tisočletij nazaj. Veliko truda je bilo vložnega v duhovno nadgradnjo, ki ga je tudi drago plačevala. Spomnite se samo menihov prepisovalcev v redovnih skupnostih z drakonskimi režimi. Šele socialni nemiri 19. in 20. stoletja so Evropo pahnili v dve vojni in popolno obubožanje. Profite obeh vojn je seveda pospravila Amerika, drobtinice iz bogatinove mize pa pošiljala nazaj kot miloščino. Od bogatije prevzeti Američani so mislili, da lahko za denar kupijo vse, tudi ustvarjalnost in zgodovino. Kupovali so in še kupujejo, vse kar dosežejo, to odpeljejo iz Evrope, vračajo pa svoje prežvečene surrogate. Kar pogledajte TV programe in vse, kar nam ponujajo. Evropa je potrebovala 40 let, da je spregledala to politično zgodovinsko finto. Začelo se je v Franciji, ko so prepovedali dvojezične napise, nadaljevalo v Avstriji, ko so prepovedali Waldheimu obisk, v Nemčiji, ko so začeli sanjariti o tem, da bi bila nemška marka enakovredna valuta dolarju itd. Glede kulture pa – vse, kar so doslej ustvarili na tem področju, je Evropa, da ne govorim o znanosti.

Slovinc, tvoja zemlja je zdrava, je zapisal Valentin. Kaj mislite o našem deležu v tej politiki Evrope?

Mislím, da smo zelo trdoživ in miroljuben narod. Nikoli nismo nikogar napadali, vedno smo bili samo v pasivni obrambi. Ker smo pri tem kdaj koga povabili na pomoč, smo to drago plačali s krvjo. Spomni se Tugomirja. Tudi danes je tako. Z vseh strani nas želijo in potrebujejo, čeprav, kakor kaže, mi ne potrebujemo nikogar. Z vsakim smo le na izgubi.

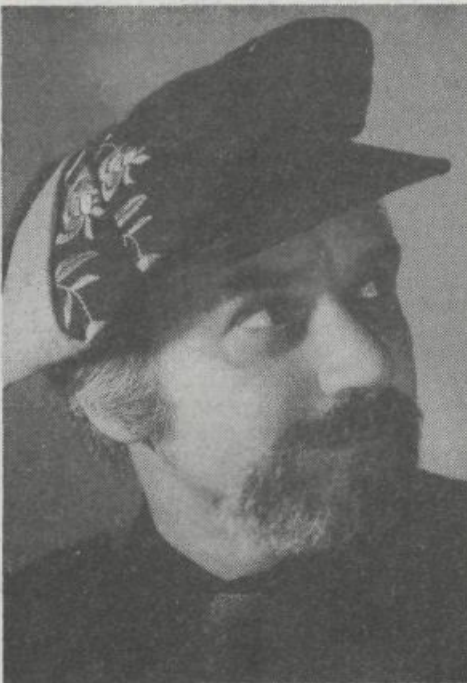
V svojih predavanjih zelo radi omenjate boga Dioniza, boga vina. Ste njegov ljubitelj in vino radi pijete?

Kdo pa ga ne, saj je za zdravlje! Ampak ti bi najbrž vedel, v čem je njegova prednost v gledališču. Brez njega in njegovega kulta sploh gledališča ne bi bilo. Razgibana čutnost je temelj vsega gledališkega dogajanja. Vino pa ima to dobro lastnost, da čutnost vzmiri in razgiba do orgijske razdivjanosti, v kateri se kompletni človekov čutni sistem zaplete do zavestnega in podzavestnega izživetja, tja do ekstaze. Znotraj takega razpoloženja je mogoče razumeti tudi proces očiščenja ali katarzo. Dionizov

kult pomeni največjo samopozabo, vrnitev k naravi, obenem pa trpko prebujenje v resničnost. Danes smo preobremenjeni z razno raznimi faktorji, tako da današnji človek ne more razviti svoje čutne narave do take razgretosti in se potem očiščevati. Tega ne potrebuje. Ves je zagledan v razne psihologije, moralne tabuje, psihiatrične strese, da bi lahko tako strastno in razgibano čutnost doživljal. Zato tolikokrat omenjam boga Dioniza, da bi ga znali pravilno častiti, kajti vsaj gledališki človek ga mora od časa do časa!

Aha. Zdaj sva pa pri židovstvu. Zato torej židovstvo ne pozna gledališča (ampak samo dekalog).

Tako jel Židovstvo pozna le duhovni po-

gled in gleda in doživlja svet le v duhovni sferi. Vsakršna ikonografija, tudi gledališka, je pri njih odsotna. Dekalog določa moralne kategorije do take mere, da do samopozabe v razgibani čutnosti sploh ne more priti, tako tudi do spontanega očiščenja ne. Očiščenje je zanje dolgotrajen proces. Zato je imelo krščanstvo z gledališčem na začetku take težave in ikonoklazem ni slučajno izbruhnil ob prehodu v 10. stoletje.

V svojem gledališkem delovanju ste bili med drugim tudi režiser (zanima me vaša šentjakobska faza, mojega stalnega sodelavca pri zastavljanju vprašanj, Mižija Ekarta pa vaša koprška faza).

Hja, koprška faza. Bila je predvsem zanos in izkušnja. S kakšnim ognjem smo se lotili dela. Takrat seveda še ni bilo PDG v Novi Gorici in mislili smo, da lahko ta mediteranski bazen, do katerega v tržaškem zalivu segamo in ki je gledališče rodil – lah-

ko tudi našemu današnjemu slovenskemu gledališču kaj prispeva. Zaradi bližine tržaškega gledališča pa smo mislili, da lahko tudi za njih novačimo igralce, da smo mislili in delali prav, je bilo kmalu jasno – Italijani so prepovedali stalno zaposlovanje igralcev tostran meje v tržaškem stalnem gledališču. Tudi igralce za koprsko gledališče smo pri novačenju dobro izbrali. Le pomisli, kakšna imena bodo imela v svojih biografijah javnega nastopanja koprške gledališke deske: Boris Cavazza, Majda Grbac, Iztok Jereb, Svetlana Makarovič, Jerica Mrzel, Vladimir Šav, Janez Vajevc in še kdo. Kdo more reči, da jih dandanašnji ne pozna? Nepoučeni poročevalci se vedno znajdejo v zadregi, kadar želijo navesti njihove začetke. Če le morejo, jih porinejo v tržaško gledališče, žal zaman, zgodovina je zgodovina. Tudi spored, ki smo ga uprizorili, je bil kvaliteten, določal je našo stilno usmeritev (Shakespeare, Jean Giraudoux, Christopher Fry, J. P. Sartre, Garcia Lorca, Heinrich von Kleist, Oton Župančič in slednjič še Gregor Strniša). Tudi tisti, ki so pomagali pri gledališkem delu, so danes znani kulturni delavci (Mire Cetin, Zvest Apollonio, Jože Hočevar, Daria Vidic in Vlasta Hegeđušič). Imeli smo tudi pripravljene izvirne prevode del A. Strindberga (Krivda za krivdo), Cocteau (Orfej). Svoje obrise je kazal tudi avtor izvirmih del – Vladimir Šav je napisal kar tri dramska besedila in postal bi hišni avtor, če ne bi pisal na žalost samo za arhiv tega gledališča. Naša pot do profesionalizacije nas je vodila tudi mimo skupščine SRS. Sprejel nas je mož (ki je kasneje dobil nagrado, rdečo vrtnico od PDG iz Nove Gorice, za hetero širjenje gledališke kulture v Sloveniji). Očitno je v času našega gledališča gledališče kaj malo maral, saj nas je popolnoma zatrl. Življenje je tudi brez gledaliških desk zabavno in nekateri so brez sramu. S Šentjakobom pa je izkušnja drugačna.

Naše delo v njem naj bi obnovilo zanimanje za kvalitetno, sodobno ljudsko igro. Igralski zbor je imel to prednost, da je ljubiteljstvo omogočalo veliko zasedbo in nenehni pritek novih igralcev, kar je za uspeh ljudske igre na odru izrednega pomena. Začeli smo s Cankarjevim Jakobom Rudo. Izbor ni bil najbolj posrečen, a nekaj smo naredili – ansambel se je konsolidiral. Pri drugi uprizoritvi smo že lahko računali na večjo igralsko kvaliteto. Pavle Lužan je posebej za to uprizoritev pripravil dramtizacijo Jurčič-Kersnikovih Rokovnjačev. Igralski zbor je zaživel in kritike so bile očitno pohvalne. Vendar pa, vodstvo se je zamenjalo in načrti so obstali. Skušali smo stvari pognati v tek z Lužanovo dramtizacijo Zidarjevega Svetega Pavla, delo, ki obnavlja obvezno oddajo pridelkov na Dolenjskem. Uprizorili naj bi jo na prostem, v okolju, kjer je delo nastalo, s sodelovanjem več sponzorjev, s posebno pozornostjo pri oblikovanju značajev in z vsem, kar jim daje etnološke zna-

čilnosti – konji, voli, sodi itd. Na ta način bi pridobili novo tematiko, posodobili ljudsko igro v dramski obliki, povečali zanimanje za take gledališke dogodke, pridobili nove sodelavce, nove mentorje, sponzorje itd. Vendar – kot bi mignil, se je vodstvo zopet zamenjalo in še preden smo lahko načrte uredili, so že plavali po vodi, kamor so padli. Kaj naj rečem k temu? Človeška narava je pač taka, da rajši razbija kakor gradi, še posebej pri nas Slovencih.

Ce se ne motim, je Fran Govekar (po besedah osnovnošolskih in srednješolskih učiteljic – hudobni mož, ki je grenil življenje dobremu možu in dramatiku Ivanu Cankarju) vodil svojo gledališko hišo varno nad rdečimi številkami izključno s prihodki od prodanih kart, gledaliških listov in podobnega. Danes pa, če vzamem za primer katero koli ljubljansko gledališko hišo – sredstva, ki jih sama prispeva za svojo nemoteno reprodukcijo znašajo komaj nekaj procentov, vse ostalo so dotacije. Vrh vsega je prej omenjeni Govekar prej omenjenemu Cankarju izplačal za odkupljene drame astronomske honorarje (če bi se kdo spravil tedanje krone preračunati v današnji denar). Danes se teater delati več ne spleča, vsaj finančno ne.

Seveda ne, samo če primerjaš izdatke za neko uprizoritev in delež, ki pade na avtorja besedila. Avtor besedila dobi v primerjavi s sodelavci uprizoritve (režiser, scenograf, kostumograf itd.) in vsemi drugimi stroški procentualno zanemarljiv honorar. Pri Govekarju se je samo kobila Luza sprehajala po odru, drugače je pa že vedel, da brez besedila ni uprizoritve. Res, da so Luzo nagradili samo meščani šentpeterskega predmestja ljubljanskega, danes pa dobi vseslovensko nagrado vsakršna tehnična navlačka, ki jo tako s pridom uporabljamo, da zaradi gozda ne vidimo drevesa, ali pa obratno, če hočeš. Igralci se senčijo v tej navlaki, namesto, da bi se sončili namesto nje, ki je največkrat samo sebi namen.

Dandanašnji vlada doba režiserske nadvlade v gledališču. Kaj sploh pomeni biti dramaturg v današnjem gledališču. A lahko potegnemo črto med nekoč in danes glede na igralca, dramaturga, režiserja, dramatika, ostalih sodelavcev pri uprizoritvi in glede na gledališče kot institucijo nasploh?

Najprej bo treba razčistiti in opredeliti merila dobrega gledališča, ki jih je naš čas postavil. Nekdaj so bile funkcije poklicev v gledališču določene po strokah – direktor je bil direktor (ponavadi izkušen gospodarstvenik in gledališčnik), dramaturg je bil tudi umetniški vodja in ostali poklici so bili določeni po funkcijah. Prav vsi pa so imeli nenavadno spoštljiv odnos do igralcev; po svetu ga imajo še sedaj. Spomni se samo organizacije ljubljanske drame med obema vojnama. Drama bi nikoli ne bila, kar je bila, če bi ne bil direktor Pavel Golia in dramaturg Oton Župančič (ki je bil dober jezikoslovec, pesnik, prevajalec ter v vsem umetniški vodja). Tudi igralci z evropskimi izkušnjami so se radi podrejali plemenitemu vodstvu hiše, ki je oblikovala take umetniške dosežke, kakor so v zgodovini slovenskega gledališča zapisani: Gavellova režija Molierovega Tartuffa in Linhartovega Matička, Stupiceve režije Molièrove Sole za žene in velikega ciklusa Krleževih del itd. Bil je to čas velikega zanosa, ideološke

moči in ustvarjalnega poleta. Danes pa – samo pogled organizacijske strukture posameznih gledališč, pa boš takoj sprevidel, kakšna sračja gnezda so se razvila v njih. Na vodstvena mesta so prišli direktorji slučajno, kakor tudi v gledališče nasploh, postalisti so se še mesta dramaturga in umetniškega vodje. Znano vse – so dramaturgi, režiserji in igralci obenem, ansambel pa jim seveda razpada in uhaja. Kje so že generacijski ansambli in njihova etika – zdaj igralci uhajajo ob vsaki priliki, kakor psički na žvižgu filma in TV, v domači hiši pa na ta račun izsiljujejo določene prednosti. A veš kaj bi storil Stanislavski, če bi mu igralec ne hotel igrati vloge v matični hiši, češ da to ne ustreza njegovim drugotnim ambicijam? Dramaturgi pa so danes samo neke vrste sopotniki uprizoritve, služijo propagandnim namenom in nadomeščajo nekakšno scribe girl pri filmu. To se opravičuje s stavkom – kaj pa dramaturg ve več kot režiser; res, ne ve tako, ve pa drugače. Režiserji in njihovi koncepti so podvrženi izmikljanju odgo-

delovalnicah filmov, kot so, denimo, Hollywood ali pa Cinecita v Rimu. To so ekonomsko uspešni obrati, ki sami sebe financirajo. Jezikovne meje prav nič ne ovirajo njihove distribucije. Česa takšnega mi kratko in malo ne zmoremo. Poglejmo samo Poljake, kako visoko so se povzpeli po drugi vojni v kvaliteti filma, a so vseeno zmzrnili. Ne gre. Tistih nekaj filmov, ki jih pri nas nekako omogočijo, je bolj poizkus obstati v tej zvrsti za vsako ceno, kot pa umetniško konkurirati v taki meri, da bi kljub jezikovnim oviram lahko uspeli v skupni svetovni filmski proizvodnji. Mogoče ima nekaj več možnosti za naprej TV, kjer celodnevni programi zahtevajo strokovnjake, zlasti so se priljubile nadaljevanke in povpraševanje po programih je vse večje.

Kako torej, da imamo toliko gledaliških hiš, pa vendar je gledališče daleč v senci filma, TV, videa, na predstave pa hodijo večinoma tisti, ki se z gledališčem sami ukvarjajo ali abonenti.

Gledaliških hiš je res nekaj. Ampak glede

vornosti. Če je uprizoritev uspešno sprejeta pravijo: seveda, saj se igralci ob meni splezali v višine. Kadar pa je ocena uprizoritve slaba, potemtaka je uprizoritev bila ali eksperiment ali raziskava ali laboratorijski poizkus ali karkoli že, samo odgovornost ne. Začelo se je z vprašanjem – kdo je avtor uprizoritve. Seveda, tudi to vprašanje je zrastle na tujem zelniku, saj je bil simpozij FIRT v Leipzigu leta 1981 ves posvečen temu vprašanju. Razrešil ga ni, posledice pa so očitne.

Mislím, da se bo povrnila doba gledališkega razcveta v Sloveniji, da bo gledališče postalo umetnost naše prihodnosti – mimogrede, tudi slovenski film ni kaj posebno prida.

Imaš prav, za našo narodno skupnost ne vidim drugega izhoda kot v gledališki umetnosti, saj je tesno povezana z narodnim vprašanjem in kulturo jezika. S filmom ne bomo nikoli mogli konkurirati velikim možnostim, ki so se skoncentrirale v velikih iz-

na evropsko povprečje (kar pomeni, da 56.000 prebivalcev opraviči eno poklicno gledališko hišo), še vedno premalo. V Ljubljani pride komaj na 75.000 prebivalcev, eno, v Sloveniji pa šele na 250.000 prebivalcev. Poražena Nemčija se drži norme 56.000 prebivalcev na gledališko hišo. Ni se kaj razburjati. Ni težko ugotoviti, da se v gledališčih šopiri veliko neznancev, ali kakor jih je poimenoval Stane Sever – sopotniki gledališča (kakor da ne bi imeli pedagoške ustanove za gledališke kadre). V takem gledališču je seveda dovolj idej, kakršnih se iz č-la ne da razbrati (besedam pač nihče ne verjame, najmanj gledalec). Najbrž je vse, kar gledalec ne razume, nekaj, čemur ni dorasel – šok, avantgarda, retrogarda, raziskava, eksperiment, laboratorijska vaja, modernizem. Obstajajo pa tudi samovšečniki. Ne prenesejo drugačnega mnenja; v gledališču se hočeč ali nočeš moraš zabavati. Preobčutljivi so in gledališče preveč ljubijo. Samozagovor ni strpna

apologija, ob kateri bi se razvila nova spoznanja, ampak zmerjanje in poniževanje drugače mislečega, dediščina pač polpretekle dobe. Če se kdo ne strinja z njihovo vizijo umetnine, se spustijo zelo nizko. Ponižujejoče je, kadar se režiser spremeni v igralčevega advokata, kakor da ne bi bilo jasno, da prek zagovarjanja njega po ovinkih brani predvsem sebe. Temu pravimo prozoma obramba. Goethe bi jim rekel – umetnik naj ustvarja, ne kritizira. Danes bi še dodal – tudi ne komentira. Vse skozi čas potrjene gledališke vrednote so zanemarjene. V gledališču umetnine ni mogoče nadomestiti z nobeno idejo (tega nas uči gledališka zgodovina). Še vedno drži definicija gledališča, ki jo je postavil že Lope de Vega: za dobro uprizoritev je potrebna ena zgodba, dva ploha, dva igralca in vse se zgodi. V novejšem času nas je o tem še natančneje poučil Gordon Craig. Današnje gledališče zapušča steze, ki mu jih je utirala preteklost – zato pa si vejo, na kateri sedi, reže samo. K temu znatno pripomorejo mediji našega časa, posebej film in TV. Vrtimo se v krogu lastnega zadovoljstva, za gledalca pa ne storimo nič, če pa že kaj, ga zavajamo. S tem se uresničujejo Gregorčičeve besede – kdor srečo uživa sam, naj še solze preliva sam! Rousseau bi nam zaklical – nazaj k naravi. Če bi mu prisluhnili, bi se morda kaj spremenilo.

Zgodovina je potrebna zato, da s spoznavanjem njenih zakonitosti lahko predvidimo tudi del prihodnosti. Kakšno prihodnost kot gledališki zgodovinar napovedujete slovenskemu gledališču?

Na to preroško vprašanje je tudi gledališkemu zgodovinarju težko odgovoriti. Nekaj gotovo drži – blesteči čas našega gledališča je za nami. Nahajamo se na dnu prognoziraajoče doline, ki nastane po najvišjem vzponu in se le počasi zopet dviga v prihodnost. Podobno se je godilo z gledališčem v prehodu iz grške civilizacije v rimsko, le-ta ga je končno tudi zatrla in uničila. Razumljivo je, da je padec z vrha dialektičen, kdaj pa se bo gledališče spet začelo dvigati, je težko reči. V takih razmerah, kot vladajo sedaj, se prav gotovo ne bo. Pojavljajo se sicer imena, ki nosijo epiteton ekskluzivnosti,

drugačnosti, posebnosti – kar samo podaljšuje agonijo dialektičnega padanja in ne daje nobenega povoda za upanje, da se s tem dvigamo k ponovnemu ustvarjalnemu vrhu. Pri Rimljanih so se gledališke prireditve s temi epitetoni spremenile v ničlo. Bilo je potrebnih 5 dolgih stoletij, da je gledališče spet našlo tla pod nogami.

Kako komentirate utopično idejo enotnega slovenskega gledališkega prostora s stalnim pretokom gledaliških ustvarjalcev?

Uniforma je za vojake ali samostanske skupnosti, ne pa za tako razvejeno ustvarjalnost, kot jo goji gledališče. Pretok igralcev iz gledališča v gledališče ne bo vrnil gledališču sijaja in ugleda, vrnili bi ga kvalitetno izvedeni uprizoritveni programi. V gledališki umetnosti ne gre brez individualizma, celo v najbolj anonimnem obdobju umetnosti v srednjem veku ni šlo. Individualizem pa je skregan s socialistično mi-

selnostjo. Nadarjeni in ustvarjalni posameznik oblikuje enotno ansambelsko ustvarjalno skupnost. Nadarjenost in ustvarjalnost se ne moreta programirati, na noben način, tudi s poenotenjem slovenskega gledališkega prostora ne. Z nikakršnimi zakoni ni mogoče določiti števila talentov in ne njihove vrednosti. Sentimentalni humanizem tu nima moči, zato se tudi ustvarjalnosti v gledališču ne da poenotiti, pa če to želi skupnost ali posameznik – v gledališču vendar ne delajo čevljev.

Gledališka revija Maske sicer izhaja, hvala bogu, izhaja pa tudi revija STOP (ki naj bi se ukvarjala poleg filma in TV in videja tudi z gledališčem ali vsaj igralcem – vendar pa se v neskončne kolone tujih zvezdnikov in o njih iz tujih revij prepisane trače komaj kdaj milostno vrine kakšen slovenski igralec).

Seveda, ni tako lahko o igralcu napisati kaj izvirnega. Za vsako izvirno notico je potrebno veliko raziskovalnega časa in napora, preden lahko sploh kaj napišeš o sloven-

skem igralcu. Njihove kronike so odvisne od zapisov, teh je pa zelo malo. Časnikarstvo hiti, stolpce je treba napolniti, pa čeprav s prazno slamo. Plaže o tujih igralcih je dovolj, o domačem pa ne. Prepisati torej ni od kod. Tisto malo zapisov, kar jih je, pa vsi že v izvirnikih poznamo. Tako bi vsakega vsevednega skriptorja hitro spregledali in njihov ugled bi bil kaj kmalu porušen.

Ali je možno, da bo vsesplošna ekonomska kriza vsekala tudi po gledališču s smrtnim udarcem?

Ta seka že ves čas, odkar smo se odločili za subvencionirano gledališče. Če pa pomislim na prva poveljna leta in na ekonomsko blokado leta 1949, pa na valutne peripetije v 60-letih, sem vedno bolj prepričan, da je vse odvisno od ljudi. Torej smo lahko optimisti, kajti ravno v času, ko se je Jugoslavija znašla v najbolj kriznem obdobju, je slovensko gledališče doseglo najvišje priznanje v svojem razvoju, priznanje evropskih narodov, s prvo nagrado v Gledališču Narodov (Theatre des Nations) v Parizu leta 1956, ko so tam pokazali znamenito Janovo uprizoritev Cankarjevih Hlapcev, ustvarili pa so še marsikaj drugega.

Med pogovorom večkrat omenjate, da je ljubljanska AGRFT najboljša. Zakaj najboljša?

Najprej zato, ker druge nimamo. Pa še to smo čakali vso našo zgodovino do leta 1945 in se nimamo z njo kaj igrati. Seveda pa tudi zato, ker ji je uspelo uveljaviti tak študijski program, ki ni uspel pri nobeni drugi gledališki šoli v Evropi. V pedagoškem procesu je združila teorijo in prakso, znanstvene in umetniške dosežke. Ti dve nasprotujoči si panogi sta povsod drugo razdvojeni. Dobre posledice združitve so predvsem na strani znanosti – naj omenim dunajski Theaterwissenschaftsinstitut in Rheinhardtseminar. Prvi ima zelo razvejeno pedagoško in raziskovalno dejavnost (ima 400 registriranih doktoratov), medtem ko drugi životari v senci prvega. Model je torej dober, a treba ga je vzdrževati, kar ni vselej preprosto (ravno razmerje teh dveh disciplin največkrat povzroča znotraj akademije krizne situacije).

Povejte kaj o Mednarodni zvezi za gledališke raziskave (Federation Internationale pour la Recherche Theatrale) ali FIRT, kakor ji rečete. S prof. Kumbatovičem ste veliko potovali na prireditve te organizacije, sedaj pa že tudi sami sodelujete v njej, saj trenutno opravljate kar štiri funkcije v vodilnih organih. Vas to delo privlači kot hobi, ali verjamate, da ima slovenska gledališka kultura od tega kakšne koristi?

Se vprašaš? Naša gledališča veliko gostujejo po tujih evropskih odrih in njihovi uspehi so zaznamovani tudi z našimi zvezami prek te organizacije. Tudi študentje, ki pridejo z našimi priporočili v tuje ustanove, so vse drugače lepo sprejeti, kakor tisti brez njih. Za slovensko gledališko znanost in kulturo je ta organizacija okno v svet. V njej so združene vse ustanove in imena, ki jih srečujemo v gledaliških publikacijah in leksikonih. Kar je doslej Evropa zvedela o našem gledališču zunaj naših meja, je zvedela na številnih predavanjih prof. Kumbatoviča na simpozijih FIRT-a. Za njim skušam to delo predvsem na univerzah in institutih nadaljevati tudi sam. Z delom v tej organizaciji premagujemo zaprtost stroke in utesnitve, ki jih povzročajo razni politični sistemi in nas silijo v provincialno osamitev. Tujcem je ravno gledališka kultura najtežje razumljiva zaradi nepoznavanja jezika, zato ima to delo tudi propagandni značaj, ki večkrat seže na politično področje. Vsak prispevek je neprecenljiv v tujejezičnih seminarjih in publikacijah. Le tako se odgrinja zastor, ki zakriva pogled na ta mali, a visoko civilizirani jezikovni otok sredi Evrope, ki se imenuje Slovenija.

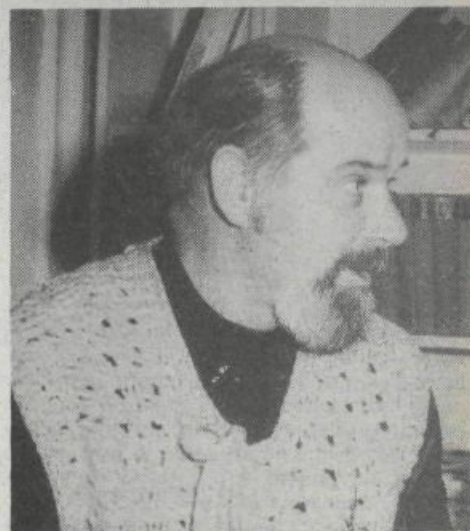
Imate občutek, da ste vzgojili naslednika na svojem področju? Trenutno v penzijo ne smete, ker ga ni, ki bi predaval zgodovino gledališča.

Z naslednikom ni bilo, ni in ne bo lahko. Mladi so preambiciozni, da bi se odločali za naporno dokumentacijsko delo in pri tem ostajali skriti in anonimni. Predavanja iz tega predmeta so vezana na spremstvo avdiovizualnih medijev, ki jih je treba neprestano dopolnjevati. Niso slepi, da bi ne zaslutili, kolikšna nasprotovanja je treba v tem poklicu premagovati. Delo jim ne nudi nobenega javnega potrdila, založniška po-

litika pa ni naklonjena dragim, s fotografijami opremljenimi izdajami knjig, ki povrh vsega niso frekventne. Naj navedem izkušnjo s Slovensko matico. V natis sem jim ponudil delo, ki ga dopolnjujem že več kot 20 let z naslovom - Prva zamisel slovenskega narodnega gledališča. Razprava posega v čas razvoja slovenskega gledališča, ko so se vodilni v 19. stoletju vendar odločili, da bi imeli profesionalno slovensko gledališče, po zgledu drugih sosedskih narodov. Vendar pa se jim ideja neznanega Leopolda Kordeša ni zdelala dovolj zanimiva in so jo namesto, da bi jo podprli, rajši samoupravno zaprli. Vsekakor zanimiva problematika, celo iz sociološkega vidika - za katero bi lahko končno izvedel tudi širši krog Slovencev. Slovenska matica je odgovorila, da je delo za njen založniški program neustrezno, citiram - razlog za to je v njegovem preveč podrobnem in izključno strokovno opredeljenem konceptu. Knjige, ki jih izdaja Slovenska matica, želijo mimo strokovnih kriterijev doseči tudi širši krog bralcev. Podpis - Drago Jančar, tajnik-urednik. Konec citata. Kaj je Slovenska matica po letu 1982 izdala zanimivega za širši krog bralcev, pa preverite sami. Gledališki zgodovinar mora tudi videti, ne samo brati in slišati. Za to je potrebna dodatna izobrazba in mnogo vaje. Star sem bil 32 let, ko sem kot asistent mojega zaslužnega predhodnika Filipa Kalana-Kumbatoviča dobil prvo plačo. Ob priložnosti, ko sem žical mater za denar, mi je rekla: najbolje bo, da še nekaj časa študiraš, potem greš pa v penzijo. Imela je prav. No, naslednika bom seveda moral najti, da bom lahko vsaj kot starček ubogal materin nasvet.

Na ulici se vas zlahka prepozna po značilni pleteni čepici in amuletu v obliki obeska. Je to slučajno, ali pa je znak kakšne vrste vseobsegajoče besede image?

Pletena čepica je najbolj domišljen izum

starejših civilizacij, najbrž židovske. Cenejšega pokrivala ni - zadošča nekaj pridnosti in nekaj metrov volne. Zračna je in vsak trenutek jo je mogoče vtakniti v žep. Za plešaste glave ni boljšega pripomočka zoper prehlajene sinuse in glavobol. Amulet naj ostane za zdaj še skrivnost.

Gotovo sva pozabila še kaj, kar je treba povedati o gledališču?

Zdaj, ko sva na koncu, vidim, da so ti neznamni utrinki o gledališču res samo nekoliko drugačni miniaturni domisleki. Pri vsakem od vprašanj me je zaneslo daleč čez. O gledališču našega trenutka bi bilo treba reči in povedati veliko, drugače, kot smo vajeni, praktično, sistematično, brez strahu, kaj si kdo o čem misli. Potem bi mogoče začeli razmišljati na drugem, pravem koncu, preprosto, brez zvijače. Tedaj bi bilo tudi vredno še kaj pripovedovati, seveda neomejeno.

Razgovarjal se je
MAKAR ČUDRA

JEAN GENET ŽÈNE ŽENÉ IN MOŽÉ V SMG

Kako nema karata, zaboga, ja sam novinar Tajitaj, kritičar lista Togaitoga, pa ovaj vaš Světina mi je ostavio kartu – se je užaljeno tresel trebušček užaljenega gospoda. Ja, ja, če bi kdo vrigel bombo na premierno publiko predstave Le Balcon, bi se gledališki ustvarjalci v enem zamahu rešili velike večine slovenskih in jugoslovanskih kritikov, njihovih žena in spremljevalk.

Predlani umrli Genet je presenetljivo hitro prišel na naše gledališke deske, samo še Spielbergovi filmi so mogoče hitrejši, s to razliko, da bi si pustil Spielberg navrtati koleno celo za nekaj naših piškavih denarjev. Kar se tiče Geneta, je vsekakor moral najprej umreti, da smo njegovo dramo uprizorili v naši soc domovini, brez strahu, da bi pristal ob tej priložnosti na sumljive intervjuje s sumljivimi novinarji za še bolj sumljive (največ slovenske) časopise.

Pravzaprav je imel Janez Pipan (ki se je predstavil v presenetljivo novi izdaji srečo. Delo Balkon so namreč sposobni sezidati in postaviti resnično veliki teatri in ansambli, brez dvoma prav pod Alpami in tudi precej nižje samo in zgolj SMG! Igralska lekcija pogumne igre, težko se je razgaljati pred obrazi, ki jih ne vidiš in ne poznaš, še posebej, če nekaj mesecev pred tem ravno zaradi človeškega igralskega razgaljanja živalsko garaš. Intimnost spodnje dvorane je predstavljala sedemnajstega igralca v ekipi SMG, simfonični kriki so se spretno ovijali okrog stebrov in cveteli v publiko. Ravno ta domačnost, varna skritost je razgaljenje Damjane Černe v zaključnem akordu ogrnila v tančico naravnosti, ni sledu o nelagodju, celotna populacija v dvorani tisti hip se je zreducirala na dva ljubimca, ki sproščeno kramljata in sta na svojo dveurno goloto pozabila. Predstava ravno zato ne more gostovati bistveno neokrnjena in naj ne gostuje, gora in Mohamed ali tako nekako. No, ritne kosti so seveda od spodaj protestirale, pesnile ode mehkim sedežem v ostalih teatrir z nostalgичnim škripanjem, sedež možganov pa pač sedi drugje, kot ponavadi sedimo. Porabljeni soldci niso vrženi stran in pobožna želja komentatorja se glasi: zasesti še nadzgorjno oziroma Festivalno dvorano in jo lepo pometeno napolniti s Shakespearom.

Genet je v oporoki pripomnil, naj bi Balkon režirali (fino bi se mu zdelo) zgolj bistri režiserji. In Pipan je sladokusec pri izbiri sodelavcev (ena napačna izbrana reč lahko spridi celotno gledališko večerjo). Poleg izvrstnih igralcev v osnovi je najatraktivnejša začimba gotovo koreografija, ki so ji bili večkrat na voljo prizori celotnega prizorišča, gibi dveh, treh in več teles so se združevali v gibanje hobotnice, ki od harpune zadeta umira pod vodo v slow-motion gibanju, analogno trzavici umirajočega jelena na gozdni jasi. Na drugi strani pa je Frey z drobnimi domislicami barval dogajanje (npr. kengurujski skoki Sandija Pavlina, ko ga Miloš Battelino prestavlja sem ter tja).

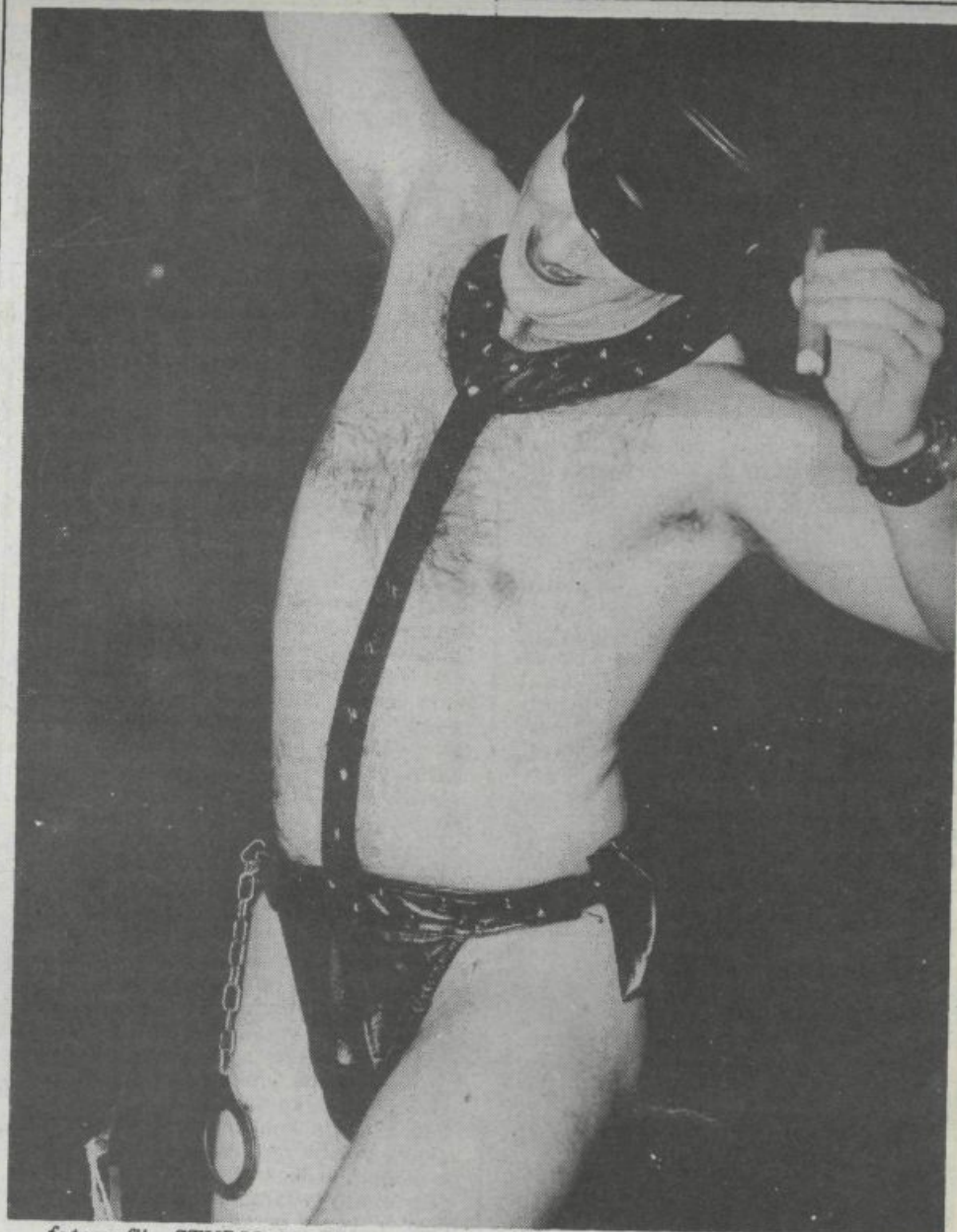

Politika je sicer res kurba, vendar pa bi se morali revolucija z nepogrešljivo Pipanovo harmoniko drugače obnašati do politike, da bi oboje doseglo načrtovano raven predstave. Očitek leti tudi na preveliko Pipanovo popustljivost do teksta, gostega kot telefonski imenik in morda za malenkost preveč profesorsko, nežmohtno prevedenega. Genet gor ali dol, ampak živ govor je sem ter tja ostajal suh tekst, monolog v nebo, bogovom, recitiranje, ne pa gledališka pripoved. Morda bi že dosledna uporaba pogovornega jezika preigrala zavrtlo igro naprej v tekočo. Zgodbe odrskih predmetov, ki so tu in tam vzpostavljene, ostanejo največkrat nedorečene in ne pripovedujejo naprej, ko je najbolj napeto. Očitno je tudi, da je Janez Pipan sedel med režiranjem na tribuni A, na kateri so imeli gledalci rahlo vizualno prednost pred svojimi kolegi na na-

sprotni tribuni – kar iluziji odrskega dogajanja, ki naj bi se vzpostavila nepremično, stoji na nogi. Vsekakor pa so filmski triki prevedeni v teaterske odlično, ponekod so boljši od izvirnika (kakor je seveda Prešernova Lenora boljša od Bürgerjeve). Tudi glasba v predstavi funkcionira O.K., posebej še zapeti songi in prav posebej še Chantalina pesem, vršac predstave, ki je gotovo postala od prvikat izvedene tisti del predstave, ki ga vnaprej z veseljem pričakuješ. Slikanje v živo s polaroidi bi bilo še zanimivejše, če bi fotografije razdelili na koncu publikli za spomin.

Razen Milene Grmove in Mince Jerajeve se je na Balkon povzpela kompletna igralska družina Slovenskega mladinskega gledališča. Niko Goršič nezadržno raste. Iz starega vodnika v predstavi Resničnost postane meni nič tebi nič – general in poleg

obvladanja plesne stroke je v širokem zamahu reprezentiral umetnost ukvarjati se z ženskim perilom (igralkam istega gledališča je tako ali tako nepogrešljiv vodič in svétovalec pri nakupih v tovrstnih butikih na gostovanjih po zahodni Evropi). Brez šale, najboljša njegova rola, kar jih je videl ovaj ovde, koji kuca po mašini - kar pa bi mu težko uspelo brez Olge Gradove, ki je v vlogi ritajoče, razpenjene kobile in s pravljčnim glasom nedolžne deklice v čudoviti ježi njenega prizora pripeljala nazaj v hlev. Marinka Stern je žal zopet morala izstopiti v Borovnici, medtem ko so se ostali veselo peljali v Trst - pa ne vem, zakaj, gotovo v škodo predstave, če ni bilo vloge zanjo, bi jo pa dopisali, saj se je dovolj sposobnih piscev motalo okrog predstave Balkon. Jožef Ropoša, ki se je v prvem delu uspešno boril z glasbo, je v zadnjem delu pokazal variante igralskih metamorfoz. Ko so se zaslišali revolverski strelji, je postalo izvedencem takoj jasno, da se bliža odru Miloš Battelino, ki je zakon močnejšega uspešno uveljavljal, kakor je želela vloga. Mojster obrazne mimike, Pavle Ravnohrib, še posebej izrazit v prizoru, kjer z obrazom zevajoče, pohotne ribe spreminja nemost v krike sladostrastja. Med brskanjem po gledališkem listu iz radovednosti, kdo bi bila dotična dvajsetletnica - sem slednjič neizpodbitno prepoznal Jadranko Tomažič. Ivan Rupnik je spominjal na Charlotte Rampling iz Nočnega portirja, v prizoru s krsto se nujno vrine asociacija na Body Double. Sandi Pavlin, ki je doslej trdno in zanesljivo plul od vloge do vloge, se je v vlogi odposlanca tako trdno zasidral v predstavo, da bi na svoji ladji lahko odprl restavracijo. Sploh je značilnost predstave Balkon, da je večina igralcev našla eno svojih najboljših stvaritev. Dragica Potočnjak, katere del vloge je spominjal na divji ples kurtizane (tina Turner) iz filma Tommy, intimnejši del pa, v prizoru z Damjano Černe, na dobrikajočo se mačko - omenjeni prizor je imel nedolžnejšega predhodnika v Bolni nevesti, kjer se šlatata dve najstnici. Damjana Černe si je na pravih mestih znala vcepiti injekcijo krutosti, ki je v hipu spremenila njeno zunanjo podobo, podobno kot protagonistka filma Belle de jour. Če pa bi vse madam vseh bordelov

fotografija: STUDIO HOC'N'HOC

imele svojo madam, bi bila to lahko edinole gospa Majolka Suklje, pri tej uprizoritvi nepogrešljiva, ki je svojo vlogo nedvomno odigrala z najenergičnejšim pogumom, predstavila je nedoumljivo gibčnost, ki jo mora imeti stara tigrica, da preživi, plane, pa spet sede s točno kontrolirano sentimentalnostjo na obrazu. Nov dokaz, da je črpališče igralske energije dostopno samo metafiziki. In če ravno asociiram, je Veronika Drolc združevala in menjavala glas Marlene Dietrich iz Plavega angela in Edith Piaf, z jakostjo, ki je primorala poslušalca, da išče na kostumu brezžični mikrofoni, a ga ne najde, ker ga seveda ni bilo. Zaradi pokazane in včasih naravnost izpljuvane energije po postavi vrabčica, ki pa se giblje kot 40-letna manekenka (ki pa se zdi stara 25 let), mi je postalo jasno, zakaj je njen soigralec Marko Mlačnik pestoval na očesu lepo rejeno, utramarin modro slivo, nekaj dni pred premiero, v Kavi. Treba je še pohvaliti direktorja in umetniškega vodjo gledališča, ki sta z nesamopašno gibčnostjo opravljala inspicientsko-biljertersko delo in se vprašati, kdaj bo publika nagrajevala z aplavzom na odprti sceni gledališke bonbončke, ki si to zaslužijo, ne pa zgolj komične skeče.

MAKAR ČUDRA

D. M. Thomas: LASTOVKA

V koticu svojega očesa je v obrisih znan televizijski ekran, ki je stal nasproti predsednika. Na skoraj praznem ekranu je bilo izpisano: »Hope Abandoned«. Surkov se je zdrznil. Bral je Nadeždo Mandelštam v samizdatu. Toda zakaj mora angleški naslov njene knjige sijati na ekranu v predsedniški pisarni? Je bila to prefinjena past? Pisarna gotovo ni bila opremljena s prisluškovalnimi napravami, po...? Ali pa je, kljub temu da je bilo to nekaj povsem nedolžnega, kakšen skrivni agent iz njegove ambasade načrtoval, da mu bo prisluškoval? Njegovo čelo je obilil pot. Nekdo, ki je švignil mimo njega... celo garderoberka v plavalnem klubu... Betty Thresher, celo - človek ne more biti nikoli gotov. Ne, bilo je absurdno. Še zmeraj mora nositi v sebi vročinsko infekcijo, da je lahko plen tako absurdnih sumničelj. Mogoče je to začetek izobraževalnega programa; dramatizacija; ali politična okrogla miza o knjigi. Pogledal je naravnost na ekran, toda besede so bile še zmeraj tam, zaledenele, in ni bilo zvoka.

»Vas lahko vprašam, kaj pomenijo te besede, gospod?«

»Vesel sem,« je rekel O'Reilly, »da niste prišli z že vnaprej pripravljenimi vprašanji. Tudi sam nimam že pripravljenih odgovorov.«

Zavedajoč se, da je, ko je spraševal predsednika o sporočilu na ekranu, ustrelil kozla, je Surkov zajecjal: »No, bil sem samo ravedoven, ker sem... Bi začeli?«

»No, le začnimo,« je rekel predsednik. »Kar ustrelite.«

S.: Gospod predsednik, se vam kdaj zdi, da ste prestari za predsednikovanje? Stari ste - koliko? Štiriinšestdeset let?

R.: To ni velika starost, prav imate.

S.: Mislite, da pride modrost z leti?

R.: Ne, ne čutim tega. Zelo dobro se držim.

S.: Kakšen je vaš pogled na smrt, gospod?

R.: Morali boste vprašati mojo ženo! Stvar pride ne tako zelo zaradi starosti kot zaradi skušenj družinskega življenja, deljenja vsega, veselja in žalosti, z žensko, ki jo ljubiš in ki te ljubi. Otrok in seveda tudi vnukov. Videti, kako odraščajo, imajo otroke, se poročijo. Ne mislim v tem vrstnem redu!

S.: Toda lahko da bodo ti otroci priča nuklearnemu holokaustu. Kakšni so vaši občutki kot človeka in ne kot predsednika ob možnosti tretje svetovne vojne?

R.: Pripravljen sem nanjo.

S.: Pripravljeni ste nanjo? Toda, ali mislite, da se jo da preprečiti?

R.: Mislim, da za to ni pravih možnosti.

S.: To je zelo alarmantno. Vaša in naša administracija sta si bili edini, da nobena stran ne more zmagati v nuklearni vojni. Obstaja o tem kakšna nova razlaga? Ste prepričani, da Združene države lahko zmagajo v tej odločilni vojni?

R.: Prepričan sem, da lahko.

S.: Zdi se, da bi to dejstvo lahko vrglo

senco dvomov na vaša prizadevanja za razorožitev. Si za to res prizadevate?

R.: Še zmeraj smo istega mnenja. Odgovor je ne. In to bi moralo biti jasno komur koli v moji ali v vaši deželi.

S.: Rad bi prešel na lažje stvari. Gledate kdaj svoje stare filme?

R.: Seveda. Ne vem, zakaj ste me morali to vprašati. Rad bi, da bi bila to stvar, po kateri bi pomnili moje predsednikovanje.

S.: Slišal sem, da v postelji, preden zaspite, gledate televizijo. Vas lahko vprašam nekaj delikatnega? Imate še vedno zakonske odnose? Normalno zakonsko življenje - še spite s svojo ženo?

R.: Ne, ne, ni časa za to. Vse to me ne zanima več. Življenje teče naprej... no, občasno gledam, največkrat takrat, ko sva v Camp Davidu.

S.: Gledate?

R.: Ja, seveda. Še vedno je življenje v starem psu.

S.: Kaj natančno pa gledate?

R.: No, kot sem rekel, je to le občasno. In največkrat v Camp Davidu, ob vikendih. Nekaj vikendov nazaj sem gledal Mojo ženo in njenega ljubimca. No, zdelo se mi je precej dobro! Dobra zabava! Nekoliko drzno, če pomislim na obdobje, se mi zdi. No, pa je šel večer. Samo delo in nič zabave iz Janezka naredita neumneža.

S.: Naj tole razjasnim. Gledali ste vašo ženo in njenega ljubimca?

R.: Uživam v komedijah. Tudi ne vidim ničesar slabega v nekaj nostalgije. Videti se, kakršni smo bili nekoč. Toda, kot sem rekel, ne gledam velikokrat.

S.: No, to je fantastično... Omenili ste nekaj v zvezi z obdobjem. »Če pomislimo na obdobje.« Ni mi bilo popolnoma jasno, kaj ste hoteli s tem povedati?

R.: Vas preseneča? Res ni bilo tako slabo. Bilo je v redu; neškodljivo... Samo nekoliko riskantno, nekoliko drzno, toda ne pretirano. Ne po današnjih kriterijih.

S.: Toda vaša žena - koliko je stara?

R.: Saj veste, štirideseta leta... No, bilo je precej čudno obdobje. Krvavo in grozno - no, vi Rusi boste že vedeli - ampak če pogledamo nazaj tudi razveseljujoče. Tisti poseben izživ.

S.: Oprostite, toda zdi se mi, da sem bral, da je stara šestdeset let.

R.: Ja, stara je šestdeset let, toda se ne zdi tudi vam, da izgleda mlajša?

S.: Privlačna ženska, je, gospod predsednik.

R.: Povedal sem vam, da ima šestdeset let. Poročila sva se leta 1944, takoj zatem ko sem ustvaril Mojo najljubšo neumno blondinko. Tudi to je bila neke vrste šala.

S.: Zaradi uporabe tega izraza so me ošteli na tiskovni konferenci. In seveda poznam veliko žensk, še posebej v moji deželi, kjer so popolnoma enakopravne, ki bi se še kako razjezile nad moškimi, ki bi rekel, da jih je »ustvaril«. Mislite, da je ameriška ženska enakopravna z ameriškim moškim?

R.: No, naredi kar le more, da ostane mlada in privlačna. Lepo se oblači, je pozorna na svoj make-up.

S.: Toda ali se vam zdi, da je to enakopravnost? Oziroma, kako bi jo vi definirali.

R.: Katera vas je pa ozmerjala? Kakšna blondinka? No, mislim, da je. Ženske so enakopravne, ampak seveda tudi drugačne.

S.: Vem, da je vaša žena sedaj na pomembnem položaju; toda ali ste jo, preden ste postali predsednik, tudi vzpodbujali pri njenem delu? Je bila zaposlena?

R.: Medsebojno zaupanje. Bo to zadostovalo? Nič pretiranega. Medsebojno zaupanje.

S.: Zavarovalnica?

R.: Ne, skrbela je samo za to, da so bili njeni otroci vzgojeni v dobre Amerikance. To je pomembna naloga.

S.: Seveda. In to nas na nek način privede nazaj k tekmi v oboroževanju, ki lahko z obličja zemlje izbriše naše otroke. Medsebojno Zagotovljeno Uničenje...

R.: Zavarovalnica?

S.: Všeč mi je vaš črni humor, gospod. Toda strinjali se boste, da stvari niso smešne. Svet je nor. Ali res ni nikogar, na Vzhodu ali Zahodu, ki bi lahko v naše glave vbil nekaj pameti?

R.: Vem, vem... otroci, ruski ali ameriški, ni važno. Otroci...

S.: To je zelo ganljivo. Našim ljudem bo tole všeč. In upati moramo, da so sedanje generacije žensk pametne vzgojiteljice... In če že govoriva o ženskah - bi lahko rekli, da obstaja med znanimi ženskami kakšna, ki jo še posebej občudujete?

R.: Mogoče papež.

S.: Zelo smešno! Toda občudujete ga... Ste religiozni, kot je znano. Rad bi vas vprašal nekaj v zvezi s tem. Ali Boga vidite? Hočem reči, imate pred očmi njegovo podobno?

R.: Mislim da, Margaret Thatcher.

S.: Res? Mislite, da je bog ženska?

R.: Ne, nimam kakšne posebne predstave. Vem samo, da takrat, ko molim nekemu govorim.

S.: Verjamete v posmrtno življenje?

R.: Oh hudiča, ne. To je samo modna feministična predstava.

S.: Sam ne bi bil tega mnenja. No, obstaja nekaj sovjetskih disidentk iz Leningrada, ki se imajo za feministke in so religiozne. Mislijo, da bi ženske morale biti srčika družine, so proti abortusom - in podobno. Toda presenečen sem, da so vam te stvari znane, gospod. Nimajo podpore množic. Toda rad bi se povrnil k vašemu zasebnemu življenju in zakonu glede katerega ste bili izredno odkriti... Naj citiram vašo »Mojo najljubšo blondinko«, ali stvar raje na novo formuliram?

R.: Ni me sram priznati. Sem mormon, gospod Sadkov. Obstaja zagrobno življenje.

S.: Resno verjamete v svobodne zakone?

R.: Zmeraj sem poskušal živeti pošteno, ne vem, zakaj bi se spremenil zdaj? Kaj hočete še vedeti? Zakaj ne bi citirali »Moje najljubše neumne blondinke?« Ni me sram priznati te stvari. Bila je dobra, poštena zabava. Nič pretencioznega, veste. Naredil sem jo z Irmo Flemming. Bila je zelo talentirana, zelo lepa. No, še vedno je ljubka gošpa. Pred kratkim sva se skupaj slikala na neki vrtni zabavi.

S.: Kaj pa javnost? Vaši volivci?

R.: Mislim, da so nori. Ne strinjam se z njimi. Od kod vam predstava, da bi se lahko?

S.: Torej vam je vseeno, kaj mislijo? O vaših ljubimkanjih v preteklosti in vaši ženi, ki ima ljubimca? To sicer ni namenjeno objavi, vendar si preprosto ne morem predstavljati katerega koli od naših voditeljev, ki bi bil tako odkrit glede svojih ljubimk in ljubimcev njegove žene.

R.: No, čutim se zelo blizu vsem. Kakršne koli rase ali barve. Bele ali črne, ni razlike. So sol zemlje in jaz naredim vse, kar je v mojih močeh, da jih ne bi razočaral.

S.: Torej ste spali s črnkami, gospod?

R.: Jezus Kristus? Na kaj pa nam igujete? Kakšno zafukano vprašanje pa je to?

S.: Žal mi je. Prosim sprejmite moje opravičilo.

R.: Je to neke vrste trik?

S.: Res mi je žal... Bi se lahko prosim samo še enkrat vrnila k vprašanju miru v našem do norosti razdeljenem svetu?

R.: Vprašanje se mi zdi napadalno. Zakaj me raje ne vprašate, kako nama je z ženo uspelo zdržati v srečni zakonski zvezi štiri-deset let?

S.: No seveda, z veseljem. Zelo težavna zadeva. Imate kakšen nasvet za mlade Sovjete, ki se podajajo v zakon?

R.: No, seveda. To je zelo, zelo zapletena zadeva. Na žalost se zdi, da za kontroliran konflikt ni alternativ. Če pride do povečanja napetosti, moraš dajati videz pripravljenosti iti zadevi do kraja. Kot igra kokoši – saj poznate? Dva avtomobila drvita naravnost drug proti drugemu in tisti, ki zavije vstran, je kokoš. No, na koncu je treba zaviti vstran, ampak vsak poskuša to napraviti kasneje kot drugi. Bilo bi brezumno, če ne bi zavili vstran; a drugi voznik to ve, zato je treba dajati vtis, kot da se obnašaš brezumno, kot da bi lahko napravil kaj norega. Seveda v bistvu le ni tako, kot če voziš avto. Če mis-

liš, da je druga stran nekoliko nora, vedno obstaja skušnjava, da bi sam udaril prvič. Močan udarec, naravnost v trebuh. Zato mora biti drugi, da bi vas lahko odvrnil od prvega udarca, sposoben odgovoriti z enako pogubnim udarcem. No, približno v tem je stvar. Žalostni, a druge alternative ni.

S.: Mračen pogled, gospod predsednik. Bi lahko za konec najinega intervjuja sovjetskemu ljudstvu kaj sporočili?

R.: Povedal bi jim, naj ne mislijo, da se bo vse obrnilo po njihovo. Dajati moramo in jemati.

S.: Hvala gospod predsednik. Bi radi še kaj dodali?

R.: Bog vas blagoslovi.

S.: Najlepša hvala. Oh, še nekaj – bi imeli kaj proti, če bi nekdo iz New Yorka Timesa ali Washington Posta prepričal tovariša Brežnjeva, da bi imel z njim podoben pogovor?

R.: Ne, mislim, da ne. Hvala.

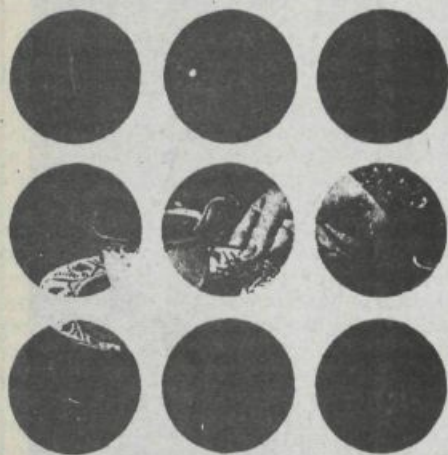
S.: Ne omenjajte tega.

R.: Ne, seveda da ne.

Prevod: TOMAŽ TOPORIŠIČ

Slovenska dramatika (3)

OBLOČNICA, KI SE ROJEVA

Ivan Mrak-Taras Kermauner

obločnica ki se rojeva znamenja

Zaprta opus nekega pisatelja zmeraj omogoča, pa naj se to sliši še tako svežoskrunsko, objektivnejše kritično in interpretativno ukvarjanje z deli tega pisatelja. Še posebej seveda takšne stvari veljajo za dramatika oziroma literarno figuro Mrakovega kova, se pravi enega redkih slovenskih umetnikov in še bolj redkega ustvarjalca med pisatelji, ki je ne glede na različna politična stanja, ki jim je bil priča v teku svojega življenja, vedno ostajal zunaj mainstreamov posameznih literarnih in kulturnih obdobij, je v »kulturni« javnosti obstajal samo kot nekakšna prikazen, »možna nevarnost«, ki se lahko zgrne na meščansko ali pomeščansko moralčne ljubitelje in malo manj ljubitelje kulture. Ivan Mrak je tako v teku svojega življenja obstajal predvsem kot nekakšen pisateljski fenomen, o katerem se je govorilo v različnih krogih in na različnih ravneh. Obstajal je kot »dekadentni sovražnik meščanske morale« pa tudi kot »mistični umetnik z ideološko nejasnimi in subverzivnimi izhodišči svojega pisanja«, v najbolj zgodovinsko vročih obdobjih tudi kot »revolucionar« in »antirevolucionar« (oboje seveda v negativnem pomenu teh besed), v krogih, ki niso blizu uradnim, pa kot sicer nekoliko čudaška, zato pa zanimiva in za nekatere že kar karizmatična figura, ki je na svojski način uspela obdržati svojo suverenost in intelek-

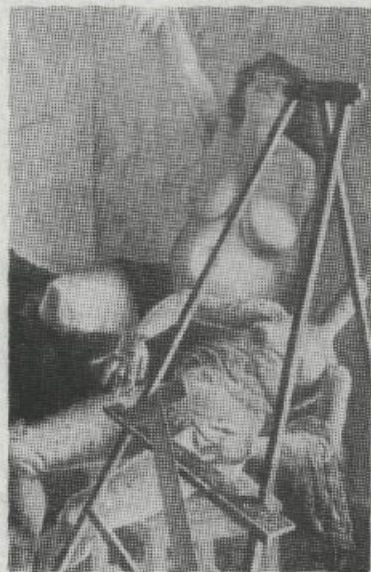
tualno neodvisnost. Manj pa je bil – reči je treba na žalost – prisoten v kulturnem prostoru s svojimi deli, dramskimi besedili, ki so se iz prvih zvrstno in obdobjno še precej hibridnih del vedno bolj v očitnejših potezah razvijala v smer himnične tragedije, posebno zvrst, Mrakov konstrukt, ki naj bi v svet, ki so ga »bogovi zapustili«, ponovno uvedel vzvišeno tragičnost klasičnih tragedov.

Zaključitev Mrakovega opusa in njegova smrt sta, te stvari so seveda precej absurde, predvsem pa morbidne, torej pomenila zaključitev prisotnosti njegove osebe kot nekakšnega obrobne fenomena slovenske literarne srenje, zato pa so se ob pomanjkanju »novih« informacij o škandaloznih in manj škandaloznih pojavljanih trageda Ivana Mraka v javnosti, njegovih »kavarniških« druženj z mladimi pristaši in v pisanja novih dramskih besedil, o naslovih itd. katerih se je samo šušljalo, ljudje lahko začeli ukvarjati tudi z branjem pa tudi gledanjem njegovih dram. Še več. Malo pred smrtjo je Ivan Mrak, ki ga je izobčila ne samo slovenska meščanska in malomeščanska srenja, s svojim bibličnim ciklusom postal lahko nič manj kot klasik Mohorjeve družbe, s tem pa se preselil med bralce, ki se zabavajo predvsem z večerniško literaturo. Poteze, ki jo je izvedla slovenska cerkev, zaenkrat še ni potegnila tudi »šolska oblast«. – Ivan Mrak je s svojimi himničnostjo pa tudi tematiko nekaterih del pač bližje religioznemu kot pa poučnemu. Ampak vse stvari se da prilagajati.

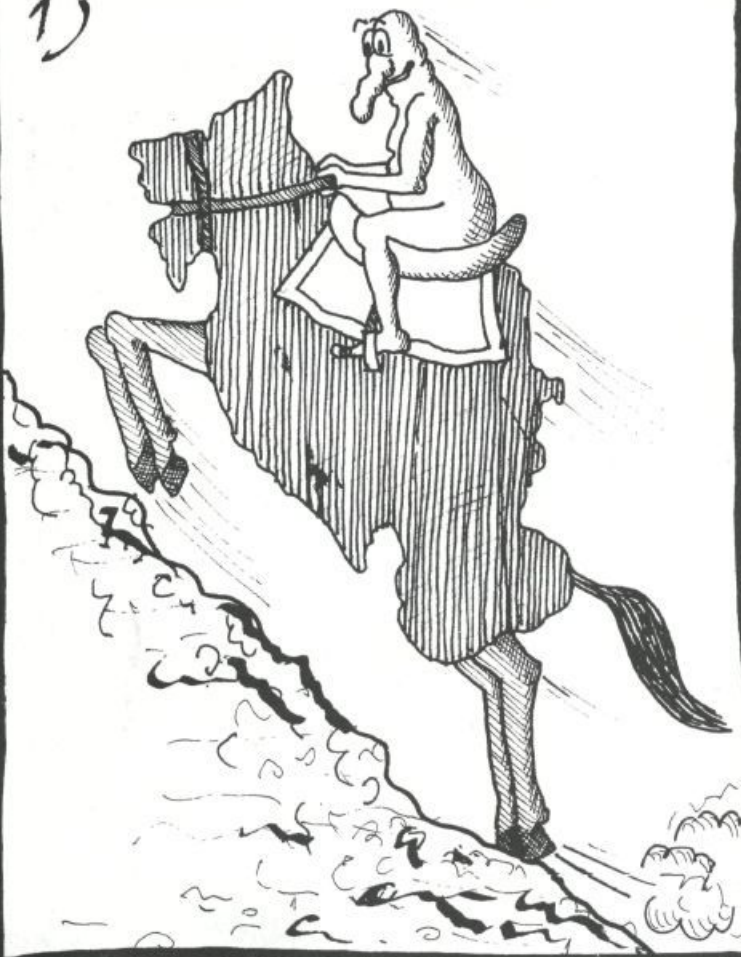
Tako je sicer po spletu naključnih okoliščin (veljala je za izgubljeno do leta 1985), ampak brez kakršnih koli škandalov, lahko v letu 1987 izšla njegova prva in ob uprizoritvi pa še vsaj desetletja po njej »šokantna in škandalozna drama« Obločnica, ki se rojeva, zaradi katere so se (če še mi odkrijemo eno od govoric, ki jo je potrdil v intervjuju tudi avtor sam) pred Mestnim domom »vneli pravi pretepi med tistimi, ki so stvar zagovarjali, in tistimi, ki so jo šteli za nesmiselno ekshibicijo«. (Med prvimi so bili npr. Josip Vidmar, Oton Župančič in Srečko Kosovel.) Zbirka Znamenja, ki se je iz ene redkih edicij, ki so v sedemdesetih letih in malo prej izdajale zares svežo in drzno literarno produkcijo, danes prelevila v zbirko, ki izdaja (včasih drzna) predvsem dokumentarno pomembna dela, v skladu s svojo naravnostjo izdala tudi Mrakovo dramo. Ampak začetek je bil kljub vsemu v črno, saj nekaj več kot dvajset strani dolg dramski komad ali Himno o početku slovenskega Olimpa spremljata dva obsežna intervjuja z njenim avtorjem, vsemu skupaj pa je dodana še študija Tarasa Kermaunerja – vse skupaj pa deluje kot zanimiva predstavitev tako pisateljevega začetnega opusa kot skušenj, ki jih je zaradi tega imel v življenju. Obločnica je tekst, ki je po prvem branju »osupljivo« zaznamovan s časom futurizma, danes seveda že »racionalno naivnimi«, a umetniško zanimivimi predstavami o ta-

krat odpirajočem se svetu tehnike in tehnološkega napredka, v skladu s katerimi Salome izjavlja, da je njen tek skozi življenje »tek granate skozi temo«, da »smo silna električna sila – veletok, ki mu ni enakega v vsemirju«, v imenu dinamične energije zasmehuje pesnika, v katerega »duši je harfa... nje strune so sladke—o najslajše—« in ga napoti poslušat, »kako kriče lokomotive, kako brne žice v zraku...« Salome tehnološkega napredka kot utopične projekcije pa je tudi Salome mistične ekstaze, slasti, trpljenja in ponovnega vstajanja iz trpljenja, je obenem Salome in Janez Evangelist, prisega na tehnični napredek in »išče Gospoda mojega...«, ki seveda ni identičen s tistim rimokatoliške cerkve, je tudi dionizičen, a ne samo to, dekadenten, a hkrati mistično vzvišen. Mrakova dramatika že v svojih začetkih torej združuje modernost in klasičnost, racionalnost in mističnost, poskuša biti himnična, ne absurda, ampak tragična, zato se mora na stilni ravni oprijeti tudi arhaičnega jezika, poetične dikcije. Zanimiva postaja pri tem predvsem zaradi svojevrstne zvrstne ali že kar žanrske mešanice, ki po več kot šestdesetih letih deluje nekoliko naivno, a nostalgično, predvsem pa na nek način »postmodernok«, saj uveljavlja dvojno tendenco, destruktivno preteklega in projekcijo v utopično prihodnost in pa seveda uporabo že ustaljenih, včasih arhaičnih oblik, tudi stilnih prvin, tematike in motivike. V imenu novega, ki je predvsem subjektivno, negira ustaljeno, a hkrati ne popolnoma nedovzeta za preteklo, ki ga vsrkava vase in primerno obdeluje. Je zato v času, ko se ljudje niso mogli navaditi niti na modernizem, še bolj tuja od slednjega, zato stvari in dogodki, ki so sledili prvi uprizoritvi Obločnice, niso niti približno neverjetni. Tudi to, da je izšla v letu 1987, se pravi v času po moderni?

TOMAŽ TOPORIŠIČ

1)

2)

3)

4)

